

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

№ 1 (1) / 2017

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Економічні науки»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Экономические науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Economic sciences»

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22443-12343Р*

№ 1 (1)

Київ 2017

Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського кооперативного інституту бізнесу та права.
Протокол № 1 від 17.01.2017 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

Видавець:

ТОВ «Спринт-Сервіс».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи (Серія ДК № 4365 від 17.07.2012)

Адреса: Почайнинська, 28. літ. «Б»

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2017

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».
Серія: «Економічні науки», 2017

Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки» зареєстровано в міжнародній базі даних періодичних видань:

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ekonomicheskie nauki (Kiev)/Mezhdunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seria: Ekonomicheskie nauki

Редакція:

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук (Київ, Україна)

Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, доцент, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіур Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

№ 1 (1)

2017
січень

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
СЕРІЯ: ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
SERIES: «ECONOMIC SCIENCES»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
СЕРИЯ: «ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ»

ЗМІСТ

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Кравченко Ольга Олексіївна, Кутя Наталія
ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 7

ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Стасіневич Світлана Анатоліївна, Валявський Сергій Миколайович
ВИКОРИСТАННЯ ВІДХОДІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 12

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

Зверук Людмила Анатоліївна, Рибачук Валерія Олександрівна
МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ
ОРІЄНТИР ЙОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК
УКРАЇНИ») 19

Okhrimenko Igor
STAFFING OF DOMESTIC EXCHANGE MARKET 27

Сидоренко Оксана Василівна
ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ БІРЖОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 35

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Дзюба Тетяна Ігорівна
ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА СИНЕРГІЯ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ ПОТУЖНІСТЮ 43

Kaminska T., Kraevsky V.
TRANS-LEVEL ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS INDICATIVE MANAGEMENT
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES 49

Костенко Олександр Миколайович, Каменська Іванна Володимирівна АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНА ЕВРИСТИЧНІСТЬ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	54
Лисюк Альона Василівна ОБЛІКОВО-НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ	59
Овчарик Роман Юрійович АУДИТ НА БАЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ: ПРОДУКТИВНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	65
Райковська Інна Тадеушівна ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	70
Шпак Валентин Аркадійович ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ.....	77

Кравченко Ольга Олексіївна

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи і страхування
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Кравченко Ольга Алексеевна

*доктор экономических наук, доцент,
професор кафедры финансов, банковского дела и страхования
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Kravchenko Olha

*Doctor of Economics Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

Кутя Наталія

*магістр спеціальності «Фінанси і кредит»
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Кутя Наталья

*магистр специальности «Финансы и кредит»
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Kutya Natalia

*postgraduate student of specialty «Finance and credit»
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

**ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ
В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ
PREDICTION OF ENTERPRISES PROFITS
IN AN INSTABLE ECONOMY**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню специфіки прогнозування прибутку підприємств в умовах нестабільної економіки. Показано, що нестабільність середовища негативно впливає на прибутковість підприємств. Виділено комплекс факторів, які обумовлюють рівень непередбачуваності ринкового середовища: соціально-політична нестабільність, низька ефективність державного регулювання національної економіки, нестійкість нормативно-правової бази, знецінення національної валюти, «в'язкість» економічного середовища.

Визначено вимоги до управління прибутком, а саме комплексний характер, швидка управлінська реакція, багато-варіантність рішень, базування на стратегічних напрямках розвитку підприємства. Запропоновано модель формування прибутку, яка враховує ресурсний потенціал, попит на продукцію, параметри системи управління, а також фінансові наслідки функціонування підприємства. Обґрунтовано необхідність зміни критерію ефективного управління з максимізації прибутку на забезпечення отримання його достатнього рівня з урахуванням динаміки процесів у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Визначено задачі управління прибутком підприємств: оптимізація прибутку з урахуванням попиту на продукцію та ресурсного потенціалу, забезпечення достатньо високої якості прибутку, формування достатніх фінансових ресурсів, створення умов для збільшення ринкової вартості. Показано, що величина отриманого прибутку є відображенням спроможності підприємства своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, своєчасно адаптуватися до них. При цьому прибуток є елементом системи як до пасивної, так і активної адаптації.

Показано, що в умовах нестабільної економіки для прогнозування прибутку слід використовувати моделі прогнозування, які будуть коректно описувати його формування на конкретному підприємстві у вигляді функціонального зв'язку. Визначено, що така модель має задовольняти таким вимогам: бути достатньо гнучкою для безперервного врахування

виникаючих змін, забезпечувати своєчасну реакцію на зміни в ринковому середовищі. Запропоновано прогнозування прибутку підприємств здійснювати на основі адаптивного підходу, який дозволяє безперервно враховувати якісні і кількісні зміни. Обґрунтовано доцільність використання моделей, які базуються на процедурі експоненціального згладжування.

Ключові слова: прибуток, підприємство, прогнозування, модель, нестабільна економіка.

Анотация. Стаття посвящена дослідженню специфіки прогнозування прибутку підприємств в умовах нестабільної економіки. Показано, що нестабільність середовища негативно впливає на прибутковість підприємств. Виділено комплекс факторів, обумовлюючих рівень непередсказуваності ринкового середовища: соціально-політична нестабільність, низька ефективність державного регулювання національної економіки, неустойчивість нормативно-правової бази, обесцінювання національної валюти, «в'язкість» економічного середовища.

Визначено вимоги до управління прибутком, а саме комплексний характер, швидка управлінська реакція, багатовариантність рішень, базирование на стратегічних напрямках розвитку підприємства. Предложено модель формування прибутку, яка враховує ресурсний потенціал, спосіб на продукцію, параметри системи управління, а також фінансові наслідки функціонування підприємства. Обґрунтовано необхідність зміни критерію ефективного управління з максимізації прибутку на забезпечення отримання її достатнього рівня з урахуванням динаміки процесів у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Визначено завдання управління прибутком підприємств: оптимізація прибутку з урахуванням попиту на продукцію і ресурсного потенціалу, забезпечення достатньо високої якості прибутку, формування достатніх фінансових ресурсів, створення умов для збільшення ринкової вартості. Показано, що величина отриманого прибутку є відображенням здатності підприємства своєчасно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, своєчасно адаптуватися до них. При цьому прибуток є елементом системи як пасивної, так і активної адаптації.

Показано, що в умовах нестабільної економіки для прогнозування прибутку слід використовувати моделі прогнозування, які будуть коректно описувати її формування на конкретному підприємстві в формі функціональної залежності. Визначено, що така модель повинна задовольняти наступним вимогам: бути достатньо гнучкою для неперервного урахування виникаючих змін, забезпечувати своєчасну реакцію на зміни в ринковому середовищі. Предложено прогнозування прибутку підприємств здійснювати на основі адаптивного підходу, який дозволяє неперервно враховувати якісні і кількісні зміни. Обґрунтовано доцільність використання моделей, основаних на процедурі експоненціального згладжування.

Ключевые слова: прибыль, предприятие, прогнозирование, метод, нестабильная экономика.

Summary. The article investigates the specificity of the prediction of enterprises profits in an instable economy. It is shown that the instability of the environment adversely affects the profitability of enterprises. It is highlighted a set of factors that lead to the level of unpredictability of the market environment: the socio-political instability, low efficiency of state regulation of the national economy, the instability of the legal framework, the depreciation of the national currency, «viscosity» of the economic environment.

The requirements for the management of enterprises profits are defined, namely, comprehensive, rapid management response, multiplicity of solutions, basing on the strategic directions of development of the enterprises. Is proposed the model of profits formation, which takes into account the resource potential, the demand for products, parameters of management system and the financial implications of the operation of enterprises. The necessity of changing the criterion of effective management to maximize profits at ensuring receipt of its adequate level taking into account the dynamics of the processes in the internal and external environment is substantiated. The management tasks of enterprises profits are defined: profits optimization, taking into account demand for production and resource potential, ensuring a sufficiently high quality of profits, the formation of sufficient financial resources, creating conditions for increasing the market value. It is shown that the amount of profits reflects the company's ability to react promptly to changes in the external environment. This profit is an element of a system of both passive and active adaptation.

It is shown that in a instable economy to predict the profits should be used forecasting models that will correctly describe its formation on a particular enterprises in a functional relationship. It has been determined that such a model should meet the following requirements: to be flexible enough to account for continuous changes, to ensure a timely response to changes in the market environment. It is proposed forecasting of enterprises profits to carry out in an adaptive approach, which allows to continuously taking into account the qualitative and quantitative changes. The expediency of using models based on exponential smoothing procedure is substantiated.

Key words: profits, enterprises, prediction, method, instable economy.

Постановка проблеми. В умовах ринкового середовища підприємства отримали реальну самостійність, наслідком чого стала необхідність підвищення ефективності управління виробничо-економічною та фінансовою діяльністю для отримання стабільного прибутку як основного джерела формування власних фінансових ресурсів, достатніх не тільки для забезпечення безперервної операційної діяльності, а й цілеспрямованого розвитку. Однак слабка прогнозованість соціально-економічних процесів у державі та світі стала однією з причин зниження ефективності управління підприємствами. Так, рентабельність операційної діяльності підприємств в Україні протягом 2011–2014 рр. постійно зменшувалася, а у 2014 р. рівень збитковості склав 4,1% (табл. 1). Ситуація дещо покращилася у 2015 р. — рентабельність зросла до 1,0%, а кількість суб'єктів господарювання, які отримали збиток зменшилася з 34,5% до 26,7%. Однак така ефективність операційної діяльності є незадовільною і ставить підприємства на межу виживання. Це обумовлює необхідність постійного удосконалення методів управління прибутком відповідно до умов і вимог ринкового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми управління прибутком підприємств достатньо широко розглянуті в наукових працях провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме І. Т. Балабанова, І. О. Бланка, В. В. Бочарова, В. В. Ковальова, Л. А. Костирко, Р. Брейлі, Е. Ф. Бріггема, С. Майерса, Дж. К. ван Хорна, Дж. Ф. Хьюстона [2–9] та ін. Визнаючи наукову і практичну цінність їх досліджень, слід зазначити, що середовище, в якому функціонують підприємства, задає свої «правила гри» і, тим самим, впливає на процеси формування та розподілу їх прибутку. В умовах нестабільної економіки ці правила можуть змінюватися дуже швидко і призводити до непрогнозованого зменшення прибутку навіть у короткостроковій перспективі. Тому в умовах підвищення невизначеності майбутнього необхідно проводити подальші дослідження щодо прогнозування прибутку для коректного його планування і, як на-

слідок, ефективного управління формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства

Тому **метою статті** є дослідження специфіки прогнозування прибутку підприємства в умовах нестабільної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління прибутком є процесом прийняття рішень щодо його формування, розподілу та використання із врахуванням особливостей виробничо-економічної діяльності підприємства та параметрів ринкового середовища. В умовах нестабільності здійснювати управління підприємствами, зокрема його прибутком, дуже складно через нестійкість та непередбачуваність якісних і кількісних змін в національній та світовій економіці. Така непередбачуваність є результатом дії комплексу факторів, основними з яких є такі: (а) соціально-політична нестабільність у державі; (б) низька ефективність державного регулювання національної економіки; (в) нестійкість нормативно-правової бази, зокрема податкової; (г) знецінення національної валюти внаслідок інфляції; (д) «в'язкість» економічного середовища, тобто складнощі переміщення (залучення) необхідних ресурсів для виробництва продукції.

В таких умовах управління прибутком (1) має носити комплексний характер і охоплювати всі напрями діяльності підприємства; (2) враховувати необхідність швидкої управлінської реакції при виникненні дестабілізуючих ситуацій у зовнішньому та внутрішньому середовищі; (3) передбачати розробку багатоваріантних рішень для врахування альтернативних можливостей формування та використання прибутку; (4) базуватися на стратегічних напрямках розвитку підприємства.

Це обумовлює необхідність зміни підходу до формалізації критерію ефективного управління прибутком підприємств. Так, у якості критерію має бути не його максимізація (за неокласичною теорією), а забезпечення отримання достатнього рівня прибутку з урахуванням динаміки розвитку (еволюції) процесів у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. Відповідно, задачами управління прибутком будуть: (а) оптимізація

Таблиця 1

Результати операційної діяльності підприємств у 2011–2015 рр.

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Результат від операційної діяльності, млн грн.	186600,8	146404,8	108626,3	-133698,7	42155,2
Витрати операційної діяльності, млн грн.	3164788,0	2938536,6	2790647,9	3296514,5	4149202,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0
Чистий прибуток (збиток), млн грн.	67797,9	35067,3	-22839,7	-590066,9	-373516,0
Підприємства, які одержали прибуток, %	63,5	63,0	65,0	65,5	73,3

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України [1]

величини прибутку з урахуванням потенційного попиту на продукцію та існуючого ресурсного потенціалу для її виробництва; (б) забезпечення високої якості прибутку, тобто його зростання має забезпечуватися в основному в процесі операційної діяльності, а також капітальних вкладень у розвиток підприємства; (в) формування власних фінансових ресурсів, достатніх для фінансування операційних витрат, капітальних вкладень та погашення зобов'язань; (г) створення умов для збільшення ринкової вартості підприємства.

При такому підході будь-яке підприємство слід розглядати як складну систему, яка постійно «перевіряється на міцність» через випадкові зміни зовнішнього середовища [11], а величину отриманого прибутку – як показник спроможності підприємства своєчасно реагувати на ці зміни, адаптуватися до них. Тоді модель формування прибутку можна представити у такому вигляді:

$$FR(t) P(t) = RP(t) \times D(t) \times EM(t) \rightarrow FR(t+1) \Rightarrow \\ \Rightarrow FR(t+1) \times FN(t+1) \rightarrow P(t+1), \quad (1)$$

де $P(t), P(t+1)$ – величина прибутку, отриманого у поточному (t) та наступному ($t+1$) періодах відповідно;

$RP(t)$ – ресурсний потенціал у період часу t ;

$D(t)$ – попит на продукцію;

$EM(t)$ – параметри системи управління підприємства;

$FR(t+1)$ – доступні фінансові ресурси в період часу $t+1$;

$FN(t+1)$ – фінансові наслідки для підприємства (фінансовий стан, платоспроможність, ліквідність).

Здатність до адаптації є важливим критерієм функціонування в нестабільному середовищі: у 90-ті роки ХХ ст., коли рівень нестабільності середовища був надзвичайно високим, біля 48% підприємств виживали за рахунок пасивної (орієнтація на пристосування до існуючого середовища для отримання найкращої ефективності в ньому), а 44% – за рахунок активної (орієнтація на зміну середовища, в якому функціонує підприємство для забезпечення бажаної ефективності) адаптації [12, с. 182]. У першому випадку прибуток може розглядатися як резерв підтримки платоспроможності та ліквідності підприємства при виникненні небажаних змін в його зовнішньому та внутрішньому середовищі. У другому випадку прибуток виступає як джерело фінансових ресурсів, за допомогою яких підприємство впливатиме на зовнішнє середовище, підстроюючи його під свої потреби.

В таких умовах використовувати стандартні методи прогнозування, які базуються на перенесенні минулих тенденцій у майбутнє, не можна, а необхідно будувати модель прогнозування, яка буде коректно описувати у вигляді функціонального зв'язку формування при-

бутку на конкретному підприємстві. При цьому обрана модель прогнозування прибутку має задовольняти таким вимогам: вона має (1) бути достатньо гнучкою для безперервного врахування змін у виробничо-економічній та фінансовій діяльності підприємства; (2) забезпечувати своєчасну реакцію на кількісні й якісні стрибкоподібні зміни у ринковому середовищі.

При прогнозуванні такого складного показника як прибуток також слід враховувати зворотній зв'язок між прогнозом (передбаченням) і управлінським рішенням, яке буде прийматися на його основі. З одного боку, в умовах нестабільної економіки переважна більшість процесів у зовнішньому середовищі є некерованою, тому вироблення управлінських рішень має орієнтуватися на отримання прогнозного (бажаного) стану об'єкта очікуваному значенню, тобто отримання необхідного розміру прибутку з бажаною якістю. З іншого боку, прийняте рішення з урахуванням зробленого прогнозу може призвести до його саморуйнування, тобто до його нереалізації у майбутньому. Тому результатом прогнозування має бути отримання інформації щодо очікуваного прибутку для вироблення обґрунтованих виробничих і фінансових планів на короткострокову та довгострокову перспективу.

Підходом, який задовольняє цим вимогам є адаптивне прогнозування. Його характерною особливістю є здатність безперервного врахування якісних і кількісних змін у динаміці процесів, які досліджуються, за рахунок надання більшої інформаційної цінності даним, що отримані у періоди часу, найближчі до моменту прогнозування. Це дозволяє оновлювати прогнози достатньо швидко, за допомогою нескладних математичних процедур і, як наслідок, своєчасно корегувати управлінські рішення для отримання бажаного або можливого прибутку.

Серед адаптивних моделей найбільше розповсюдження отримали ті, що базуються на процедурі експоненціального згладжування. Це пояснюється тим, що такі моделі дозволяють отримувати верифіковані результати в умовах нестабільного середовища, тобто коли відсутня достовірна інформація про динаміку як окремих економічних процесів, так і зовнішнього середовища в цілому.

Висновки та пропозиції. Отже, управління прибутком має орієнтуватися на забезпечення його достатнього рівня для поточного функціонування та розвитку підприємства з урахуванням особливостей еволюції ринкового середовища. Величина отриманого прибутку є відображенням спроможності підприємства своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, тому прогнозування прибутку має здійснюватися за допомогою моделей адаптивного прогнозування, які базуються на процедурі експоненціального згладжування (Брауна або Хольта).

Література

1. Діяльність підприємств / Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 384 с.
3. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – М.: Ника–Центр, Эльга, 2008. – 512 с.
4. Бочаров В. В. Финансовое моделирование / В. В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2000. – 208 с.
5. Ковалев В. В. Управление денежными потоками, прибылью и рентабельностью / В. В. Ковалев. – М.: Проспект, 2008. – 336 с.
6. Костирко Л. А. Фінансовий механізм забезпечення прибутковості підприємств: проблеми, інструменти, перспективи: [монографія] / Л. А. Костирко, Е. В. Чернодубова. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 180 с.
7. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс. – М.: «ОЛИМП–БИЗНЕС», 1997. – 1120 с.
8. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Дж. К. Ван Хорн. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 800 с.
9. Brigham E. F. Fundamentals of financial management / E. F. Brigham, J. F. Houston. – Mason: Cengage Learning, 2009. – 752 p.
10. Нельсон Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Нельсон, С. Уинтер. – М.: Дело, 2002. – 536 с.
11. Агеева Н. Г. Основы менеджмента / Н. Г. Агеева, О. Н. Дмитриев, Э. С. Минаев. – М.: Высшая школа, Доброе слово, 2002. – 359 с.

References

1. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2011–2015), «Activity of enterprises», available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 December 2016).
2. Balabanov, I.T. (2006), *Osnovy finansovogo menedzhmenta. Kak upravlyat' kapitalom* [Fundamentals of financial management. How to manage capital], *Finansy i statistika*, Moscow, Russia.
3. Blank, I.A. (2008), *Upravleniye pribyl'yu* [Profits management], *Nika-Tsentr, El'ga*, Moscow, Russia.
4. Bocharov, V.V. (2000), *Finansovoye modelirovaniye* [Financial modeling], *Piter*, Saint Petersburg, Russia.
5. Kovalev, V.V. (2008), *Upravleniye denezhnymi potokami, pribyl'yu i rentabel'nost'yu* [Management of cash flow, profits and profitability], *Prospekt*, Moscow, Russia.
6. Kostyrko, L.A. and Chernodubova, E.V. (2013), *Mekhanizm zabezpechennya pributkovosti pidpryemstv: problemy, instrumenty, perspektyvy* [The financial mechanism to ensure the profitability of companies: challenges, tools, perspectives], *Noulidzh, Luhans'k*, Ukraine.
7. Braley, R. and Myers, S. (1997), *Printsipy korporativnykh finansov* [Principles of Corporate Finance], *Olimp-Biznes*, Moscow, Russia.
8. Van Horn, J.K. (2000), *Osnovy upravleniya finansami* [Fundamentals of financial management], *Finansy i statistika*, Moscow, Russia.
9. Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2009), *Fundamentals of financial management*, Cengage Learning print, Mason, USA.
10. Nelson, R. and Winter, S. (2002), *Evolyutsionnaya teoriya ekonomicheskikh izmeneniy* [Evolutionary theory of economic change], *Delo*, Moscow, Russia.
11. Ageyeva, N.G., Dmitriyev, O.N. and Minayev, E.S. (2000), *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of management], *Vysshaya shkola, Dobroye slovo*, Moscow, Russia.

Стасіневич Світлана Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Стасіневич Светлана Анатольевна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности

Киевский кооперативный институт бизнеса и права

Stasinevych Svetlana

PhD, Associate Professor, Department of Enterprise, Trade and exchange activities

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

Валявський Сергій Миколайович

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

Валявский Сергей Николаевич

кандидат экономических наук,

старший преподаватель кафедры экономики предприятия и управления персоналом

Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка

Valiavska Sergii

PhD, senior lecturer in business economics and human resource management

Poltava National Technical University im. Yuriy Kondratuk

**ВИКОРИСТАННЯ ВІДХОДІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОТХОДОВ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА
В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГООБЕСПЕЧЕНИЯ
USE OF WASTE AGRICULTURAL PRODUCTION
TO IMPROVE EFFICIENCY POWER SUPPLY**

Анотація. В статті представлені результати оцінки використання відходів агропромислового виробництва, зокрема цукробурякового, як напряму підвищення ефективності енергопостачання продукуючих виробничих структур, так і шляху вирішення пов'язаних проблем (енергозабезпечення населення, екологічних тощо).

Встановлено, що в світовій практиці активно розвивається виробництво біометану із відходів аграрного сектору економіки, комунального господарства, а також спеціально вирощених енергетичних культур. Цей процес відбувається не на шкоду забезпечення сировиною продовольчих галузей, а навпаки покращує екологічний стан територій. Наразі одним із світових лідерів виробництва та використання біогазу є Німеччина, яка продовжує їх нарощувати в агросфері та комунальному господарстві.

Аналіз засвідчив, що одними з головних організаційно-економічних причин недостатнього розвитку біоенергетики в Україні є недостатність задіяння програмного підходу до вирішення проблеми та практична відсутність цільового фінансування, в першу чергу з боку держави, створення на території країни біогазових проектів.

Обґрунтовано, що використання відновлюваних джерел енергії потенційно може як поліпшити рівень енергетичної безпеки, так і зменшити антропогенний вплив на довкілля. Тому одним із найважливіших напрямів енергетичної політики України має стати стимулювання поширення використання нетрадиційних джерел енергії, зокрема органічного походження.

Перспективним, економічно вигідним, з огляду на постійно зростаючу вартість природного газу, є виробництво біогазу на цукрових заводах України, враховуючи, що енергоємність цукру складає за вартісними показниками близько 40%.

Першопрохідцем в галузі біоенергетики в Україні став агрохолдинг «Астарта-Київ» – найбільший виробник цукру в країні.

Вивчено, що в 2014 г. компанія побудувала в м. Глобіно біоенергетичний комплекс потужністю 150 тис. м³ біогазу на добу, який формує промисловий комплекс із найближчими підприємствами Глобинського кластеру «Астарта-Київ» – цукровим та соєпереробним заводами. Комплекс використовує в якості сировини побічну продукцію виробництва цукру, відходи переробки сої та інші рослинницькі залишки. Біоенергетичний комплекс «Астарты» функціонує цілий рік. Компанія за рахунок біогазу на 50% забезпечує потреби свого Глобинського цукрового заводу. Наразі агрохолдинг «Астарта-Київ» розробив проект комплексу з виробництва біогазу, електроенергії та пару на базі когенераційної установки потужністю 12 МВт.

Переробляючи біомасу шляхом анаеробного зброджування отримуємо біогаз, спаливши який в котлах теплових електростанціях цукрового заводу або в газодизель-генераторах, отримуємо електричну та теплову енергію, а також високоякісне, позбавлене домішок та патогенної мікрофлори органічне добриво, яке може бути використане на сільськогосподарських угіддях.

Досліджені передбачені проектом «Нової енергетичної стратегії України: безпека, енергоефективність, конкуренція» на період до 2030 р. напрями дій щодо розширення використання відновлюваних джерел енергії та підвищення їх економічної ефективності, результати їх впровадження.

Це дало підстави розробити висновки та напрями подальших досліджень в сфері застосування енергозберігаючих технологій та використання альтернативних джерел енергії.

Ключові слова: енергозабезпечення, відновлювані джерела енергії, переробка відходів, ефективність.

Аннотация. В статье представлены результаты оценки использования отходов агропромышленного производства, в частности свеклосахарного, как направления повышения эффективности энергоснабжения продуцирующих производственных структур, так и пути решения связанных проблем (энергообеспечение населения, экологических и т.д.).

Установлено, что в мировой практике активно развивается производство биометана из отходов аграрного сектора экономики, коммунального хозяйства, а также специально выращенных энергетических культур. Этот процесс не в ущерб обеспечения сырьем продовольственных отраслей, а наоборот улучшает экологическое состояние территорий.

Сейчас одним из мировых лидеров производства и использования биогаза является Германия, которая продолжает их наращивать в агросфере и коммунальном хозяйстве.

Анализ показал, что одними из главных организационно-экономических причин недостаточного развития биоэнергетики в Украине является недостаточность задействования программного подхода к решению проблемы и практическое отсутствие целевого финансирования, в первую очередь со стороны государства, создание на территории страны биогазовых проектов.

Обосновано, что использование возобновляемых источников энергии потенциально может как улучшить уровень энергетической безопасности, так и уменьшить антропогенное воздействие на окружающую среду. Поэтому одним из важнейших направлений энергетической политики Украины должно стать стимулирование распространения использования нетрадиционных источников энергии, в частности органического происхождения.

Перспективным, экономически выгодным, учитывая постоянно растущую стоимость природного газа, является производство биогаза на сахарных заводах Украины, учитывая, что энергоёмкость сахара составляет по стоимостным показателям около 40%.

Первопроходцем в области биоэнергетики в Украине стал агрохолдинг «Астарта-Киев» – крупнейший производитель сахара в стране.

Изучено, что в 2014 г. компания построила в г. Глобино биоэнергетический комплекс мощностью 150 тис. м³ биогаза в сутки, который формирует промышленный комплекс с ближайшими предприятиями Глобинского кластера «Астарта-Киев» – сахарным и перерабатывающим сою заводами. Комплекс использует в качестве сырья побочную продукцию производства сахара, отходы переработки сои и другие растениеводческие остатки.

Биоэнергетический комплекс «Астарты» функционирует круглый год. Компания за счет биогаза на 50% обеспечивает потребности своего Глобинского сахарного завода. Сейчас агрохолдинг «Астарта-Киев» разработал проект комплекса по производству биогаза, электроэнергии и пара на базе когенерационной установки мощностью 12 МВт.

Перерабатывая биомассу путем анаэробного сбраживания получаем биогаз, сжигая который в котлах тепловых электростанциях сахарного завода или в газодизель-генераторах, получаем электрическую и тепловую энергию, а также высококачественное, лишенное примесей и патогенной микрофлоры органическое удобрение, которое может быть использовано на сельскохозяйственных угодьях.

Исследованы предусмотренные проектом «Новой энергетической стратегии Украины: безопасность, энергоэффективность, конкуренция» на период до 2030 г. Направления действий по расширению использования возобновляемых источников энергии и повышения их экономической эффективности, результаты их внедрения.

Это дало основания разработать выводы и направления дальнейших исследований в области применения энергосберегающих технологий и использования альтернативных источников энергии.

Ключевые слова: энергообеспечение, возобновляемые источники энергии, переработка отходов, эффективность.

Summary. *The article presents the results of evaluation of the use of waste agricultural production, particularly sugar beet as directly improving the efficiency of energy producing industrial structures and the way of solving related problems (power of the population, environmental, etc.).*

Found that in the world practice actively developing the production of biomethane from waste agricultural sector, utilities and specially grown energy crops. This process is not at the expense of providing raw food sectors, but rather improves the ecological status of the territories. Currently, one of the world leaders in the production and use of biogas is Germany, which continues to increase in the agricultural domain and utilities.

The analysis showed that one of the main organizational and economic reasons, lack of bioenergy development in Ukraine is the lack of involvement of a programmatic approach to solving problems and the virtual absence of dedicated funding, primarily from the state, creating the country biogas projects.

Proved that renewable energy has the potential to improve energy security and reduce human impact on the environment. Therefore, one of the most important directions of Ukraine's energy policy should be to stimulate widespread use of alternative energy sources, including fossil origin.

Promising, cost-effective, given the increasing cost of natural gas is biogas production in the sugar factories Ukraine, given that sugar is energy cost indices for about 40%.

Pioneer in the field of bioenergy in Ukraine became agricultural holding «Astarta-Kyiv» – the largest sugar producer in the country.

A study that in 2014 the company built in Globyne bioenergy complex with capacity of 150 thousand cubic meters of biogas per day, which forms a complex with the nearest industrial enterprises Globinskiy cluster «Astarta-Kyiv» – sugar and soybean processing plants. The complex is used as raw material by-products of sugar production, soybean waste and other arable debris.

Bioenergetic Complex «Astarte» operates all year round. Company by 50% biogas provides Globinskiy needs of its sugar factory. Currently agricultural holding «Astarta-Kyiv» drafted a set of biogas, electricity and steam cogeneration plant at the capacity of 12 MW.

Transforming biomass by anaerobic digestion obtain biogas, which in boilers burning thermal power plant or sugar into gas-generators, we get electricity and heat, as well as high-quality, devoid of contaminants and pathogenic organic fertilizer that can be used on farmland.

Investigated by the project «New Energy Strategy of Ukraine: safety, efficiency, competition» for the period to 2030 lines of action to increase the use of renewable energy sources and increase their economic efficiency, the results of their implementation.

This gave grounds to develop conclusions and directions for future research in the field of energy saving measures and alternative energy sources.

Keywords: energy, renewable energy, recycling, efficiency.

Постановка проблеми. Україна належить до країн із дефіцитом власного викопного палива. Потреба держави в природному газі задовольняється за рахунок власних запасів тільки на 35%. Частка відновлюваної в кінцевому споживанні енергії в Україні у 2012р. становила близько 3,4% [3]. Цей показник є в 4 рази нижчим, ніж у середньому у ЄС-28. При цьому, близько 60% енергії від відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) було отримано з продуктів біологічного походження (тверда біомаса, біогаз, біопаливо та ін.) [4].

Аналіз останніх досліджень. Стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні на базі використання світового досвіду досліджували Г. Гелетуха, Т. Железна, П. Кучерук, Ю. Матвеев, Д. Науменко, Є. Олійник та ін.

Метою даної статті є представлення результатів оцінки використання відходів агропромислового виробництва, зокрема цукробурякового, як напряму підвищення ефективності енергопостачання продукуючих виробничих структур, так і шляху вирішення пов'язаних проблем (енергозабезпечення населення, екологічних тощо).

Виклад основного матеріалу. Нині біометан виробляється у 15 європейських країнах (Австрія, Чехія, Німеччина, Данія, Фінляндія, Франція, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Великобританія та ін.). У великих азійських країнах (Китай, Індія, В'єтнам, Непал та ін.) будують малі (на одну сім'ю) біогазові установки, найбільше їх у Китаї.

Наразі одним із світових лідерів виробництва та використання біогазу є Німеччина, яка продовжує їх

нарощувати в агросфері та комунальному господарстві. Основним фактором розвитку біоенергетики в Німеччині є створення так званих «рамкових» умов для цього процесу. В країні діє фіксовано-бонусна система вирахування розміру «зеленого» тарифу: здійснюються диференціювання фіксованих тарифів на енергетичні ресурси із біогазу в залежності від масштабів проектів його виробництва. Другою відмінністю є наявність надбавок до основної ставки «зеленого» тарифу з врахуванням виду використаної сировини та особливостей технології переробки (наприклад, виробництва із силосу кукурудзи, гною та ін.). Така система дозволяє ціле направлено обирати шлях розвитку, найбільш придатний для поточних умов, стимулюючи не тільки кількісні показники виробництва енергії із біогазу, але й регулювати способи їх досягнення та використання отриманої енергії. В результаті така «рамкова» система дозволила забезпечити за рахунок біогазу 25% потреби в енергії. [1].

Аналогічна система гнучких стимулів була доречною і в умовах вітчизняного енергозабезпечення.

Технічно досяжний енергетичний потенціал ВДЕ України оцінюють у близько 70 млн т н.е. на рік, що практично дорівнює річному кінцевому споживанню енергії [8]. Проте в Україні виробництво енергії із біогазу знаходиться на початковій стадії: для отримання енергії використовується лише трохи більше 1% біомаси, переважно це лузга соняшника, відходи деревини, дрова для населення [3].

Одним з можливих напрямків використання відхідної біомаси в якості енергоносія, є отримання біогазу, який складається на 50–80% з метану. Отримання біогазу з органічних відходів дає можливість, на певному рівні, вирішувати одразу декілька проблем, що стоять перед АПК країни: енергетичну — отримання висококалорійного палива; агрохімічну — отримання екологічно чистого добрива: екологічну — утилізація органічних відходів які нагромаджуються в природі: фінансову — зниження витрат на утилізацію органічних відходів і придбання енергоносіїв. Переробляючи біомасу шляхом анаеробного зброджування отримуємо біогаз, спаливши який в котлах ТЕЦ цукрового заводу або в газодизель-генераторах, отримуємо електричну та теплову енергію, а також високоякісне, позбавлене домішок та патогенної мікрофлори органічне добриво, яке може бути використане на сільськогосподарських угіддях, що дозволить збільшити врожайність в 2–4 рази. Виробництво біогазу також дозволяє знизити викиди метану в атмосферу, зменшити використання хімічних добрив та знизити зараження ґрунтових вод.

Перспективним, з огляду на постійно зростаючу вартість природного газу, є застосування даної технології на цукрових заводах України. Оптимальною си-

ровиною, в умовах цукрового заводу, для застосування даної технології є жом. З енергетичної точки зору буряковий жом має достатній потенціал — за даними досліджень з 1 тонни жому вологістю 75–82% можна отримати 100 м³ біогазу, звичайно в реальних умовах ця цифра буде дещо меншою, але достатньою для того щоб вважати застосування даної технології ефективною. Приміром з 1 тонни гною великої рогатої худоби вологістю 84–87% можна отримати 60 м³ біогазу, а установки з метанування даного типу відходів вже досить давно працюють в усьому світі і в Україні також. Звичайно ж постає питання про доцільність утилізації жому таким шляхом і тут можна сказати з впевненістю, що даний шлях є одним з найоптимальніших. За часів СРСР весь жом з цукрових заводів відвозили на годівлю худобі, в пострадянські часи частину жому забирали фермерські господарства, але з розвитком тваринництва останнім часом з'явилися ефективніші та досконаліші комплекси корми, які потіснили жом з ринку кормів для тварин. В зв'язку з неможливістю збувати жом, цукрові заводи вимушені зберігати його на відкритих площах, що тягне за собою додаткові витрати на оренду земель та транспортування жому на ці площі. Розглядаючи цей стан з екологічної точки зору з впевненістю можна говорити про тотальне забруднення навколишнього середовища — ґрунти, що на них довгий час зберігався жом стають не придатними для землеробства, в ґрунтові води потрапляють шкідливі речовини а в повітря вивільняється метан, який згубно діє на атмосферу.

При метануванні жому на цукровому заводі можна використати біомасу вловлених легких домішок з мийного відділення заводу та побиті буряки і хвостики після класифікатора. Додавання цих відходів може позитивно вплинути на вихід біогазу, тому що вони мають більший, в порівнянні з жомом, енергетичний потенціал (з 1 тонни бадилля та хвостиків буряків можна отримати 200 м³ біогазу) [9].

Зважаючи на те, що для будівництва біогазових установок на базі цукрового заводу існує щонайменше у даних підприємств два основних мотиви: утилізація відходів, які накопичуються за сезон переробки цукрових буряків, і заміщення природного газу, першопрохідцем в галузі біоенергетики в Україні став агрохолдинг «Астарт-Київ» — найбільший виробник цукру в Україні (виробляє чверть цукру країни), до складу якого входять 9 цукрових заводів та інших підрозділів у Полтавській, Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській, Житомирській та Харківській областях. В 2014 г. компанія побудувала в м. Глобіно біоенергетичний комплекс (БЕК) потужністю 150 тис. м³ біогазу на добу, який формує промисловий комплекс із найближчими підприємствами Глобинського кластеру «Астарт-Київ» — цукровим та соє переробним заводами. БЕК використовує

в якості сировини побічну продукцію виробництва цукру, відходи соєпереробки та інші рослинницькі залишки. Біоенергетичний комплекс «Астарті» функціонує цілий рік. У весняно-літній період біогаз поставляється на Глобинський соєпереробний завод; з осені, з початком сезону цукроваріння — на цукровий завод. Компанія за рахунок біогазу на 50% забезпечує потреби свого Глобинського цукрового заводу. Наразі агрохолдинг «Астарті-Київ» розробив проект комплексу з виробництва біогазу, електроенергії та пару на базі когенераційної установки потужністю 12 МВт [5].

Конкретними передумовами для будівництва даного БЕК стало нарощення потужності цукрового заводу, відповідно збільшення кількості відходів цукрового виробництва, наявність відходів олієекстракційного заводу при володінні технологією анаеробної конверсії, що забезпечує перетворення органічної речовини в біогаз, в умовах підвищення ціни на природний газ. Крім того завдяки замкнутому циклу таке виробництво має позитивний вплив на навколишнє середовище.

Чи не пріоритетною причиною такого «відставання» є інертність державної політики, яка не дозволяє біогазовому сектору динамічно розвиватись. Разом з тим Україна володіє більш сприятливими умовами, ніж Німеччина, що виступає одним із європейських та й світових лідерів розвитку біогазових технологій та аспекту практичного їх впровадження. Зокрема Україна має майже в 3 рази більше орних земель, основний фонд яких формують чорноземи. Але в Україні близько 15% площі орних земель (3,6 млн га) не використовується за основним призначенням (вирощування сільськогосподарських культур), а тому потенційно може бути задіяним для отримання енергетичної рослинної сировини, в тому числі для виробництва біогазу (кукурудзи на силос, цукрового сорго, топінамбу-

ру, коношини, традиційних зернових культур) [6]. До того ж Україна має значний перспективний потенціал підвищення урожайності сільгоспкультур взагалі й зокрема енергетичних.

За розрахунками експертів загальний річний потенціал виробництва біогазу України складає 40 млрд м³, що в перерахунку на аналог природного газу дорівнює 22–23 млрд м³ [2, 7, 10].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р № 1071 була прийнята оновлена редакція Енергетичної стратегії України на період до 2030 р., що відразу зазнала великої критики. Наразі на сайті Міністерства енергетики та вугільної промисловості України оприлюднений [4] проект «Нової енергетичної стратегії України: безпека, енергоефективність, конкуренція» (НЕС). У процесі розробки НЕС було враховано пропозиції Міжнародного енергетичного агентства, Секретаріату Енергетичного Співтовариства, Європейської економічної комісії ООН, представництва ЄС в Україні.

НЕС визначає план дій для досягнення конкретних цілей, зокрема формування енергоефективного суспільства, закладання міцного енергетичного фундаменту для сприяння розвитку конкурентної економіки. Важлива роль в досягненні цих цілей відводиться розвитку продукування та використання відновлюваних видів енергії.

Головним напрямом дій на найближчі п'ять років щодо розширення використання ВДЕ в Україні має стати перегляд державної політики стимулювання використання ВДЕ з метою підвищення їх економічної ефективності. Тому необхідно:

1. Застосовувати механізми регуляторної та стимулюючої державної політики для впровадження технологій використання ВДЕ, які мають конкурентні переваги порівняно з тими технологіями, що

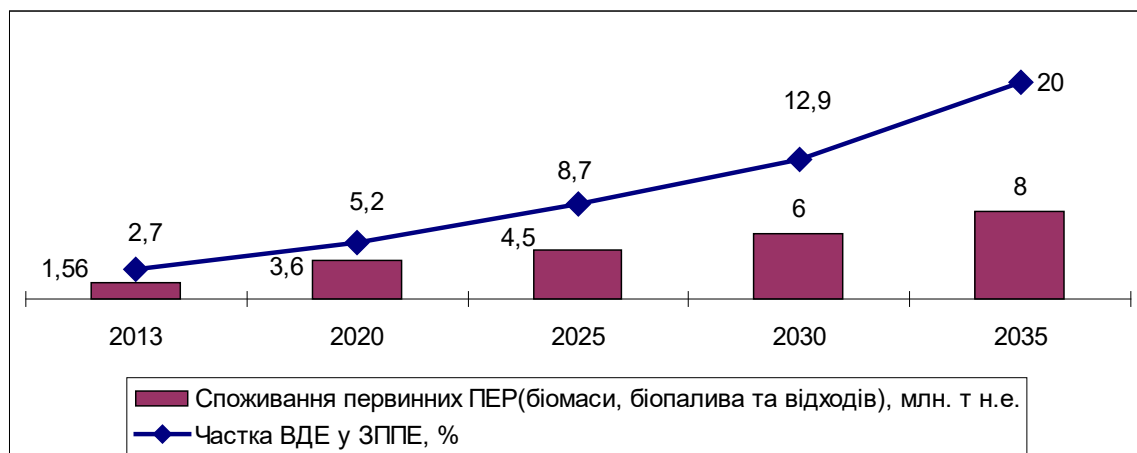

Рис. 1. Розширення використання відновлюваної енергетики (прогноз НЕС)
(підготовлено автором на основі [4])

базуються на використанні викопних палив. Насамперед, це заміна природного газу ресурсами біологічного походження (біомаса деревна, біомаса сільськогосподарська, біогаз та ін.) в системах централізованого та автономного теплопостачання.

За оцінками, використання біомаси в секторі централізованого теплопостачання та бюджетній сфері може забезпечити скорочення споживання природного газу на 1,2 млрд м³/рік та виробництво до 1,2 млрд кВт·год. електроенергії до 2020 р. Обсяг необхідних інвестицій – близько 15 млрд грн [1].

2. Розробити та запровадити механізми стимулювання використання ВДЕ приватними домогосподарствами (фізичними особами). Насамперед, такі механізми мають бути націлені на заміщення природного газу, який використовується для опалення, гарячого водопостачання (ГВП) та електропостачання у приватних будинках. До найбільш перспективних ВДЕ в цьому секторі слід віднести перш за все тверду біомасу (спалювання в опалювальних котлах). Основними механізмами стимулювання розвитку ВДЕ в цьому секторі мають стати грошово-кредитні інструменти (безвідсоткові позики, цільове пільгове кредитування, компенсація частини витрат, часткове або повне покриття банківських відсотків за цільовими кредитами комерційних банків та ін.) та податкові пільги.

Передбачається стале розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави. Якщо до 2020 р. та 2035 р. порівняно з 2013 р. споживання вугілля має скоротитись з 41,4 млн т н.е. до відповідно 32,0 та 17,7 млн т н.е., природного газу з 39,5 млн т н.е. до 33,0 та 28,8 млн т н.е., то споживання біомаси, біопалива та відходів як первинної паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) повинно зрости від 1,56 млн т н.е. до відповідно 3,6 та 8,0 млн т н.е. (рис. 1). Таким чином, НЕС прогнозується зростання до 2020р. та 2035р. частки відновлюваної енергетики відповідно до рівня 5,2 та 20% у загальному первинному постачанні енергії (ЗППЕ) та з 4,5 до 8 і 20% у валовому кінцевому споживанні енергії [4].

Для збільшення частки відновлюваних джерел енергії у кінцевому споживанні енергії потрібно розробити критерії сталості для рідкого та газоподібного палива, що виробляється з біомаси та використовується на транспорті, а також для рідкого палива, що виробляється з біомаси та призначається для енергетичного використання, іншого ніж транспорт.

Висновки та напрями подальших досліджень.

В сучасних умовах складного стану енергетичної галузі, все більшого розмаху набуває застосування енергозберігаючих технологій та використання альтернативних джерел енергії. Вагомою складовою енергетичного потенціалу будь-якої країни являється використання енергії біомаси, яка стає ефективною економічно вигідною галуззю, що може конкурувати з енергетикою на викопному паливі. Беручи до уваги невпинний приріст цін на енергоресурси, все більше постає питання про використання саме альтернативних джерел енергії, які можна отримати з біомаси, враховуючи, що Україна має значний аграрний потенціал.

Розвиток сільського господарства в Україні, що допускає підвищення родючості ґрунту і відповідно урожайності аграрних культур, а також раціональності використання земельних ресурсів, дозволить в перспективі суттєво збільшити потенціал виробництва енергії із біогазу, що розширить можливість заміщення викопних енергоносіїв.

Виробництво біогазу в світі в цілому, і в країнах ЄС зокрема знаходиться у процесі стрімкого зростання з тенденцією до інтенсифікації існуючих технологій отримання біогазу, а також пошуку нових видів сировини і технологій його переробки в біогаз, максимально повного корисного використання енергії біогазу.

Розвиток біогазових технологій в Україні дозволить у перспективі робити значний внесок у забезпечення енергетичної незалежності держави, сформує альтернативний газопаливний ресурс, забезпечить можливість покриття пікових навантажень в електромережі, сприятиме створенню нових робочих місць, розвитку місцевої економіки, поліпшенню екології та підвищенню родючості ґрунтів.

Для збільшення потенціалу і реалізації комерційних енергетичних біогазових проектів важливо стимулювати не тільки виробництво біогазу, отриманого із органічних відходів, але й використання спеціально вирощеної рослинної сировини.

Потрібно активізувати розробку інноваційних проектів у цьому напрямі, враховуючи уже існуючий вітчизняний досвід, розширити підготовку довготермінових програм щодо виробництва біогазу в кожному регіоні України.

При цьому парадигмою розвитку біоенергетики має бути збалансування виробництва продуктів харчування, кормів та енергоресурсів в умовах захисту навколишнього середовища та забезпечення загального сталого розвитку.

Література

1. Гелетуха Г.Г., Железна Т.А., Кучерук П.П., Олійник Є.М. Сучасний стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні. / Гелетуха Г.Г., Железна Т.А., Кучерук П.П., Олійник Є.М. // Аналітична записка Біоенергетичної асоціації України. — № 9. — 32 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-9-ua.pdf>.
2. Георгій Гелетуха, Петро Кучерук, Юрій Матвєєв, Дмитро Науменко, Андрій Станєв, Леся Матіюк. Розвиток біогазових технологій в Україні та Німеччині: нормативно-правове поле, стан та перспективи. Київ-Гюльцов, 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uabio.org/img/files/news/pdf/Razvitie_biogazovyh_tehnologiy_1.pdf.
3. Енергетичний баланс України за 2012 рік. // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. // Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sugar.ru/node/17046>.
6. Національний агропортал Latifundist.com [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.Latifundist.com.
7. Офіційний сайт аграрного інформаційного агентства Agravery [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.Agravery.com.
8. Оцінки Інституту відновлюваної енергетики Національної академії наук України // Офіційний сайт Національної академії наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nas.gov.ua.
9. Романчук С.В. Детермінанти еколого-економічної ефективності переробки відходів на цукрових заводах / С.В. Романчук // Young Scientist. — 2015. — № 3 (18). — С. 39–43.
10. Сайт Агроремедіахолдингу Latifundistmedia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.Agropolit.com.

References

1. Heletukha H. H., Zheliezna T. A., Kucheruk P. P. and Oliinyk Ie.M. (2013), «The current state and prospects of bioenergy development in Ukraine», Analitychna zapyska Bioenerhetychnoi asotsiatsii Ukrainy. — vol.9. — 32 p., available at: <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-9-ua.pdf> (Accessed 20 December 2016).
2. Heletukha H., Kucheruk P., Matvieiev Y., Naumenko D., Andrii Staniev and Matiuk L. (2013), Rozvytok biohazovykh tekhnolohii v Ukraini ta Nimechchyni: normatyvno-pravove pole, stan ta perspektyvy [The development of biogas technology in Germany and Ukraini: legal framework, status and prospects], Kyiv–Hiultsov, Ukraine–Germany, available at: http://www.uabio.org/img/files/news/pdf/Razvitie_biogazovyh_tehnologiy_1.pdf (Accessed 20 December 2016).
3. The official site of State Statistics Service of Ukraine. (2012), «Energy balance of Ukraine for 2012», available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/energ/en_bal/arh_2012.htm (Accessed 20 December 2016).
4. The official site of Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine. (2016) »Energy Strategy of Ukraine until 2030«, available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358> (Accessed 20 December 2016).
5. Available at: <http://sugar.ru/node/17046> (Accessed 20 December 2016).
6. National ahroportal Latifundist.com, available at: www.Latifundist.com (Accessed 20 December 2016).
7. The official website of the Agricultural Information Agency, available at: www.Agravery.com (Accessed 20 December 2016).
8. The official site of National Academy of Sciences of Ukraine, (2016) »Estimates of the Institute of Renewable Energy National Academy of Sciences of Ukraine«, available at: www.nas.gov.ua (Accessed 20 December 2016).

Зверук Людмила Анатоліївна
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування
Київського кооперативного інституту бізнесу і права*

Зверук Людмила Анатольевна
*кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов банковского дела и страхования
Киевского кооперативного института бизнеса и права*
Zveruk Lyudmila
*PhD, Associate Professor of Finance Banking and Insurance
Cooperative Kiev Institute of Business and Law*

Рибачук Валерія Олександрівна
магістр Київського кооперативного інституту бізнесу і права
Рыбачук Валерия Александровна
магистр Киевского кооперативного института бизнеса и права
Rybachuk Valery
Master Kiev Cooperative Institute of Business and Law

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР ЙОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»)

МОДЕРНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО РЫНКА БАНКОВСКИХ УСЛУГ КАК СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ОРИЕНТИР ЕГО РАЗВИТИЯ (НА ПРИМЕРЕ ОАО «ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ БАНК УКРАИНЫ»)

MODERNIZATION OF THE NATIONAL BANKING MARKET AS A STRATEGIC GUIDELINE OF DEVELOPMENT (FOR EXAMPLE, PJSC «STATE SAVINGS BANK OF UKRAINE»)

Анотація. В умовах зростання фінансової нестабільності, коли вітчизняні банки зазнають кризи ліквідності, впливу фінансових ресурсів, а отже, скорочення фінансування інноваційних та інвестиційних проектів і звуження інноваційно-інвестиційної діяльності виникає потреба пошуку нових підходів до підвищення ефективності своєї діяльності та визначення додаткових шляхів отримання конкурентних переваг. Такими можливими шляхами вирішення проблем банківського сектору може стати впровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів та новітніх продуктів та послуг. Саме тому банки України відчувають гостру потребу у впровадженні нових концепцій інноваційних стратегій. Ефективність роботи банку і його конкурентоспроможність на фінансовому ринку значною мірою залежать від запровадження інноваційних банківських продуктів та технологій. У банківській сфері до інновацій відносять ті нові процеси і моделі, за допомогою яких кредитно – фінансові інститути мають намір вийти на технологічно новий рівень функціонування, а також покращити свої позиції на ринку банківських послуг шляхом збільшення частки ринку або нарощення клієнтської бази, а також підвищення рівня довіри та лояльності клієнтів. Таким чином, за сучасних умов запровадження інновацій є одним з найдієвіших інструментів у конкурентній боротьбі. Впровадження наукових досягнень і винаходів в організацію банківського обслуговування забезпечує постійне відновлення і поліпшення банківських продуктів та технологій обслуговування споживачів. Сьогодні інноваційні аспекти взаємодії банків з клієнтами почали розглядатися як ключовий фактор побудови продуктової стратегії банку. Новий банківський продукт – це продукт, самостійно розроблений банком, який не має аналогів на ринку банківських послуг, в якому вперше на даному ринку застосована комбінація існуючих раніше банківських продуктів або модифікована частина їх параметрів чи елементів. В цілому банківські

інновації – це кінцевий результат інноваційної діяльності банку, який отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого банківського продукту чи послуги, які впроваджено в практичну діяльність. Тому, у сучасному банківському обслуговуванні особливо актуальним є розробка таких моделей управління, які б перш за все, були орієнтовані на покращення якості обслуговування та підвищення на цій основі дохідності банків.

В статті розглянуто зміст, особливості та складові ринку інноваційних банківських послуг. Визначено специфічні риси та соціальний ефект від впровадження інноваційних банківських продуктів. Запропоновано необхідність розробки інноваційної стратегії, як основного механізму створення і впровадження інновацій по всім напрямкам діяльності банку. Окреслено шляхи впровадження інноваційних банківських послуг для підвищення конкурентоспроможності банків в умовах євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: інноваційні банківські послуги, інноваційна стратегія банку, бізнес-напрямок, веб та мобайл-банкінг, інклюзивні та мобільні відділення, онлайн-сервіси, контакт-центр.

Аннотація. В условиях роста финансовой нестабильности, когда отечественные банки испытывают кризис ликвидности, оттока финансовых ресурсов, а следовательно, сокращение финансирования инновационных и инвестиционных проектов и сужение инновационно инвестиционной деятельности возникает потребность поиска новых подходов к повышению эффективности своей деятельности и определения дополнительных путей получения конкурентных преимуществ. Такими возможными путями решения проблем банковского сектора может стать внедрение инновационных технологий обслуживания клиентов и новых продуктов и услуг. Именно поэтому банки Украины испытывают острую потребность во внедрении новых концепций инновационных стратегий. Эффективность работы банка и его конкурентоспособность на финансовом рынке в значительной степени зависят от внедрения инновационных банковских продуктов и технологий. В банковской сфере к инновациям относят те новые процессы и модели, с помощью которых кредитно – финансовые институты намерены выйти на технологически новый уровень функционирования, а также улучшить свои позиции на рынке банковских услуг путем увеличения доли рынка или наращивание клиентской базы, а также повышение уровня доверия и лояльности клиентов. Таким образом, в современных условиях внедрения инноваций является одним из самых действенных инструментов в конкурентной борьбе. Внедрение научных достижений и изобретений в организацию банковского обслуживания обеспечивает постоянное обновление и улучшение банковских продуктов и технологий обслуживания потребителей. Сегодня инновационные аспекты взаимодействия банков с клиентами стали рассматриваться как ключевой фактор построения продуктовой стратегии банка. Новый банковский продукт – это продукт, самостоятельно разработанный банком, который не имеет аналогов на рынке банковских услуг, в котором впервые на данном рынке применена комбинация существующих ранее банковских продуктов или модифицирована часть их параметров или элементов. В целом банковские инновации – это конечный результат инновационной деятельности банка, получивший реализацию в виде нового или усовершенствованного банковского продукта или услуги, которые внедрены в практическую деятельность. Поэтому, в современном банковском обслуживании особенно актуальным является разработка таких моделей управления, которые прежде всего были ориентированы на улучшение качества обслуживания и повышение на этой основе доходности банков.

В статье рассмотрены содержание, особенности и составляющие рынка инновационных банковских услуг. Определены специфические черты и социальный эффект от внедрения инновационных банковских продуктов. Предложено необходимость разработки инновационной стратегии, как основного механизма создания и внедрения инноваций по всем направлениям деятельности банка. Определены пути внедрения инновационных банковских услуг для повышения конкурентоспособности банков в условиях евроинтеграционных процессов.

Ключевые слова: инновационные банковские услуги, инновационная стратегия банка, бизнес-направление, веб и мобайл-банкінг, інклюзивні та мобільні відділення, онлайн-сервіси, контакт-центр.

Annotation. In the conditions of financial instability growth when domestic banks are experiencing a liquidity crisis, the outflow of financial resources and, consequently, reduction in funding innovation and investment projects and narrowing of the innovation investment there is a need to find new approaches to improve the effectiveness of its activities and identify additional ways to gain a competitive advantage. These possible solutions to the problems of the banking sector could be the introduction of innovative customer service technologies and new products and services. That is why the Ukrainian banks are experiencing an acute need for the introduction of new concepts of innovation strategies. The effectiveness of the bank and its competitiveness in the financial market is largely dependent on the introduction of innovative banking products and technologies. In the banking sector to innovate are those new processes and models by which the credit – financial institutions intend to go on a technologically new level of performance, and to improve its position in the banking market by increasing market share and build customer base, as well as increasing the level of trust and customer loyalty. Thus, in the present conditions of

innovation is one of the most effective tools in the competition. The introduction of scientific achievements and inventions in the banking organization provides a constant updating and improvement of banking products and customer service technologies. Today, the innovative aspects of the interaction between banks and customers were seen as a key factor in the bank's strategy of building product. The new bank product – a product that is independently developed by the bank, which has no analogues in the banking market, for the first time in this market using a combination of pre-existing banking products or modified some of their parameters or components. In general, banking innovations – this is the end result of the innovative activity of the bank, has received in the implementation of a new or improved product or banking services that are embedded in practice. Therefore, in the modern banking services to especially important is the development of management models, which were primarily focused on improving the quality of service and increase on this basis, profitability of banks.

The article describes the content, features and components of the innovative banking services market. Identify the specific characteristics and the social effect of the introduction of innovative banking products. It is suggested the need to develop innovative strategies, as the main mechanism for the creation and implementation of innovations in all areas of the bank. The ways of introducing innovative banking services to enhance the bank's competitiveness in terms of European integration processes.

Keywords: *innovative banking services, the bank's innovative strategy, business direction, Web and Mobile Banking, inclusive and mobile branches, online services, contact center.*

Постановка проблеми. Важливим стратегічним напрямком розвитку вітчизняного ринку банківських послуг є впровадження інновацій у діяльність банків. Нове бачення розвитку сфери банківських послуг ґрунтується на концепції «банку майбутнього». Створення банку майбутнього неможливо без розробки інноваційної стратегії, яка представляє генеральну лінію поведінки банку з приводу створення і впровадження інновацій по всім напрямам своєї діяльності. Особливу роль, при цьому, відіграє інноваційна складова саме продуктової політики банку, яка полягає в постійному оновленні асортименту, появі нових банківських продуктів і послуг, застосуванні сучасних технологій обслуговування споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення, розвитку і формування ринку банківських послуг привертають до себе все більшу увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників банківської сфери. Серед вітчизняних економістів найбільшу увагу ринку банківських послуг, в тому числі інноваційних, приділено в працях Єгоричевої С. Б., Капрана В. І., Косова Т. Д., Латковської Т. І., Марченко Н. Б., Меренкової О. В., Мируна М. І., Поповенко Н. С., Трудової М. Є., Чижа Н. М. Дослідженням ринку банківських послуг займались також відомі іноземні економісти: Велдес С., Гавальда К., Джозлін Р., Заутер В., Котлер Ф., Роуз П., Сандерс Дж., Стенлейк Дж., та інші. Слід зауважити, що дослідження ринку банківських послуг, особливо інноваційної складової, у вітчизняній науковій думці знаходиться лише на стадії розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). В літературі не сформувалось єдине трактування сутності банківської послуги, практично відсутні методики визначення собівартості та цін на банківські послуги, немає чітких планів та прогнозів розвитку

сфери банківських послуг на перспективу. На практиці це призводить до відсутності комплексних підходів щодо дослідження ринку банківських послуг, особливо в частині інноваційної складової. Розвиток цього ринку відбувається переважно за рахунок практичних наробок окремих банків без досконалого науково-методологічного обґрунтування та законодавчого підкріплення, що негативно впливає на банківську систему в цілому. В умовах зниження дохідності багатьох банківських операцій, недостатньої розвиненості ринку цінних паперів і ринку міжбанківських кредитів, банківські послуги можуть стати надійним довгостроковим джерелом доходів банків України. За цих обставин можна вважати, що обрана тема дослідження є досить актуальною.

Метою статті є розкриття сучасного стану ринку інноваційних банківських послуг в Україні на прикладі Ощадбанку та окреслення перспектив банківського менеджменту. Об'єктом дослідження є ринок інноваційних банківських послуг. Предметом дослідження є комплекс економічних відносин, що виникають в процесі функціонування і розвитку ринку інноваційних банківських послуг України. Завдання дослідження полягають в розкритті суті інновацій у банківській сфері, окресленні специфічних рис інноваційних банківських продуктів, визначенні інноваційної стратегії банку та факторів впливу на неї, узагальнення практики розробки сучасних бізнес – проектів продуктової політики на прикладі стратегії АТ Ощадбанку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливої актуальності впровадження наукових досягнень і винаходів в організацію банківського обслуговування набуває в умовах світової фінансової кризи. Сьогодні фінансові установи зазнають кризи ліквідності й відпливу фінансових ресурсів, скорочення фінансування інноваційних та інвестиційних проектів

і звуження інвестиційної діяльності [1]. Тому основні напрями діяльності банків пов'язані із впровадженням інновацій, через розробку новітніх банківських продуктів та послуг, удосконалення фінансових інструментів та технологій обслуговування, зміну організаційної структури та бізнес-процесів кредитних організацій, застосування інноваційних каналів збуту та методів реклами.

Інновації у банківській сфері — це кінцевий результат інноваційної діяльності банку, який отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого банківського продукту чи послуги, які впроваджено в практичну діяльність. Впровадження банківських інновацій призводить до якісних змін у банківській сфері та сприяє отриманню банками прибутку [2].

Найбільшого поширення в банках набули такі види інноваційних змін, як:

- зміна структури та вигляду банківської установи;
- багатоканальна діяльність з поєднанням нових і традиційних технологій та інструментів, самообслуговування, дистанційне обслуговування, телефонні центри;
- віртуальні банківські та фінансові технології: управління банківськими рахунками, готівкові розрахунки, електронний підпис, укладання договорів;
- комплексне використання нових інформаційних та комунікаційних технологій для електронного та змішаного (традиційного і нового) маркетингу;
- нові можливості внутрішнього контролю та аудиту;
- зміни у кваліфікації робітників: продукт менеджер, консультант, спеціаліст з трансакцій та консультацій;
- розосередження і організаційне розділення банку на три елементи: поширення послуг, виробнича частина і портфельний банк;
- оптимізація банківської мережі: сегментація, зміни у філіях і філіальній мережі; комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій для електронного і змішаного (традиційного і нового) маркетингу (клієнт сам вибирає форму обслуговування);
- нові банківські продукти (послуги) на базі нових технологій, нові автомати самообслуговування (моно- і багатofункціональні, інформаційні) [3].

Специфічною рисою ринку інноваційних банківських продуктів є недостатньо широкий попит на них. Багато українських споживачів не сприймають банк як фінансового радника і консультанта, тому українські банки, більшою мірою концентруються на інноваціях, що спрямовані на створення нових потреб, активно запозичуючи при цьому зарубіжний досвід. Також характерним для банківських інновацій в Україні є те, що вони найчастіше створюються на вимогу корпо-

ративних клієнтів. У системі банківських послуг для корпоративних клієнтів 60% інновацій запропонував сам клієнт [4]. При цьому основна увага приділяється не новизні продукту, а його унікальності, підвищенню зручності та привабливості для клієнта. Тому, успішної інноваційної діяльності та створення інноваційних продуктів вітчизняним банкам, які прагнуть підвищення своєї конкурентоспроможності та зростання іміджу, необхідно розробити інноваційну стратегію розвитку банку.

Інноваційна стратегія на практиці втілюється у визначенні напрямів, видів та обсягів інноваційної діяльності, яку повинен здійснити банк для досягнення стратегічних і тактичних цілей по зміцненню конкурентної позиції на фінансовому ринку. В кінцевому підсумку, інноваційна стратегія сприяє органічному зростанню банку, максимізує можливості існуючих бізнес — напрямів та створення нових, створює додаткові потоки доходів, що сприяє зростанню конкурентоспроможності банку.

Інноваційна стратегія виконує такі функції:

- задає напрям для створення конкурентної стратегії банку, включаючи сфери поза безпосереднім впровадженням інновацій (ринки, клієнтські групи, канали збуту, технології і т.д.);
- формує склад портфеля інноваційних проектів;
- встановлює методи управління інноваційною діяльністю.

При формуванні інноваційних стратегій банкам необхідно враховувати фактори впливу як зовнішнього так і внутрішнього середовища. До факторів впливу зовнішнього середовища можна віднести:

1) сучасний стан економіки, при якому інтелект і інноваційні рішення визначають темпи і перспективи економічного розвитку, а людина стає рушійною силою виробництва, націленого на збільшення його здібностей і нарощування набору його потреб;

2) процеси глобалізації, які вимагають створення нових умов для функціонування фінансово — кредитних інститутів, через створення закордонної мережі підрозділів банків, впровадження єдиних глобальних стандартів обслуговування клієнтів, розробки інноваційних продуктів і послуг;

3) розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та на їх основі формування так званої мережевої економіки, в якій особливого значення набуває сукупне виробництво знань шляхом спільних проектів, науково-технічних альянсів, формування концепції відкритої інновації;

4) зміни в регулюванні банківської діяльності і, в цілому, функціонування фінансових ринків, які створюють певні рамки для розгортання інноваційної діяльності банківських організацій [5].

Інноваційні стратегії формуються банками і залежно від їх внутрішні можливостей, до яких відносяться:

по-перше, рівень інноваційного потенціалу банку, який визначається здатністю генерувати, сприймати і реалізовувати інноваційні ідеї, використовуючи для цього наявні ресурси та організаційно-управлінські можливості банку;

по-друге, наявність дієвої системи ризик-менеджменту, здатної об'єктивно оцінювати і мінімізувати інноваційні ризики разом з іншими ризиками банківської діяльності (кредитним, ринковим, відсотковим, ліквідності);

по-третє, стан інноваційної культури, яка проявляється у готовності банківських працівників до впровадження нововведень у всіх сферах банківського бізнесу і їх здатності створювати інноваційні ідеї. Інноваційна культура, як правило, не формується сама по собі, а повинна цілеспрямовано і послідовно створюватися керівництвом банку.

Залежно від результатів аналізу та оцінки зовнішніх та внутрішніх чинників банк вибирає інноваційні стратегії, успішність реалізації яких залежить від їх відповідності загальній корпоративній стратегії, місії та цілям банку. Особливих результатів застосування інноваційної стратегії по впровадженню інноваційних банківських продуктів досяг Ощадбанк. Це стало можливим завдяки впровадженню стратегічного плану діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України» на 2015–2017 роки, затвердженого постановою правління банку від 13 лютого 2015 р. № 96 [6]. Стратегія «Мій банк. Моя країна» передбачає трансформацію АТ Ощадбанку в два етапи: 2015–2017 роки — етап «Модернізація», 2018–2020 роки — етап «Лідерство». Стратегічні цілі згідно плану наступні: банк держави для держави, банк мільйонів для мільйонів, банк № 1 серед системно важливих банків.

Виходячи з економічної ситуації, яка склалася в Україні, основний стратегічний орієнтир вітчизняних банків з впровадження інновацій повинен бути спрямований на відновлення довіри економічних агентів до банківської системи. Саме такий результат демонструє Ощадбанк, який вперше за останні 20 років повернув втрачені позиції на фінансовому ринку. Свідченням цього є приріст депозитів. Так, якщо у березні 2014 року спостерігались щоденні відтоки з рахунків у розмірі 200–300 млн грн., то за результатами 2015 року та першого півріччя 2016 року банк посів перше місце за приростом строкових депозитів фізосіб. В цілому, протягом 2015 року строкова ресурсна база Ощадбанку збільшилась на 8,0 млрд грн., з яких 5,5 млрд грн. склали строкові кошти фізичних осіб, а з початку 2016 року Ощадбанк демонструє найкращий результат із залучення строкових коштів фізо-

сіб — 8,7 млрд грн. (без урахування курсової різниці за 10 місяців) [6]. Все це стало можливим завдяки реалізації інноваційної стратегії та сучасної продуктової політики.

Банківські послуги потужний інструмент соціально-економічного розвитку. Для української економіки в даний час істотним чинником подальшого зростання є роздрібний банківський бізнес, потенціал якого в частині забезпечення банківської системи довгостроковим стійким ресурсом, створення можливостей прискорення оборотності капіталу, а також задоволення попиту населення на дорогі товари за допомогою кредитування залишається дуже високим. Однак, основною перешкодою для багатьох банків на шляху досягнення головної мети роздрібною бізнесу — забезпечення масових продажів при мінімальному рівні витрат, є висока вартість розширення мережі банківського обслуговування.

Підвищення доступності банківських продуктів — необхідна умова переходу до розвинених ринкових відносин, сучасної постіндустріальної економіки та входження в світовий фінансовий простір. Сьогодні саме Ощадбанк є лідером в роздрібному сегменті банківського обслуговування за кожним з ключових бізнес-напрямів розробленої інноваційної стратегії. Доступність банківської послуги розширюється через збільшення кількості відділень. Зокрема, за два роки відкрито 410 відділень нового типу, серед них — перші в Україні та Східній Європі інклюзивні відділення та власна розробка Ощадбанку — мобільні відділення на базі броньованих автомобілів КрАЗ. Так, з листопада 2014 року в Києві працює інклюзивне відділення Ощадбанку, адаптованого для людей з особливими потребами. Це перша банківська установа такого типу в Україні і Східній Європі, яка засвідчує соціальну спрямованість інноваційної стратегії Ощадбанку. Для вільного доступу людей з особливими потребами у відділенні передбачені: пандус, тактильна плитка, тактильні маркери, поручні, кнопка виклику менеджера, банкомат і інформаційно-платіжний термінал з тактильними маркерами, роз'ємом для навушників, програмою голосового управління.

Слідуючим стратегічним напрямом інноваційного розвитку Ощадбанку є розширення карткового бізнесу. Доступність банківського обслуговування можлива через розширення мережі центрів самообслуговування. Центр самообслуговування — це міні-відділення зі встановленими банківськими терміналами самообслуговування. Вони дають можливість клієнтам комерційного банку — власникам платіжних карток Visa або MasterCard, виконувати широкий спектр банківських операцій самостійно, не звертаючись до працівників відділень, зокрема: поповнювати депозит;

погашати кредити; сплачувати рахунки; здійснювати перекази між картками; вносити готівку на рахунок тощо. За приростом активних карток у 2015 та першому півріччі 2016 року Ощадбанк займав перше місце. Якщо у 2014 році емісія склала 2,78 млн карток, то у 2016—8,7 млн, з них активні в 2014 році дорівнювали 2,35 млн, в 2016 виросли до 5 млн карток.

Розширився і перелік послуг за картками. Відтепер усі держателі платіжних карток, емітованих Ощадбанком, можуть без комісії поповнити рахунки мобільного зв'язку, CDMA-зв'язку, сплатити за послуги Інтернет-провайдерів та IP-телефонії. На даний момент у меню банкоматів Ощадбанку представлені 24 постачальники послуг, перелік яких постійно розширюється. З'явилась перша миттєва та безкоштовна картка Ощадбанку — «Моя картка», яка досягла півмільйонної емісії за півроку. «Моя картка» представляє собою миттєву та безкоштовну «точка входу» в банк для кожного клієнта, яка вивела послуги Ощадбанку на новий технологічний рівень.

Особливо актуальними інноваційними пропозиціями на вітчизняному ринку банківських послуг є ті, які впроваджуються через застосування нових цифрових технологій. Ощадбанком створено новий сайт та оновлені платформи веб та мобайл-банкінгу. Мобайл-банкінг — це сервіс, за допомогою якого можна керувати власними рахунками, здійснювати платежі та перекази коштів за допомогою мобільного телефону. Веб-банкінг сучасний програмний комплекс, що дає змогу контролювати стан власних рахунків та здійснювати банківські операції без відвідування установи банку в режимі 24 години на добу, 7 днів на тиждень, з будь-якої точки світу, де є доступ до мережі Internet. Запуск нової платформи веб та мобайл-банкінгу надав Ощадбанку можливість запропонувати клієнтам розширений перелік онлайн-сервісів «Ощад 24/7» та вийти на рівень лідерів ринку інноваційних банківських послуг. За кількістю доступних в послугі «Ощад 24/7» функцій Ощадбанк одразу увійшов до ТОП-3 банків України. Новітня банківська послуга «Ощад 24/7», як сучасний банківський продукт, значно розширює можливості клієнтів та надає конкурентні переваги для банку і представляє собою наступне.

По-перше — це сайт: багатофункціональний, зручний, адаптований під мобільні платформи. На сайті Ощадбанку можна переказувати кошти, оплачувати рахунки, замовляти квитки.

По-друге — це веб та мобайл-банкінг. За допомогою такої послуги клієнти банку отримали ще більше можливостей управління коштами.

По-третє — це зони самообслуговування, на сьогодні 260 зон. Вони є частиною відділень нового типу, яких відкрито вже 355.

По-четверте — це термінали самообслуговування кількість яких досягла 1590 одиниць та банкомати — 2205 одиниць, що разом із банкоматами банків-партнерів досягають 3405 одиниць. Розрахунки через термінали Ощадбанку проводять понад 10 000, зокрема «Нова пошта», Патрульна поліція, WOG SAFE в потягах Інтерсіті та багато міжнародних компаній: «МакДональдз» в Україні, «Ашан», DHL Express Україна, TUI Ukraine, Turkish Airlines.

По-п'яте — це контакт-центр за допомогою якого здійснюється 3 млн контактів щомісяця. Створено окрему лінію підтримки клієнтів мікро-, малого та середнього бізнесу. Точкою миттєвого входу до онлайн-сервісів є безкоштовна і миттєва «Моя картка» або будь-яка інша картка Ощадбанку. Активний розвиток електронної комерції надав банку можливість стати лідером за приростом активних платіжних карток. Тепер кожна така картка є ключем клієнта до оновленого «Ощад 24/7» [7].

Основним двигуном інноваційного розвитку банків є сам клієнт. Близько половини інноваційних послуг виникли завдяки потребам та вимогам приватних клієнтів. Дослідники даної проблеми навіть виділяють «вимогливого інноваційного клієнта», на поступки якому йде банк, тим самим пришвидшуючи інноваційний процес [2]. Тому, вперше Ощадбанк у своїй інноваційній стратегії виокремив для себе підтримку мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) як пріоритетний сегмент надання соціально орієнтованих банківських послуг. З моменту створення даного бізнес-напрямку кількість активних клієнтів даного сегмента збільшилась на 38%, що призвело до зростання ресурсної позиції по даному бізнес — напрямку на 195%, з 4,7 млрд грн. до 13,9 млрд грн.

Сьогодні інноваційна активність комерційних банків, спрямована на впровадження продуктів і послуг, що сприяють зростанню соціально-економічного розвитку суспільства, що можливо шляхом кредитування проектів, які принесуть суспільну користь. Створення соціально орієнтованих інновацій відкриває для комерційних банків унікальні можливості розширення позиції на ринку і позитивно впливає на імідж кредитних установ.

Ощадбанк, детально вивчивши потреби клієнтів мікро-, малого та середнього бізнесу, вдосконалив програму кредитування підприємців на придбання основних засобів з оформленням їх у заставу. В рамках програми для ММСБ клієнти можуть придбати в кредит не тільки нові транспортні засоби, а й будь-яке обладнання та устаткування, а також основні засоби, що були у використанні. Придбати в кредит можливо легкові та вантажні автомобілі, автобуси, спецтехніку, дорожньо — будівельні машини, трактори, комбайни,

іншу сільськогосподарську техніку та навісне обладнання, виробниче та промислове устаткування строком до 5 років з початковим внеском від 30% (в рамках співпраці з партнерами – від 20%). Процентна ставка та комісія залежить від суми та строку кредитування [8]. Розвиток даного сегмента банківського обслуговування сприяє зміцненню фінансової бази самих банків та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Одним з можливих шляхів впровадження інноваційних банківських послуг для підвищення конкурентоспроможності банків може бути впровадження в практичну діяльність банків низки банківських продуктів по залученню фінансових ресурсів з європейських країн. Це залучення може відбуватися перш за все через активізацію діяльності вітчизняних банків на європейському міжбанківському ринку. Найбільших досягнень по входженню в європейській економічний простір досяг Ощадбанк. В рамках Стратегічного партнерства з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) в листопаді 2016 року відбулось підписання документів, що визначають новий етап розвитку Ощадбанку. Стратегічне партнерство з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) передбачає комплексну програму трансформації корпоративного управління, операційної та фінансової діяльності Ощадбанку. ЄБРР готовий в майбутньому інвестувати кошти в акціонерний капітал Ощадбанку за рахунок додаткової емісії, за умов досягнення банком ключових цілей процесу трансформації, визначених у Меморандумі. Відзначимо, що в Меморандумі [9] про співпрацю України з МВФ, а також у Стратегії розвитку держбанків, схвалену Кабінетом міністрів України 11 лютого 2016 року, закріплено намір можливої часткової приватизації системоутворюючих держбанків – Ощадбанку та Укркрексімбанку – протягом двох років. Заплановано продаж міноритарних пакетів акцій, при цьому контрольний пакет акцій Ощадбанку залишиться у держави [10].

Висновки та подальші дослідження. Отже, АТ Ощадбанк впроваджує інноваційну програму модернізації найбільшої і найстарішої банківської мережі, що включає в себе розробку сучасної інноваційної стратегії розвитку, побудову повноцінного роздрібно-го бізнесу та виведення продуктової політики на новий технологічний рівень, розширення бізнес –проектів на підтримку мікро-, малого та середнього бізнесу, приведення фінансової звітності та ризик-політики у відповідність із міжнародними стандартами, продовження роботи з проблемними активами та багато іншого. Такі стратегічні орієнтири окреслюють нові напрями розвитку вітчизняного ринку банківських послуг.

Досвід роботи АТ Ощадбанку підтверджує, що перевагами запровадження інноваційних банківських послуг є:

- зростання прибуткової діяльності банку, як у короткостроковій, та і у довгостроковій перспективі;
- зростання конкурентоспроможності банківської установи, через можливість генерувати нові потоки доходів за рахунок впровадження інноваційних продуктів і високої якості обслуговування клієнтів;
- підвищення операційної ефективності, завдяки запровадженню процесних інновацій, що допомагає зменшити витрати на виконання банківських операцій із одночасним поліпшенням якості обслуговування;
- дотримання банками вимог державного регулювання банківської діяльності, спрямованого на забезпечення стабільного й надійного функціонування банківської системи шляхом контролю ризиків, що беруть на себе комерційні банки як фінансові посередники;
- створення іміджу сучасного фінансово-кредитного інституту, який чутливий до змін потреб клієнтів, зацікавлений у розв'язанні їх фінансових проблем та забезпечує комфортне і доступне обслуговування.

Література

1. Чиж Н.М. Банківські інновації: проблеми та перспективи / Н.М. Чиж, М.І. Дзямулич // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Вип. 9 (33). – Ч. 4. – С. 67–75.
2. Трудова М.Є. Інноваційні перспективи розвитку банківської системи України. – Економіка і суспільство. Мукачевський держуніверситет. – 2016. – Вип. 3. – С. – 485–489.
3. Поповенко Н.С., Марченко Н.Б. Інноваційні процеси у банківській справі /Н.С. Поповенко, Н.Б. Марченко // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 99–104., с. 101.
4. Меренкова О.В. Інноваційні технології банківської діяльності як елемент сучасного економічного мислення / О.В. Меренкова // Сучасна картина світу: Природа, суспільство, людина: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – С. 186–194.
5. Єгоричева С.Б. Банківські інновації: навч. посібник // – К.: Центр учбової літератури. – 2010. – 206 с.

6. Річна інформація емітента цінних паперів за 2015 рік – Ощадбанк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/.../>
7. Офіційний сайт Ощадбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/ua/press-service/news/4336627/>
8. Офіційний сайт Ощадбанку. Малий та середній бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua/ua/business/loans/prydbannya-novykh-transportnykh-zasobiv-ta-abo-silgosptekhniky/>
9. Меморандум порозуміння між урядом України та ПАТ «Державний ощадний банк України» та Європейським банком реконструкції та розвитку відносно підтримки реформ Ощадбанку та його підготовки до приватизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/MoU_Final_UKR_execution%20version_24_11_16.pdf
10. Стратегія розвитку державних банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/derzhavni-banki-ukraini/strategija-rozvitku>

References

1. Chizh N. M. Banking innovations: problems and prospects / N. M. Chizh, M. I. Dzyamulych // Economics. Series «Accounting and Finance». – 2012. – Vol. 9 (33). – Part 4 – P. 67–75.
2. Trydova M. E. Innovative prospects of the banking system Ukraine. – economy and society. Mukachevo State University. – 2016. – Vol. 3. – С. – 485–489.
3. Popovenko N. S., Marchenko N. B. Innovative processes in banking / H. C. Popovenko, NB Marchenko // economy. – 2008. – № 15. – P. 99–104., P. 101.
4. Merenkova O. V. Innovative technology of banking activities as part of modern economic thinking / O. V. Merenkova // The modern world view: nature, society, people, technologies. Sumy of: Governmental University «NBU UAB», 2008. – P. 186–194.
5. Yehorycheva S. B. Banking Innovation: tutorial // – K: Center of educational literature. – 2010. – 206 p.
6. Annual information on the issuer 2015 – Oschadbank. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.oschadbank.ua/.../>
7. The official website for Oschadbank [electronic resource]. – Access mode: <http://www.oschadbank.ua/ua/press-service/news/4336627/>
8. The official website for Oschadbank. Small and medium enterprises [electronic resource]. – Access mode: <http://www.oschadbank.ua/ua/business/loans/prydbannya-novykh-transportnykh-zasobiv-ta-abo-silgosptekhniky/>
9. Memorandum of Understanding between the Government of Ukraine and JSC «State Savings Bank of Ukraine» and the European Bank for Reconstruction and Development regarding support for reform of the Savings Bank and its preparation for privatization [electronic resource]. – Access mode: http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/MoU_Final_UKR_execution%20version_24_11_16.pdf
10. Development strategy of public banks [electronic resource]. – Access mode: <http://www.minfin.gov.ua/news/derzhavni-banki-ukraini/strategija-rozvitku>

Okhrimenko Igor

doctor of economics, professor

Vice-rector in educational and research work

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

STAFFING OF DOMESTIC EXCHANGE MARKET

Abstract. *The purpose of the article is an analysis of the training of the experts for the exchanging market in Ukraine and the development of the recommendations to improve it. The need for the professional training of the employees for the exchanging market is conditioned by the value, which this market has in the national economy. The review of the infrastructure of the exchanging market shows that it includes a whole range of the economic and regulatory entities. This creates a strong demand for the stock exchange experts, who in addition to knowledge within their field have the skills of work on the exchanging market in general and in their special segment in particular. The system of training of the experts shall be formed accordingly. The review of the regulatory framework of the training of the exchange market experts in Ukraine indicates that the same steps that have been made earlier, did not create a unified system of training.*

As the leaders and teachers thinking long-term are aware of the importance of stock exchange activity, there are subjects directly or indirectly related to the exchange activities in many schools. According to the new list of specialties, specialty «Stock Exchange Activity» was transformed into «Business, Trade and Stock Exchange Activity» that would expand the scope of its use. The experience of the experts training for exchanging market overseas can be useful. Almost all state universities have the certified master programs for experts training for the exchanging market.

An important component is retraining and professional development. The Ukrainian government has done very little for this, and some success has been achieved through the actions of the participants of the exchanging market themselves.

To improve the situation, it is offered to include expertise in the field of stock exchange activity into the educational and job description of the expert of the specialty «Business, Trade and Stock Exchange Activity». Self-regulatory organizations should intensify their activities towards cooperation with the educational institutions. It is necessary to include points concerning training and retraining of the exchanging market experts into the regulations aimed at the development of the exchanging market.

Keywords: *exchanging market, stock exchange activity, students training, specialties.*

Introduction

Any activity effectiveness is largely determined by the professionalism of its performers. This fully applies to the activities associated with the stock market functioning as a whole; and of its separate segments like equity, commodity, and currency. Given the importance of the stock market for the state economies, which have the status of market ones, it is obviously to shift the stock market importance to the questions of its staffing. This situation is common in all developed countries, however, as it is known; Ukraine is not included to this list. This is one of the reasons why in the field of training professionals for the exchange market we are considerably behind. It does not allow us to achieve the desired results in the state economy sector and, consequently, leads to a significant loss of benefits. Thus, wishing to improve the efficiency of the stock market, do not underestimate the problem of specialists training which determines the relevance of our researching.

Analysis of the recent research and publications.

The exchange market formation and functioning is the subject of many scientific and practical developments and research. Since the conception of exchange activities in independent Ukraine, both academics and practitioners began to develop a significant backlog of proposals and recommendations for further exchange market development in Ukraine.

However, the specialists training and retraining in this area did not receive sufficient attention. At least, it was not observed at the level of state institutions, and all that was done was the initiative of individual lecturers, who understood the essence of the problem, or just actively worked towards the development of their assigned disciplines.

About methodological training aspects from the professional approaches standpoint to teaching in the exchange activities field, such researches are virtually absent. The vast majority of publications teaching areas

relate solely to the general implementation of teaching activities. They do not focusing on the specifics of training in a particular area. These pedagogical practices which are industry direction are, as a rule, do not have narrow specialization and relate to training in general or other profiles like humanities, engineering, management, etc. However, in 2013 a teacher of language arts from The Kyiv College of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics Gordienko V. P., defended her PhD thesis on 'Professional speech training of future junior specialists in the exchange activities'. The thesis and the list of author's publications considered the problems of specialist preparation on the exchange activities, not so much professional, how it is connected to the linguistic aspects. Besides, as you can see from the title of the researching, the thesis mostly confined to the level of junior specialists [1; 2]. That is why, this publication is not a continuation of the domestic scientists and practitioners' researching about the exchange market. First of all, we have the task to light staffing prerequisites of the exchange market and trends of its development. Accordingly, **the goal** of the article is the analysis of the situation with the training of specialists for stock market in Ukraine and development of recommendations for its improvement. **The object** of research is the process of training specialists for the Ukrainian stock market. **The subject** of research is the methods and the approaches to such training, and their support tools.

Results of research

As it was mentioned in the introductory part of the article, we need to develop professional training for stock market due to the its importance to the state's economy. And if in Ukraine, in some situations it is necessary to argue, in all developed countries, such situation is the norm for quite a long time, and the exchange became an integral part of the economy over 500 years ago.

In this publication we will not list all those functions that successfully performs exchange market is in most works on the stock theme, we note only that in other countries the exchange market is the basic of the state economic system and it is not an exaggeration. Therefore, in our further presentation we will assume that the importance of exchange activities as a separate type of economic activity does not require proof. As for Ukraine, unfortunately, despite considerable efforts towards the development of domestic stock market, the situation is still far from satisfactory. Moreover, if on the stock exchange market we can speak of certain successes, exchange commodity market needs a serious makeover. Despite this, no matter how developed the domestic stock market, given the processes of globalization and integration, which Ukraine is trying to take quite actively, economy of Ukraine, is

still closely connected with the state of the world's stock markets. The most financial value is commodities, a significant part of the instruments to protect against adverse market situation are exchange-traded instruments, etc. So, a developed stock market will be in Ukraine or not will influence only what we get significant profits or not. But it will not influence for our independence from world markets. Accordingly, even in the hypothetical complete absence of exchange trading in Ukraine, the presence of specialists who could analyze the signals global stock markets and transform them into clear recommendations for the domestic national economy is not a subject of discussion.

Despite the fact that the concept of exchange market emerged from the stock exchange institute, however, if to speak about stock market specialists training, it must go far beyond the exchange itself. Even a superficial examination of the infrastructure of the stock market shows that it includes a number of economic and governing entities which may be quite remote from the actual trading. We do not aim to enumerate them all, because these issues are well covered in the academic literature. We note that except the exchanges is brokerages, dealing centres, investment companies and funds, company assets management, clearing and depository institutions, enterprises and organizations which carry out trade in goods through the exchange, as well as those which is composed of the division for work with securities [8]. We can also add banking institutions that cater to participants of the stock market; insurance company insuring the risks of futures transactions; private pension funds through the stock market ensure the preservation and enhancement of the entrusted means. Mentioned regulatory influence of the exchange market is carried out by state and public bodies of regulation and control [7]. On the state stock market can work other formation and education, performing certain public tasks (e.g. Agrarian Fund).

Thus, the list of direct or indirect participants of the exchange market is very large and can pervade the economic system of the state in all directions, both horizontally and vertically. There is no doubt that each individual group of participants has its own peculiar set of features that requires specific knowledge and competencies. This creates an extremely powerful demand for professionals exchange activities, in addition to knowledge within their field, and will have the skills to work in the stock market in General and in its specific segment in particular. If we add to this the fact that in developed countries participants of the exchange market, except legal persons is a significant part of the population, which traditionally gives preference to investing in the stock exchanges before Bank deposits [3, p. 263], the distribution of knowledge at work in the stock market increased significantly.

The foregoing gives grounds to speak about the importance of training in exchange activities, and not so much on the part of exchange market participants as from the viewpoint of the state, the interest of which in the active development of this sector of the economy is beyond doubt. Accordingly, it should be formed and the system of training of specialists, which according to the classic rules of this training cannot be a point or situational, and you must have a fundamental character and to provide training at all levels.

As for the bottom level of training, it is worth mentioning that the first issue of training in exchange activities at the state level was raised in 1994 when the Ukraine Cabinet of Ministers adopted Resolution № 325 from 18.05.1994. About the list of training specialties of different qualifying levels and working professionals in higher education for professional purposes. The resolution included a number of innovations, both organizational and substantive nature. In particular, they introduced the classification of educational or qualification levels, disciplines, professional fields and specialties. Under this was introduced a branch of knowledge 05 – “Economics, Commerce and business”, which under the professional direction 6.0501 ‘Economics’ first became a Junior specialist specialty 5.05010802 “Exchange activity”.

Despite the fact the specialty was new, colleges and technical schools, which became the main link of training of young specialists, opened it quite willingly. Without having sufficient objective information amount about the level of preparation of graduates on the basis of a subjects list that are taught in training and could draw conclusions about their professional direction. Undoubtedly they all had a discipline of “Exchange activity” or “Stock exchanges”. However, this unified vision of the future specialists of different, including in various sectors, educational institutions and ends. So, for many exchange activity was presented as the provision of intermediary services of different nature. There were those who built the curriculum on the basis of training in the trade.

Someone had fed the curriculum by subjects that later formed the basis of the evaluation. For someone exchange activity associated with any commercial activities, although in parallel with the 5.05010802 specialty “Exchange activities” was introduced and 5.05010802 specialty “Commercial activity”. Since these two professions on the level of a specialist formed the specialty 7.050108 – “Marketing”, and the training of junior specialists, marketers were not foreseen. For some schools it was a signal that the specialty “Exchange activities” provides for the preparation of specialists in marketing.

Thus, training of specialists on the exchange activities of that period was hardly systematic. Although, there are no doubts the introduction was extremely positive step

towards new areas of economic activities – exchange experts at the required level. However, as can be seen from the analyzed regulations, on the level of specialist training of specialists in the stock market and ended. It was not about training at the highest levels.

The situation has improved after the following regulatory document adoption – Regulations of the Cabinet of Ministers dated 24.05.1997 No. 507. About the list of directions and specialties, which are trained in higher educational institutions for corresponding qualification levels. It has made some changes to the structure of the list and its contents. Thus, knowledge of the industry was renamed into “Economics, Commerce and entrepreneurship”, professional direction “Economics” study field “Economics and entrepreneurship”. With regard to the specialty junior specialist ‘Exchange activity’, it changed the cipher on 5.050112, and was removed from under the direct subordination of the specialty “Marketing”.

The improvement essence in the organization of young specialists training for the specialty “Exchange activities” was the fact that for all specialties of junior specialists training direction 0501 “Economics and entrepreneurship” like the relevant scientific and methodological Commission of the Ministry of Education and Science of Ukraine approved branch standards of higher education [6]. So, educational qualification characteristics of a graduate of a higher educational institution clearly defines the educational and training objectives, content of education, the place of the specialist in agriculture of the state, the requirements for its competence and other socially significant properties and qualities. The standard has become mandatory for education authorities, higher education institutions, as well as ministries, departments, associations, enterprises, organizations of different ownership forms, where prepared or used by the specialists of educational-qualification level ‘Junior specialist’ specialty “Exchange activities”. Thus, it created a single information base and created an integrated vision for training within the state. However, under the variable components of standard educational institutions we could introduce those features of the preparation that, in our opinion, have improved its quality and congruent with their vision of the future professional qualification. In particular, the specialization was introduced by specializations, for example, ‘Valuation of integral property, real estate transactions’. Such things are not formally contrary to the industry standard, although you can rate them definitely not very simple, because the same property or real estate is not a commodity. However, the general preparation direction was kept. It was another positive step. But again there was not professional preparation for bachelors, specialists and masters in exchange activities.

The next step in the exchange activities training development (if we can call it development) was the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20.06.2007 № 839. About approval of the list of specialties, which trains professionals in higher education on educational-qualification level of junior specialist. According to the specialty decree, “Exchange activities” has been removed from the list, and instead was added to the specialty ‘Marketing activities’ and ‘Evaluation activity’. Also, for unknown reasons, despite the existence of the specialty “Commercial activity” there was added specialty “Merchandising and Commercial activity”. It was clearly indicates the lack of balanced approaches to the formation of the list of specialties. Thus, at this stage of reforming the higher education system in Ukraine the state refused of training in exchange activities even at the primary level. This situation indicates a lack of understanding by officials from higher education to economic problems and the weak position of themselves and stock-brokers, who were unable to defend the interests of the exchange sphere.

A significant shift of the situation was the following resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 27.08.2010, № 787. About approval of the list of specialties, which trains professionals in higher education on educational-qualification levels of specialist and master. Despite the fact that in the field of knowledge 0305 “Economics and entrepreneurship” on exchange activities were not discussed, the part of this gap could close the specialty “Merchandising and Commercial activity” and “Organization of wholesale and retail trade”. However, the main achievement was in the field of knowledge 1801 “Specific categories” which appears 8.18010009 master’s specialty “Exchange activities”. In the notes to the specialization indicated that it can do the bachelors and specialists in virtually any field of studies, which significantly increased the capabilities of the specialty, based on the fact that it has no “own” baccalaureate. To use this resolution in the educational process will return later, and now, to complete the analysis of normative-legal support of the educational training component of the stock market, we want to remember another regulatory act.

We are talking about the Resolution of the Cabinet of Ministers on 29.04.2015 № 266. About approval of the disciplines and specialties list which prepares applicants for higher education. According to the decree introduced major changes to the list with its substantial reduction. The main argument for this reduction was the approximation of the domestic foreign list, because, according to the developers, our specialties are very narrow specialized and not very well understood in the global labor market. Without being a specialist in humanitarian or technical science, we cannot comment on the adequacy of that

argument according to the specified science. But about economic specialties, there are certain doubts about the sufficient grounds for such action. From our own experience we know that some specialties, which were seized because the fact that abroad there were not ones, in fact, they were and also in the famous universities. However, we leave this to the discretion of the general educational community and back to the question of exchange activity.

In the new regulation there was not such knowledge field as “Specific categories”, and therefore the specialty “Exchange activities”, which having existed for about 5 years, got laid off. However, specialty 076 “Entrepreneurship, trade and exchange activities” appears in the new-found area of expertise 07 “Management and Administration”. It must be said that the term “exchange activity” appeared just a few months before the adoption of the resolution. Until then, for a year and a half of discussion of the draft resolution on the exchange’s activities was not mentioned anywhere. Because of the list of specialties has been removed has long been known and traditional specialty, we believe that the inclusion of exchange activity may indicate a fairly powerful lobby, supporters of active development of domestic stock market, which from our side is most welcome. However, despite the fact that the Resolution No. 266, it was a period of introduction the 1.09.2015, at the time of writing this article, the understanding of substantive content of a new specialty in the educational institutions is still missing.

Thus, speaking about the legal framework of training of specialists of the stock market in Ukraine we can see that it was not cloudless. The steps were done, did not create a unified system of training and demonstrated rather the inability to ‘shy away’ from the problem than the desire to seriously tackle.

The above information concerned things of a formal nature at the national level, and with respect to the real state of Affairs in educational institutions, it is the following. Since the understanding of the importance of exchange activities, the leaders and teachers who are looking to the future, there is, in many educational institutions in various specialties of an economic nature are disciplines directly or indirectly associated with stock market activity. Moreover, interesting is the fact that based on the analysis of the names of disciplines for most of the leading educational institutions of Ukraine, it can be argued that the greater economic specialization of educational institutions is not a sign of greater awareness of the stock market. There are some classic economic universities, where exchange activity is not so much attention, while there is a sectoral educational institution, economic departments which have several relevant disciplines and provide theoretical knowledge and practical skills in the stock market at a fairly good level.

In this case, we should also stop at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. There is at the faculty of Economics, almost 15 years successfully operating the Department of exchange activities, which during this period was and remains the only Department in Ukraine. The first 5 years of its existence, the Department of exchange activities supported, giving the basics of exchange activities to students of different faculties. However, already in 2006 by the Order of Ministry of Agrarian Policy of Ukraine № 292 dated 13.06.2006 g. at the Department of exchange activity was opened the specialty “Exchange activities in the agricultural market” for students of specialty “Economics of enterprise”. And given the importance of stock market development at the same time for master’s degree students of specialty “Finance and credit” was introduced master’s program “Exchange activity in the stock market”. Since that time the Department acquired the status of graduates, annually produced on the domestic market from 15 to 30 qualified economists and financiers, professional level of which is determined by the speed of their employment in organizations and institutions that are participants of the stock market.

A significant event for the Department was the opening in 2006 on the basis of Educational-scientific-production laboratory exchange activities, which is equipped with modern appliances. The software laboratory that is used during training allows real time to run on existing electronic platforms as the major domestic stock exchanges and major exchanges of the world [4]. Also, the Department along with the Odessa agrarian exchange was developed and commissioned a computer program ‘Electronic agricultural exchange’.

After the introduction of Resolution № 787 of the specialty “Exchange activities” were only two educational institutions took over its licensing – the already mentioned The National University of Life and Environmental Sciences and The Sumy State University. Both universities obtained licenses in 2014, but the first sets were launched only during the entrance campaign 2015. At the same time, in connection with absence of the Scientific-methodical Commission of the Ministry of Education and Science of Ukraine the branch of “Specific categories”, a session on exchange activities, and industry standards, and curricula, and therefore the curriculum and SSU have developed independently, based on their vision for the development of the specialty.

For example, at NULES, it was decided on the base of the specialty ‘Exchange activities’ to introduce three master programs, each of which will provide a more narrow specialization. In particular, the master program ‘Management risks in the stock market’ aimed at training of specialists through effective use of stock market tools

and can minimize both operational and financial risks of almost all spheres of economic activity. The graduates of the program “Analysis of Financial and Commodity Markets” will have a profession which afford them to develop and implement forecasts of domestic and world markets, both in general and within specific commodity groups or financial instruments. To the scope of the study program “Professional Activity in Securities Market” includes such activities as securities trading, depositarial activity, evaluation activity, managing assets of individuals and legal entities. In addition to specialization, graduates of all master’s programs of the specialty “Exchange activities” will be able to trade in the commodity and stock markets, as from the standpoint of the interests of enterprises and organizations, as well as for itself. The logical evaluation of the work of the Department was that it was recognized it as fundamental in methodological support of disciplines for exchange activities by the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine.

Thus, in terms of training for the exchange market was made the next positive steps. And given the fact that, as already noted, according to the Decree No. 266 the specialty “Exchange activities” will be transformed into a “Business, Trade and Exchange activities”, we assume that, in connection with the expansion of its use, the number of educational institutions who will be engaged in this specialty will increase significantly. However, there is a risk that most of them will not focus specifically on exchange activities, building curriculum based on traditional disciplines.

In this case it may be useful to experience in stock market training abroad. So, in the US stock market are allowed to work only by trained personnel. Therefore, almost all public universities have certified master program for training of specialists for the stock market. Regarding the baccalaureate, and there is a large number of relevant undergraduate programs, which may have different names, but remain focused on the stock market, “Investment activity in Stock Market”, “Stock Trading on the International Financial Markets”, “Business Analyst Operations at Exchange Financial Markets” etc. In European universities a number of programs exclusively stock characters are less because the specialists training for the stock market usually lies with the exchanges. However, despite this, the number of disciplines that relate to exchange activities in the curriculum of economic specialties is still very significant.

For completeness in the study importance terms of exchange activities in schools, consider that quite an interesting and instructive may be the following fact. The draft Law About the Kyiv Agricultural Academy, developed by the government of Ukrainian National Republic in 1918, one of what is now called normative disciplines,

which needed to be studied at the faculty of Economics was 'Credit, Exchange and Bank' [5, p.5]. Due to objective reasons the Kyiv Agricultural Academy was not organized, but this fragment of history vividly shows the importance attached to the study of exchange problems. By the way, in our time, in independent Ukraine, none of the economic occupations exchange disciplines became regulatory.

However, training for any field is only a part of its staffing. Not less important component is a retraining and refresher training. Unfortunately in Ukraine by the state in this case was made even smaller than in the training plan. However, since the educational services were subject to less state regulation than training, it was some success has been achieved through the actions of the participants of the exchange market.

So, if we talk about stock market, one of the main participants of the system of training and retraining of specialists was the Ukrainian Stock Market Development Institute (USMDI) by Kyiv National Economic University. This Institute was established as a centre for training and retraining of the stock market. It also acts as a Training Centre of the National Commission on Securities and Stock Market. Education, training and professional development is carried out in following directions: training of specialists of higher educational and qualification level 'master', training on the stock market, seminars on topical issues of financial services markets of Ukraine. In addition to the Ukrainian Stock Market Development Institute such actions are also a number of institutions that have received appropriate permissions from the National Commission on Securities and Stock Market and teachers who were certified in USMDI.

As for a commodity exchange market, there should first of all talk about its agricultural segment. In particular, in 2007 between the Department of exchange activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and the Agrarian Stock Exchange was signed a cooperation agreement for the provision of training and retraining of specialists of the stock market and opened a Training-practical courses brokers on the basis of Educational-scientific-production laboratory exchange activities. The trainees after their graduation received a certificate of the state sample on improvement of professional skills of brokers and the certificate of the established sample which provides the right to carry out practical activities on the organized exchange agrarian market of the country.

Relative to other segments of the stock market, then they have the issues of retraining and advanced training began to decide the participants of the stock market, both individually and within the framework of public associations (associations). Moreover, these programs can be

very varied as to timing and content. For example, the commodity exchange 'Ukrainian energy exchange', which is the authorized coal exchange has its own training center, which offers free training, which will take about two hours. And training centre of the Investment group 'ART CAPITAL', which provides the most complete range of financial products, has a range of training programs from free 45 minute to quite expensive, designed for 20 days.

We must say that this practice is traditional and for stock markets in developed countries. All major exchanges have their own training centers, where training and retraining of those wishing to work on a particular stock market. As for the European educational space, as we have already noted above, this is the main direction of the exchange market of highly qualified specialists.

Another way of identifying potential participants for work in the stock market is a different kind of event organized by professional participants of stock market seminars (webinars), round tables, presentations, contests. Virtually all serious participants of domestic stock market are the organizers of such events, because their success in the professional field is the result of their vision for the development of exchange areas in the future, where educational projects are one of the key places.

For example, we want to look to the "Ukrainian Stock Exchange" activities. It is the organizer or co-organizer of several projects. In particular, was launched in 2012 "Competition for young investors". It was a contest for the stock trading that takes place between pupils of Ukrainian schools during the school year taught the pilot course "Financial literacy". The competition "Best private investor" is the first Ukrainian stock exchange competition among private investors. A feature of the competition is the ability to quickly observe the results and implemented trading strategies of all participants. For those who are just learning this contest is a good opportunity to try their hand and learn from the positive experience of the leaders of the competition. "Exchange Universiade" is the championship of Internet trading among students of higher educational institutions of Ukraine. The aim of the project is to provide students with the opportunity to test and fix on the real exchange trading knowledge acquired in the University training program. The championship is attended by about seven dozen local schools that show interest of students in such events and exchange activities in General. By the way, despite a high level of self many participants of the championship, a serious methodological attitude to training within the context of University education still has an impact, because the command of the Department of Exchange Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine was the only one that for the entire period of the Universiade were the best annually.

The highest levels of training from the standpoint of classical education should be considered writing the thesis and getting my degree. However such is the level of training is more appropriate not so much to experts of the stock market, how many people that they will be prepared. In this case one can talk about a scientific specialty areas of Economics: world economy and international economic relations; economy and management of national economy; economy and management of enterprises; money, Finance and credit. All of them are preparing their dissertations on issues of the stock market. However, there is a certain lack of resolution. The stock markets in passports specialties, which are designed to regulate areas of research, are represented quite well. So, specialty 08.00.02 – world economy and international economic relations in his passport has item 11 – “International Investment Portfolio and International Stock Market”. Specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit, several points: 16 – “Financial Market and its Segmentation, the tools and infrastructure of the securities market; portfolio investment; the state in financial markets”; 17 – “stock market, stock exchange and stock exchange transactions”; 18 – “hedging financial risks; market of derivative financial instruments”. As for the exchange commodity market, it is about him not talking at all. Therefore, the study of this problem, usually conducted from the perspective of the study of exchanges as businesses (specialty 08.00.04 – Economy and management of enterprises), or from the standpoint of the value of the exchanges in the national economy (specialty 08.00.03 – Economics and management of national economy), which does not quite meet the desired format of the research.

We have no doubt the scientific study of problems of the stock market allows the author of the thesis to become a highly qualified specialist in this field. However, firstly, such a method of training could not be viewed from the point of view of its mass use. Secondly, in domestic science and education traditionally, there is a negative tendency, when the author, having spent years studying one or another subject of study, after graduation, he moves on to other problems, thoughtlessly losing the knowledge and experience. This fully applies to the stock theme. Over the last ten years was protected by more than two dozen dissertations on the topic of the stock market, as stock and commodity. In this case, the names of the researchers, unfortunately, in the future do not become famous nor powerful scientific events, nor among the practitioners of the stock market. Such a situation gives grounds to state the unsatisfactory and at this level, the staffing exchange market.

Summary

Thus, summing up the work, we want to focus on a few main points. The importance of the stock markets in the world no doubt and declarative we can observe in Ukraine. A high level of importance naturally raises the appropriate standards and level of professionalism. However, as shown by the analysis, in Ukraine, it is currently not formed a complete system of training specialists for work in the stock market, which determines the efficiency of its functioning. The state steps are situational and often a consequence more of a tactical lobbying than deliberate strategic public policy. This level of training, in turn, poses increased challenges to the retraining, which usually involved the participants of the exchange market. Therefore, the General conclusion on the formation and staffing of the stock market in Ukraine, in our opinion, will be negative. In the article we showed that in this direction something is definitely being done, but on the general state of affairs is almost no effect.

Regarding the proposals to improve the situation, they will be as follows. In the preparation of the sectoral higher education standard for the newly created specialty “Entrepreneurship, trade and exchange activities” with educational qualification characteristics of specialist to include competence in the field of exchange activity. This will “legitimize” the curricula disciplines on exchange activities, which were highly selective and could be added or withdrawn at the sole discretion of a-level leaders in schools. Not to abandon educational and professional programs, as declared by the Ministry of education and science of Ukraine, since it is a fairly effective mechanism of maintenance of the state educational policy. On the basis of the 1.5-year masters training in Ukraine, to highlight the third semester fully on production practices, aligning it with loans for the preparation of the final work. Self-regulatory organizations claiming to represent certain segments of the stock market should be aware of their social responsibility for the situation in the domestic exchange market of the country and to intensify its activities towards the collaboration with the educational establishments which prepare specialists of economic profile. The same applies to the educational institutions themselves, which are often too closed to outside influences on their training program. In general, when developing any normative legal acts aimed at development of the stock market, it is mandatory to include items relating to training and retraining of specialists of the stock market.

References

1. Hordiyenko V. P. Osoblyvosti formuvannya profesijnoho movlennya u spetsialistiv birzhovoyi diyal'nosti / V. P. Hordiyenko // *Novi tekhnolohiyi navchannya*. Vyp. 50. — K.: In-t innovats. tekhnolohiy i zmistu osvity, 2007. — S. 16–20.
2. Hordiyenko V. P. Pedagogichni umovy formuvannya profesijnoho movlennya maybutnikh brokeriv ta dyleriv / V. P. Hordiyenko // *Novi tekhnolohiyi navchannya*. Vyp. 52. — K.: In-t innovats. tekhnolohiy i zmistu osvity, 2008. — S. 59–63.
3. Lenchuk O. I. Formuvannya i rozvytok investytsiynyykh fondiv na birzhovomu rynku / O. I. Lenchuk, I. V. Okhrimenko // *Perspektyvy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy* [red. S. M. Kvasha ta in. / chastyna 2]. — K.: PP Lysenko M. M., 2014. — 292 s. — S. 262–263.
4. *Metodychni vказivky do prokhodzhennya navchal'noyi i vyrobnychoyi praktyky z birzhovoyi diyal'nosti dlya studentiv spetsial'nosti 8.18010009 "Birzhova diyal'nist"* / [M. O. Solodkyi, I. V. Okhrimenko, V. O. Yavors'ka, T. Yu. Androsovich]. — K.: TsP "Kompynt". — 2014. — 34 s.
5. *Nevidomi ta zabuti fakty* / [red. D. Mel'nychuk, O. Mel'nyk] // *Za sil's'kohospodars'ki kadry*. — # 11 (1857), 6.10.2005. — S. 5.
6. *Osvitno-kvalifikatsiyni kharakterystyky molodshoho spetsialista napryamu pidhotovky 0501 — "Ekonomika i pidpryyemnytstvo"* / [kol. avt. za zah. kerivn. A. F. Pavlenka]. — K.: KNEU, 2004. — 100 s.
7. Okhrimenko I. V. *Rehulyuvannya birzhovoho rynku: navchal'nyy posibnyk* / Okhrimenko I. V., Stasinevych S. A., Kravchuk V. M. — K.: TsP "Kompynt", 2016. — 144 s.
8. *Rynek tsinnykh paperiv Ukrainy: rozbudova infrastruktury* / [Okhrimenko I. V., Stasinevych S. A., Yavors'ka V. O. ta in.]. — K.: TOV "TsP "Kompynt", 2014. — 254 s.

Сидоренко Оксана Василівна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедру підприємництва, торгівлі і біржової діяльності
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Сидоренко Оксана Васильевна

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой предпринимательства, торговли и биржевой деятельности
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Sydorenko Oksana

*PhD in Economics, Associate Professor,
Head of Department of enterprise, trade and exchange activities
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ БІРЖОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

ЭВОЛЮЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ БИРЖЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

EVOLUTIONARY DEVELOPMENT THE MANAGEMENT SYSTEMS OF EXCHANGE ACTIVITIES

Анотація. В статті розглядаються теоретичні аспекти розвитку біржової діяльності в контексті еволюції управлінських біржових систем, а також вплив механізмів та інструментів управління на розвиток біржової діяльності. Доводиться, що на розвиток біржової діяльності критично впливають управлінські механізми. Проаналізовано еволюційний поступ біржових систем та продемонстровано, що їх розвиток тісно пов'язаний з удосконаленням систем управління. Оцінено роль теорії управління у розвитку біржової діяльності. Базуючись на класичних постулатах управлінської науки та адаптуючи їх, змодельовано взаємодію завдань, функцій та управлінських рішень в системі управління розвитком біржової діяльності. Встановлено, що головний зміст управління біржовою діяльністю розкривається через вплив чинників на систему ззовні і через діяльність самої системи. В цьому контексті пропонується здійснювати аналіз системи управління у площинах цільового управлінського впливу, організаційного порядку та самоорганізації. Досліджено системи управління розвитком біржової діяльності за організаційною структурою бірж та продемонстровано, що біржове управління суттєво видозмінилось: якщо спочатку воно базувалася на принципах саморегулювання і самоорганізації, то на сьогодні воно максимально залежить від зовнішнього впливу і тяжіє до укрупнення біржових структур. Оцінено вітчизняний досвід формування систем біржового управління. Встановлено, що через відсутність чітко визначених та таких, що не суперечать одне одному, правових норм функціонування біржових структур, відкритим залишається питання становлення їх управлінських систем.

Ключові слова: біржа, біржова діяльність, теорія управління, управління розвитком, еволюційний розвиток, організаційна структура

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические аспекты развития биржевой деятельности в контексте эволюции систем управления биржами, а также влияние механизмов и инструментов управления на развитие биржевой деятельности. Доказывается, что на развитие биржевой деятельности критически влияют управленческие механизмы. Проанализированы эволюционные изменения биржевых систем и показано, что их развитие тесно связано с совершенствованием систем управления. Оценена роль теории управления в развитии биржевой деятельности. Основываясь на классических постулатах управленческой науки и адаптируя их, смоделировано взаимодействие задач, функций и управленческих решений в системе управления развитием биржевой деятельности. Установлено, что главный смысл управления биржевой деятельностью раскрывается через влияние факторов на систему извне и из-за деятельности самой системы. В этом контексте предлагается осуществлять анализ системе управления в плоскостях целевого управленческого воздействия, организационного порядка и самоорганизации. Исследованы системы управления развитием

биржевой деятельности по организационной структуре бирж и показано, что биржевое управления существенно видоизменилось: если сначала оно базировалось только на принципах саморегулирования и самоорганизации, то сегодня оно максимально зависит от внешнего воздействия и тяготеет к укрупнению биржевых структур. Оценен отечественный опыт формирования систем биржевого управления. Установлено, что из-за отсутствия четко определенных и таких, которые не противоречат друг другу, правовых норм функционирования биржевых структур, открытым остается вопрос становления их управленческих систем.

Ключевые слова: биржа, биржевая деятельность, теория управления, управления развитием, эволюционное развитие, организационная структура.

Summary. The article considers the theoretical aspects of exchange activities in the context of the evolution of exchanges management systems, and the impact of the mechanisms and management tools on the development of exchange activities. It is proved that development of exchange activity critically depend on management mechanisms. Analyzed the evolutionary progress of exchange systems and demonstrated that their development is linked with the improvement of management systems. Is evaluated the role of management theory in the development of exchange activities. Based on the classic postulates of management science and adapting them, is modeled the interaction of tasks, functions and management decisions in the of management system of development exchange activity. It is established that the main point of stock management is revealed through the influence of external factors on the system and due to internal activities of the system. In this context it invited to analyze management system in several segments: the target of managerial influence, organizational order and self-organization. Considered the management development system of exchange activity through organizational of exchanges and it is shown that exchange management significantly changed: by first it based itself only on the principles of self-regulation and self-organization, today it is maximally dependent on external influences with consolidation exchange institutions. Is investigated the national experience of formation the management exchange system. Established that due the lack of clearly defined and those that do not contradict each other, the legal norms of functioning of exchange institution, the question of formation of their management systems remains open.

Key words: exchange, exchange activities, the theory of management, management development, evolutionary development, organizational structure.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки необхідність забезпечення ефективного функціонування біржових відносин є одним із важливих шляхів економічної стабільності. Біржова діяльність є ключовим економічним інструментом, що забезпечує прозорість і відкритість товарних ринків, конкуренцію й вільне пересування товарів і послуг. У країнах з розвиненими ринковими відносинами вона виконує широкий спектр економічних функцій, як забезпечення ринкового ціноутворення, страхування цінкових ризиків, трансферт товарних і фінансових потоків, стабілізація економіки тощо.

Біржова діяльність в Україні потребує глибокої трансформації, особливо на фоні євроінтеграційних намірів. Ці процеси ускладнені посиленням конкуренції та виходом на вітчизняний ринок глобальних торговельних мереж. Тому управління та стимуляція розвитку усіх економічних процесів, біржової діяльності зокрема, має стати однією з стратегічно важливих для національної економіки. Проте обмеженість існуючих механізмів вирішення цих завдань зумовлює пошук моделей стимулювання цього розвитку, зокрема й через управлінські механізми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у становлення та розвиток теорії управління на сьогодні вже зробили тисячі науковців. Проте серед

них, в контексті даного дослідження, варто виокремити тих, праці яких спричинили фундаментальні зміни в науці управління. В плеяді зарубіжних управлінців варто виділити І. Ансоффа, М. Вебера, П. Друкера, В. Кноррінга, М. Мескона, Г. Мінцберга, Ф. Тейлора, А. Файоля. Серед вітчизняних та науковців ближнього зарубіжжя варто назвати таких вчених як Г. Атаманчук, В. Балабанова, В. Василенко, О. Виханський, Д. Гвішіані, А. Мазаракі, Г. Одинцова, Г. Осовська, З. Румянцева, А. Семенчук, В. Соколов, Ф. Хміль, А. Шегда, В. Янчевський та інші.

Особливої уваги заслуговують дослідження систем управління розвитком. Пріоритетними, зокрема в контексті нашого дослідження, є праці А. Файоля, Ф. Тейлора, Й. Шумпетера, Т. Пітерса, Р. Уотермена, М. Портера, П. Друкера, Г. Мінцберга, Л. Абалкіна, Г. Клейнера, Д. Львова та інших [1; 2; 5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Власне, пошук оптимальних шляхів розвитку таких економічних систем як біржові, зумовлює мету даної статті, її актуальність, та викликає науковий інтерес, оскільки відсутність досконалої управлінської моделі гальмує розвиток біржової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорійний апарат в теорії управління є різноплановим.

Терміни походять із галузей, які її формували — кібернетики, психології тощо. Але їх безперешкодно можна застосувати до будь-яких інших систем — біологічних, технічних, економічних т.д.

Щоб максимально всебічно оцінити роль «управління» у розвитку біржової діяльності, варто його розглядати як науку, тобто як сукупність різних предметів, суб'єктів, об'єктів, методів, принципів, механізмів, форм управління, які систематизовані в управлінські школи, концепції, підходи. Предметом науки управління є технології і методи управління і тенденції розвитку його практик. Об'єктами управління можуть бути як галузі (н-д, торгівля) та територіальні спільноти людей (область, місто), так і окремі стадії відтворення (постачання, збут), аспекти економічної діяльності (якість продукції, маркетинг), види ресурсів (фінансові, людські), а також характеристики виробництва (ефективність, рівень зайнятості). Суб'єктами управління можуть виступати менеджер, рада директорів, міська рада, начальник відділу, а також будь-які інші організаційні структури, що здійснюють управлінську дію на об'єкт управління [1, с. 102].

Відтак, сутність, зміст і завдання управління проявляються у функціях, тобто управління реалізується через виконання ряду управлінських дій. Загалом, класична економічна наука до них відносить: планування, організацію, розпорядження, координування, контроль, мотивацію, керівництво, дослідження, оцінку, прийняття рішень, підбір кваліфікованих фахівців, представництво, ведення переговорів, укладення угод тощо [5, с. 14]. Функції управління відповідно взаємозалежні із завданнями і його результатами (управлінськими рішеннями), а саме: завдання вимагають виконання відповідних функцій, які зрештою реалізуються в конкретних рішеннях незалежно від сфери діяльності.

Відтак, адаптуючи постулати класичної управлінської науки, логічно змоделювати взаємодію завдань, функцій та управлінських рішень в системі управління розвитком біржової діяльності (табл. 1). Завданнями системи управління розвитком біржової діяльності є стимулювання певних змін в управлінні його організаційно-господарських структур, зокрема бірж (як організаторів торгів), клірингових організацій

Таблиця 1

Взаємозв'язок завдань, функцій та управлінських рішень в системі управління розвитком біржової діяльності

Завдання	Функції	Рішення
Розробка концепції, стратегії та плану кількісного, якісного розвитку	Планування	Розробка та затвердження концепції розвитку біржової діяльності та її елементів. Складання прогнозів і планів розвитку регіональних представництв бірж і спец. інститутів (клірингових, посередницьких, хедж-фондів т.д.), їх функціональних обов'язків. Формування, затвердження цілісної стратегії розвитку, її впровадження. Вибір пріоритетних методів та підходів для аналізу.
Формування структури управління	Організація	Утворення організаційних та управлінських структур, розробка схем взаємозв'язку між складовими елементами бірж (кліринговими, посередницькими, складськими організаціями тощо) і впровадження спільної інформаційно-технологічної площадки їх взаємодії. Розробка штатів, положень, інструкцій і т.п., їх діяльності.
Забезпечення стійкості, стабільності, збереження вже наявного стану упорядкованості у заданих параметрах	Регулювання	Вивчення міжнародного досвіду розвинених біржових систем, залучення та адаптація найкращого до умов вітчизняних біржових відносин. Розробка і затвердження власних стандартів, директив, нормативів, інструктивних матеріалів, обов'язків, правил функціонування бірж в цілому та його спеціальних інститутів, порядків та правил біржового обслуговування (посередництво, кліринг, виконання угод, інформаційна прозорість та доступність, арбітражне урегулювання спорів т.д.)
Встановлення взаємозв'язків структурних елементів в системі біржової торгівлі.	Координування	Затвердження графіків та режимів торгів, надання розрахунково-клірингових послуг тощо, взаємодії біржового та позабіржового секторів, маневрування ресурсами у відповідності із передбаченими змінами, забезпечення єдності й узгодження дій усіх елементів системи (підрозділів, керівництва, спеціалістів)
Підтримання зацікавленості у результатах праці. Створення механізмів мотивації біржової діяльності.	Стимулювання	Впровадження стимулюючих важелів: система маржі, комісійна винагорода, опціонні премії, скидки, кредитні бонуси, програми диференціації ризиків т.д. Розширення лінійки біржових інструментів та їх впровадження. Активізація програм індивідуального інвестора (рітейл-інвестування). Диференціація стандартних умов біржових угод. Розширення номенклатури біржових товарів тощо.
Облік, кількісна і якісна оцінка стану справ. Перевірка рішень з розвитку суб'єктів біржової діяльності.	Контроль	Розробка та впровадження програм моніторингу усіх систем (договірних, клірингово-розрахункових, хеджування, складсько-елеваторного господарства, виконання біржових угод т.д.). Прийняття рішення за результатами моніторингу, перевірок, ревізій, арбітражу спорів тощо.

* Авторська розробка

(як організацій з надання розрахунково-клірингових послуг та системи біржового ризик-менеджменту), брокерських фірм (як організацій посередницьких і консультативних послуг), саморегулюючих біржових організацій (як організацій із регулювання біржової діяльності безпосередньо на рівні учасників біржової діяльності) тощо.

Головний зміст управління біржовою діяльністю розкривається в двох принципових аспектах: через вплив певних чинників на систему ззовні і через діяльність самої системи. Аналіз управління передбачає розгляд його у трьох площинах, що важливо для впорядкування біржової діяльності [2]:

- цільовий управлінський вплив (н-д, примус, стимулювання, координація);
- організаційний порядок (система норм і правил, структура організації);
- самоорганізація (спонтанне регулювання, саморегулювання).

Цільовий управлінський вплив варто розуміти як постановку цілей і механізми їх досягнення. Реалізувати цілі можна за рахунок внутрішніх ресурсів через саморегулювання і зовнішній вплив (н-д, державне регулювання).

Під *організаційним порядком* розуміємо набір сформованих норм, зв'язків, форм тощо у вже функціонуючій системі управління.

Самоорганізація є природнім процесом систем і передбачає внутрішню взаємодію їх елементів без зовнішнього впливу.

Зупинимось на аналізі організаційного порядку системи управління розвитком біржової діяльності як базової умови функціонування системи управління. Він можливий тільки в межах певної біржової організації управління: не має організації — не має й управління.

В цілому під «організацією» розуміють різні аспекти, зокрема: об'єднання людей (н-д, підприємства, органи влади); розподіл функцій; сукупність норм, інститутів регулювання; сукупність правил і норм поведінки, звичаї тощо. Тобто управління повинне відбуватися в рамках певної організаційної структури: на рівні конкретних організацій (підприємств, галузей, ринків т.д.). Вважаємо, що в контексті побудови системи управління розвитком біржової діяльності, *організаційна структура управління* — є основою цієї системи і є, кількісно, сукупністю структурних елементів, та якісно, формою, в межах якої відбуваються зміни і зріють передумови для переходу системи в нову якість.

В контексті вивчення систем управління розвитком біржової діяльності їх варто оцінювати за організаційною структурою бірж, оскільки біржова ді-

яльність на 90% сконцентрована на них. (Решта — це позабіржова торгівля і позабіржова діяльність, яка часто регулюється особливими нормами.)

Біржова діяльність еволюціонувала від періоду функціонування перших бірж до надскладних гібридних структур зі складним управлінським механізмом, що пов'язує десятки й сотні організацій простішої форми. Як найбільш типові та реально відображаючі існуючі моделі управління є дві реальні організаційні структури управління біржами: — найпростіші — типові моделі для нерозвинених біржових відносин та вітчизняної біржової системи (Рис. 2); — модерні (найсучасніші) — типові моделі управління біржами у більшості країн розвинених біржових відносин (Рис. 3). Детальний аналіз діючих управлінських біржових систем показав, що природа управління суттєво змінилася: якщо спочатку вона базувалася, фактично, тільки на принципах саморегулювання і самоорганізації, то на сьогодні біржові структури максімально залежать від зовнішнього впливу і тяжіють до універсалізації, інтеграції та укрупнення біржових структур. Узагальнено процес еволюції систем управління біржовою діяльністю можна схематично подати в наступному вигляді (рис. 1).

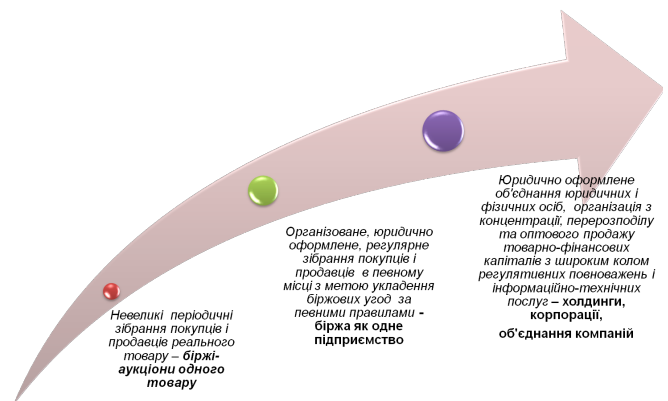

Рис. 1. Еволюційний розвиток систем біржового управління (*Авторська розробка)

Отже, система управління біржовою діяльністю змінювалася від:

- управління біржами, які навіть не були юридично зареєстрованими організаційними структурами, а були місцем обміну або простим аукціоном, невеликими періодичними зібраннями покупців і продавців реального товару;
- через управління біржами, що функціонували як одна господарська структура — організоване, юридично оформлене, регулярне зібрання покупців і продавців в певному місці з метою укладення біржових угод за певними правилами;
- до управління біржами, що діють як сукупність господарських структур і є юридично оформленими

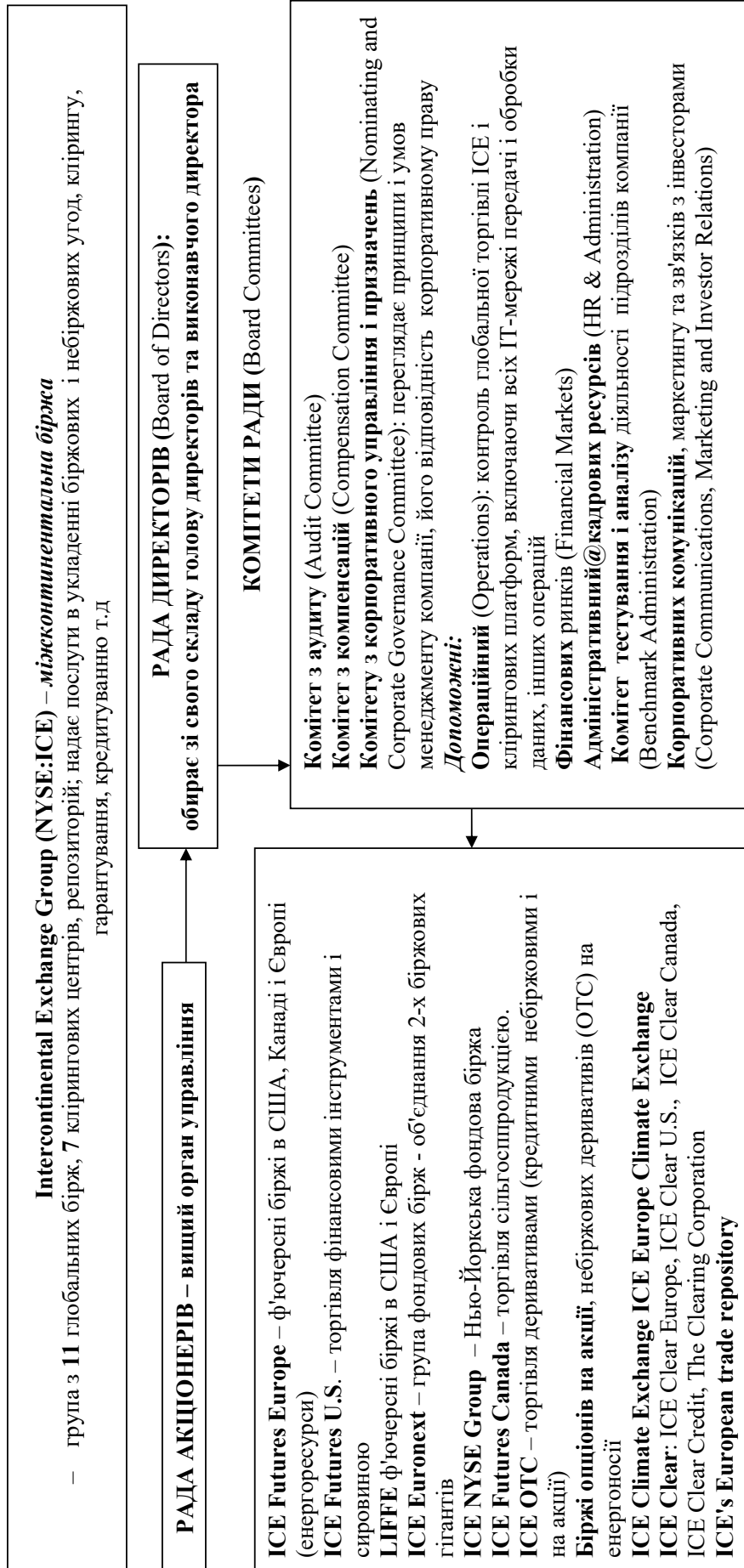

Рис. 3. Сучасна (модерна) організаційна структура біржі
 (На прикладі Міжконтинентальної біржі Intercontinental Exchange Group (NYSE:ICE) (Складено автором за [8])

об'єднаннями юридичних і фізичних осіб, організаціями з концентрації, перерозподілу і оптового продажу товарно-фінансових капіталів з широким колом регулятивних повноважень і інформаційно-технічних послуг. Функціонують як об'єднання компаній.

Вітчизняні біржі і їх діяльність знаходяться в сегменті простого управління, де організаційна структура управління передбачає наявність керівних підрозділів (зборів акціонерів та ради директорів) та підрозділів підпорядкування в межах однієї юридичної організації, що є не що інше як простий менеджмент.

Управління сучасними біржами — це управління мегахолдингами, структурні елементи яких незалежні одне від одного, суверенні господарюючі суб'єкти, що зберігають монополію в своїх країнах, але з єдиним центром управління в штаб-квартирі. (Н-д, Міжконтинентальна біржа (Intercontinental Exchange Group) є групою з 11 бірж, 7 клірингових центрів, репозиторії та ін.; надає послуги в укладенні біржових і небіржових угод, клірингу, гарантування, кредитування т.д.).

Але для означення розвитку біржової діяльності як керованої системи її варто розглядати не тільки через призму організаційних аспектів, але й правових категорій, адже тільки правова ідентифікація організації дає можливість визначитися із формою управління. Іншими словами для формування функцій суб'єкта господарювання важливим є визначення організаційно-правової форми як такої організаційно-правової системи, що дозволяє забезпечувати прийняття конкретних управлінських рішень. Тобто, ключову роль у формуванні управлінської системи економічного суб'єкта господарювання ми надаємо юридичним аспектам. Власне, ми ґрунтуємось на думці, що тільки за допомогою права можливо узгодити та збалансувати інтереси різних економічних суб'єктів. Як вказував відомий американський інституціоналіст Дж. Комонс у праці «Інституційна економіка» у 1924 р., що збалансувати фінансово-економічні інтереси інститутів колективної дії, таких як держава, холдинг, акціонерне товариство тощо, можна тільки через використання юридичних норм [7].

Прикладом залежності побудови певної управлінської системи від правових чинників, служать товарні біржі розвинутого світу. Зокрема, такі біржі, як Нью-Йоркська бавовняна біржа чи Chicago Board of Trade еволюціонували від не корпоративних юридич-

них осіб до корпорацій, які відрізняються від фондових тим, що останні, як правило, є добровільними об'єднаннями. Правова відмінність між ними зумовлює форму управління біржами, спосіб саморегулювання і рівень залежність від зовнішніх регуляторів. Корпорація є суб'єктом безпосереднього регулювання та контролю з боку держави і отримує свої повноваження прямо за законом про корпорації, в той час як добровільне об'єднання, хоч і відповідальне перед загальним законодавчим органом, проте не отримує свої повноваження безпосередньо від держави і тому не підлягає прямому контролю. Подібні тенденції спостерігаються у більшості країн, навіть у Молдові, Росії, Білорусії.

В Україні статус товарних бірж не визначений. Організаційно-правові форми бірж законом не встановлено. Згідно ст. 279 ГК вони є особливим суб'єктом господарювання, що надає послуги в укладанні біржових угод, виявленні попиту та пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаних з ним торгівельних операцій [3]. Біржі просто створюються у формі господарських товариств, позиціонуючи себе безприбутковими організаціями, що вже є суперечливим. А у КВЕД-2010 біржа й досі матеріальне виробництво, діяльність якої є посередництво з купівлі-продажу СГП, що теж є не вірним [4; 6].

Тому, оскільки чітко визначених та таких, що не суперечать одне одному, правових норм функціонування біржових структур досі не існує, то й відкритим залишається питання становлення їх управлінських систем.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, узагальнюючи все вище, вважаємо, що на розвиток біржової діяльності критично впливають управлінські механізми. Еволюційний поступ біржових систем демонструє, що їх розвиток тісно пов'язаний з удосконаленням систем управління: чим розвиненішою є біржова торгівля, тим складнішою виявляється система управління структурами, що провадять біржову діяльність.

Управління, в контексті процесів розвитку біржової діяльності, виступає каталізатором безперервного динамічного процесу стимулювання її переходу на якісно новий рівень на основі тактичних і стратегічних цілей, шляхом розширення управлінських функцій її структурних елементів щодо прийняття конкретних рішень і їх виконання.

Література

1. Бех Ю. В. Філософський модус загальної теорії управління: монографія / Ю. В. Бех; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. — 476 с.
2. Бурганова Л. А. Теория управления: учеб. пособие. / Л. А. Бурганова // 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Инфра-м, 2009. — 153 с.
3. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18–22. — С. 144.
4. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010, 67.11.10 [електронний ресурс] / Державний класифікатор України ГК 009-96. — Режим доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html
5. Кононова І. В. Аналіз підходів до управління підприємством у сучасних умовах / І. В. Кононова // Стратегії розвитку підприємства в умовах ринкової економіки. — Прометей, 2013. — № 1 (40). — С. 14.
6. Про товарну біржу: Закон України від 10 грудня 1991 р. № 1956ХІІ // ВВР України. — 1992. — № 10. — С. 139.
7. Сидоренко О. В. Управління розвитком біржового ринку сільськогосподарської продукції теорія та практика: монографія / О. В. Сидоренко // За авт. ред. — К.: ЦП «Компринт» — 2015. — 352 с.
8. Intercontinental Exchange Group [електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.intercontinentalexchange.com/>

References

1. Bech Ju. V. Filosofs'kyj modus zahal'noi teorii upravlinnja: monohrafija / Ju. V. Bech; Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Nac. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. — K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2013. — 476 p.
2. Burhanova L. A. Teoryja upravlenija: uceb. posobyje. / L. A. Burhanova // 2-e yzd., pererab. y dop. — M.: Infra-m, 2009. — 153 p.
3. Hospodars'kyj kodeks vid 16.01.2003 № 436-IV [elektronnyj resurs] / Vidomosti Verchovnoi Rady Ukrainy (VVR). — 2003. — № 18–22. — P.144.
4. Klasyfikacija vydiv ekonomichnoi dijal'nosti DK 009:2010, 67.11.10 [elektronnyj resurs] / Derjavnyj klasyfikator Ukrainy HK 009-96. — Rejym dostupu: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html
5. Kononova I. V. Analiz pidchodiv do upravlinnja pidpryjemstvom u suchasnych umovach / I. V. Kononova // Stratehi]rozvytku pidpryjemstva v umovach rynkovoyi ekonomiky. — Prometej, 2013. — № 1 (40). — P. 14.
6. Pro tovarnu birju: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnja 1991 r. № 1956ChII // VVR Ukraïny. — 1992. — # 10. — P. 139.
7. Sydorenko O. V. Upravlinnja rozvytkom biržovoho rynku sil's'kohospodars'koi produkcii teoirja ta praktyka: monohrafija / O. V. Sydorenko // Za avt. red. — K.: CP «Comprynt» — 2015. — 352 p.
8. Intercontinental Exchange Group [elektronnyj resurs] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.intercontinentalexchange.com/>

Дзюба Тетяна Ігорівна

аспірант кафедри статистики та економічного аналізу

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дзюба Татьяна Игоревна

аспирант кафедры статистики и экономического анализа

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Dziuba Tatyana

Postgraduate Department of Statistics and Economic Analysis

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА СИНЕРГІЯ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ПОТУЖНІСТЮ

УЧЕТНО-ИНФОРМАЦИОННАЯ СИНЕРГИЯ АНАЛИТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОЩНОСТЬЮ

ACCOUNTING INFORMATION-ANALYTICAL SYNERGY MANAGEMENT OF ECONOMIC POWER

Анотація. Стаття присвячена дослідженню обліково-інформаційної синергії аналітичного процесу управління економічною потужністю сільськогосподарських підприємств, функціонування обліково-аналітичного процесу, яке направлено на досягнення певних цілей, ініційовано імперативом задоволення інтересів зацікавлених користувачів обліково-аналітичної інформації та направлено на досягнення конкретних цілей, ідентифікація яких представляє досить непросту наукову проблему. Процеси управління притаманні обліково-аналітичного процесу з позицій подвійності: з одного боку, він знаходиться в деякій залежності від керуючих рішень, а з іншого – сам є джерелом необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Ефективність системи управління економічною потужністю залежить від її здатності швидко адаптуватися до вимог глобального економічного середовища. У таких умовах закономірним є зростання ролі обліково – аналітичного забезпечення господарської діяльності, що має слугувати якісною основою для прийняття рішень та надавати можливість вирішувати існуючі проблеми розвитку господарюючих суб'єктів аграрного ринку у режимі реального часу. Це зумовлює виникнення нових завдань бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що полягають у орієнтованості їх результатів на сучасні потреби менеджменту з метою зростання його якості.

Відаючи належне існуючим науковим доробкам, слід відмітити, що ряд проблем теоретичного та практичного характеру потребують подальшого дослідження. Зокрема, якісне оновлення процесів управління економічною потужністю агропромислових підприємств з метою підвищення їх ефективності в сучасних економічних умовах вимагає удосконалення облікового відображення та аналітичної обробки інформації щодо екологічної діяльності суб'єктів господарювання у відповідності до потреб менеджменту, а також зумовлює необхідність обґрунтування обліково-аналітичного забезпечення процесів управління.

Ключові слова: обліково-аналітична система, економічна потужність, система, управління.

Аннотация. Статья посвящена исследованию учетно-информационной синергии аналитического процесса управления экономической мощи сельскохозяйственных предприятий, функционирование учетно-аналитического процесса, которое направлено на достижение определенных целей, инициировано императивом удовлетворения интересов заинтересованных пользователей учетно-аналитической информации и направлено на достижение конкретных целей, идентификация которых представляет довольно непростую научную проблему. Процессы управления присущи учетно-аналитического процесса с позиций двойственности: с одной стороны, он находится в некоторой зависимости от управляющих решений, а с другой – сам является источником необходимой информации для принятия управленческих решений.

Эффективность системы управления экономической мощи зависит от ее способности быстро адаптироваться к требованиям глобальной экономической среды. В таких условиях закономерным является возрастание роли учетно-аналитического обеспечения хозяйственной деятельности, должна служить качественной основой для принятия

решений и предоставляют возможность решать существующие проблемы развития хозяйствующих субъектов аграрного рынка в режиме реального времени. Это обуславливает возникновение новых задач бухгалтерского учета и экономического анализа, состоящие в ориентированности их результатов на современные потребности менеджмента с целью роста его качества.

Отдавая должное существующим научным доработкам, следует отметить, что ряд проблем теоретического и практического характера требуют дальнейшего исследования. В частности, качественное обновление процессов управления экономической мощи агропромышленных предприятий с целью повышения их эффективности в современных экономических условиях требует совершенствования учетной отобразимости и аналитической обработки информации по экологической деятельности субъектов хозяйствования в соответствии с потребностями менеджмента, а также обуславливает необходимость обоснования учетно-аналитического обеспечения процессов управления.

Ключевые слова: учетно-аналитическая система, экономическая мощь, система, управление.

Summary. The article investigates accounting and information synergy analytical process control economic power farms functioning accounting and analytical process, which is aimed at achieving certain goals, initiated imperative meet the interests of interested users of accounting and analytical information and directed at specific targets, identifying which represents quite difficult scientific problem. Management processes inherent in accounting and analytical process from the standpoint of duality: on the one hand, it is based on some control solutions, on the other – he is the source of the information required for decision-making.

The effectiveness of management economic power depends on its ability to quickly adapt to the demands of the global economic environment. In such circumstances, the logical is the growing role of accounting – analytical providing of economic activity that should serve as a quality basis for decision-making and provide the opportunity to solve the existing problems of economic development of the agricultural market in real time. This leads to the emergence of new problems accounting and economic analysis covering the results of their orientation to modern requirements management to increase its quality.

While acknowledging the existing scientific work, it should be noted that a number of problems of theoretical and practical need further study. In particular, high-quality update management processes economic power of agricultural enterprises to improve their efficiency in the current economic environment requires improving your display and analytical processing of information on environmental business entities to meet the needs of management, also for the study of accounting and analytical support management processes.

Key words: accounting and analytical system, economic power, system management.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні вектори розвитку України, активізація процесів глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя, посилення міжнародної конкурентної боротьби, що виступають головними детермінантами функціонування економічного простору України, висувають нові вимоги перед управлінцями агропромислових підприємств, які пов'язані з адаптацією інструментів та методів менеджменту до сучасних умов ведення бізнесу, необхідність удосконалення теорії, організації та методики здійснення обліково-аналітичних процесів задля забезпечення вимірювання, відображення, оптимізації впливу усіх фактів господарського життя на економічну потужність, у тому числі екологічної діяльності, що сьогодні сприяє появі додаткових переваг та підвищує інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління сільськогосподарських підприємств знайшли відображення у працях Р.Ф. Бруханського, Ф.Ф. Бутинця, І.В. Замули, Л.В. Гуцален-

ко, В.А. Дерія, І.К. Дрозд, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, А.І. Ковальова, М.М. Коцупатрого, М.В. Кужельного, В.Б. Моссаковського, Н.О. Лоханової, У.О. Марчук, Є.В. Мниха, Л.В. Німчинова, М.Ф. Огійчука, П.Т. Саблука, В.К. Савчука, М.А. Проданчука, В.В. Сопка, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука, О.Г. Шпикуляка, О.Г. Янкового а також зарубіжних вчених і практиків: В.М. Баутина, Р. Каплана, Д. Колдуела, Е.Г. Ногалеса та ін.

Тому **метою статті** є дослідження обліково-інформаційної синергії аналітичного процесу управління економічною потужністю сільськогосподарських підприємств.

В управлінській діяльності підприємств важливу роль відіграє бухгалтерський облік. Його значення підвищується при реформуванні в відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. В ринковій економіці бухгалтер є не тільки рахівником, фіксуючим події господарського життя, але і фахівцем, здатним як зрозуміти і оцінити будь-які явища, так і передбачити їх, запропонувати шляхи розвитку подій.

Бухгалтерська обліково-аналітична система є однією з складових загальної системи, вона базується

тільки на бухгалтерській інформації і здійснюється працівниками бухгалтерії, її суть полягає в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, проведення оперативного мікроаналізу, безперервність цього процесу і використання його результатів при виробленні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. При цьому загальна методологія і нормативи обліку і аналізу зберігаються і удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Поняття «система» було знайоме вже в давнину, коло значень цього поняття в грецькій мові досить великий: поєднання, організм, пристрій, організація, союз, лад, керівний орган, також це поняття простежується у Аристотеля.

Деякі ідеї, що лежать в основі загальної теорії систем зустрічаються вже у Гегеля [1]. Наступний щабель у вивченні системності як самостійного предмета пов'язана з ім'ям А. А. Богданова. З 1911 по 1925 рр. вийшли три томи книги «Загальна організаційна наука (тектологія)» [2]. Богданову належить ідея про те, що всі існуючі об'єкти і процеси мають певну ступінь, рівень організованості. Усі явища розглядаються як безперервні процеси організації та дезорганізації. Богданову належить найцінніше відкриття, що рівень організації тим вище, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми властивостей його частин. Особливістю Тектології Богданова є те, що основна увага приділяється закономірностям розвитку організації, розгляду співвідношень стійкого і мінливого, значенням зворотних зв'язків, обліку власних цілей організації, ролі відкритих систем. Він підкреслював ролі моделювання і математики як потенційних методів вирішення завдань Тектології [2].

Масове засвоєння системних понять, громадське усвідомлення системності світу, суспільства і людської діяльності почалося з 1948р., коли американський математик Н. Вінер опублікував книгу під назвою «Кібернетика». Спочатку він визначив кібернетику як «науку про управління і зв'язку в тварин і машинах». таке визначення сформулювалося у Вінера, завдяки його особливому інтересу до аналогій процесів в живих організмах і машинах, однак воно невіправдано звужує сферу докладання кібернетики. Вже в наступній книзі «Кібернетика і суспільство» Н. Вінер аналізує з позицій кібернетики процеси, що відбуваються в суспільстві [6].

З кібернетикою Вінера пов'язані такі просування, як типізація моделей систем, виявлення особливого значення зворотних зв'язків в системі, підкреслення принципу оптимальності в управлінні і синтезі систем, усвідомлення інформації як загальної властивості матерії і можливості її кількісного опису, розвиток

методології моделювання взагалі і, особливо ідеї математичного експерименту за допомогою ЕОМ.

Паралельно, і як би незалежно, від кібернетики проводився ще один підхід до науки про системи — загальна теорія систем, ідея побудови теорії, прикладеної до систем будь-якої природи, була висунута австрійським біологом Л. Бергаланфі. Один із шляхів реалізації цієї ідеї Л. Бергаланфі бачив в тому, щоб відшукувати структурний подібність законів, установлених в різних дисциплінах, і, узагальнюючи їх, виводити загальносистемні закономірності. Одним з найважливіших досягнень Бергаланфи вважається введення ним поняття відкритої системи. На відміну від вінеровського підходу, де вивчаються внутрішньосистемні зворотні зв'язки, а функціонування систем розглядається просто як відгук на зовнішній вплив, Бергаланфи підкреслює особливе значення обміну речовиною, енергією та інформацією (негентропії) з відкритим середовищем [1].

Негентропії в обліково-аналітичній системі полягає в ролі і значенні обліку, аналізу та аудиту для системи управління, для всієї господарської діяльності. Це проявляється і в забезпеченні інформацією для управління підприємством і існуванням зворотного зв'язку в процесі управління, а також взаємодією з суспільством в цілому.

Про реальний об'єкт говорять як про систему, коли його розглядають з позицій властивих йому зовнішніх і внутрішніх зв'язків.

Центральною концепцією теорії систем, кібернетики, системного аналізу, всієї системології є поняття системи. Тому дуже багато авторів аналізували це поняття, розвивали визначення системи до різного ступеня формалізації. У загальному випадку під системою розуміють сукупність взаємопов'язаних і доцільно взаємодіючих елементів.

Наприклад, ван Гиг [1] дає досить коротке визначення: «Система — сукупність або безліч пов'язаних між собою елементів.» Радянський енциклопедичний словник дає наступне визначення: система (від грец. *systema* — ціле, складене з частин; з'єднання) — це безліч елементів, що знаходяться в відносинах і зв'язках один з одним, утворюють певну цілісність, єдність.

Виділяється визначення Акоффа і Емері: «Система — безліч взаємопов'язаних елементів, кожен з яких пов'язаний прямо або побічно з кожним іншим елементом, а два будь-які підмножини цього множини не можуть бути незалежними» [2].

Системний аналіз як метод дослідження вимагає подання об'єкта в формі системи. Форма кібернетичної системи передбачає доцільність функціонування об'єкта, що досягається при посередництві інформаційного процесу управління (регулювання).

Функціонування обліково-аналітичного процесу направлено на досягнення певних цілей. Воно ініційовано імперативом задоволення інтересів зацікавлених користувачів обліково-аналітичної інформації та направлено на досягнення конкретних цілей, ідентифікація яких представляє досить непросту наукову проблему. Процеси управління притаманні обліково-аналітичного процесу з позицій подвійності: з одного боку, він знаходиться в деякій залежності від керуючих рішень, а з іншого — сам є джерелом необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Для визначення обліково-аналітичної системи, певні аспекти форми і змісту об'єкта необхідно проаналізувати поняття централізованої, децентралізованої і частково децентралізованої системи.

У централізованій системі процеси управління реалізують єдину мету. Структура системи повинна забезпечувати незалежність її поведінки від інших цілей. Децентралізована система передбачає процеси управління, незалежно реалізують цілі, властиві підсистем. При цьому, можлива ситуація, коли реалізація цілей одою підсистеми обмежує можливості реалізації цілей інших підсистем.

У децентралізованій системі регулятор кожної підсистеми контролює тільки стан цієї підсистеми. Частково децентралізована система аналогічна децентралізованій щодо множинності цілей, але при цьому регулятори деяких підсистем в змозі контролювати деякі (не всі) змінні стану інших підсистем, свобода яких в реалізації їх цілей виявляється обмеженою. Підсистеми децентралізованих і частково децентралізованих систем називаються елементарними системами, які можуть бути централізованими або децентралізованими (повністю або частково).

Обліково-аналітичний процес більш за все відповідає моделі частково децентралізованої системи. В даний час бухгалтерський облік, аналіз і аудит є самостійними, спеціалізованими економічними науками. Кожна з них має свій предмет і методи дослідження, практичне застосування. Останнім часом відбувається все більший поділ бухгалтерського обліку на фінансовий, управлінський і податковий. Це закономірно, так як спеціалізація наук дозволить поглиблювати їх і диференціювати на своїй специфічній сфері. Разом з тим, будучи самостійними сегментами прикладної економічної науки, вони тісно взаємопов'язані і мають єдину кінцеву спрямованість — сприяти виробленню управлінських рішень, що забезпечують підвищення ефективності економіки та успішне втілення в життя рішень виникаючих актуальних проблем.

Таким чином, обліково-аналітична система — це повністю або частково децентралізована система, елементарні системи якої здійснюють собою збір, обробку та оцінку всіх видів інформації, споживаної для прийняття управлінських рішень на мікро- та макро- рівнях.

Обліково-аналітичну систему (ОАС) можна розглядати у вузькому і широкому сенсі. З одного боку — це ОАС конкретного підприємства, яка залежить не тільки від структури системи як такої, а й від специфіки діяльності підприємства. З іншого — це ОАС в широкому сенсі, яка абстрагується від підприємства, формує принципи і методи, універсальні для різних суб'єктів.

Обліково-аналітична система має свій предмет і об'єкт дослідження. Поняття суб'єкт походить від латинського «subjectus» — лежить внизу («Sub» — під

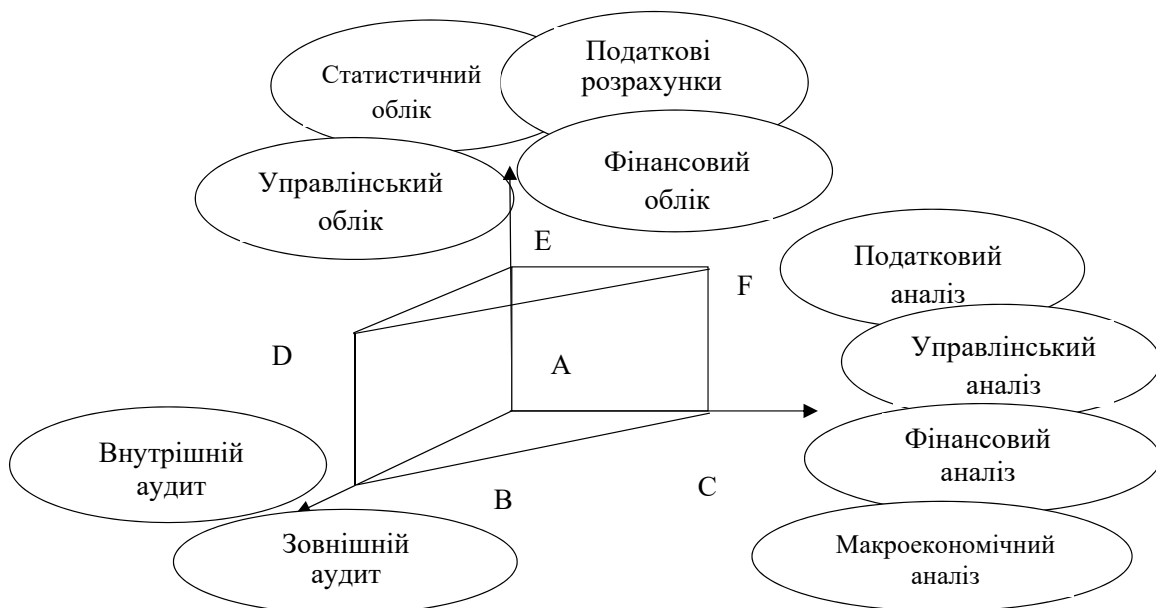

Рис. 1. Принципова схема взаємодії елементів обліково-аналітичної системи (ОАС)

і «жасіо» — кидая, кладу підставу). Воно позначає носія познання і предметно-практичної діяльності (індивідів, соціальних груп, державних і політичних інститутів).

Суб'єктом ОАС є сукупність процесів господарюючого суб'єкта, що підлягають обліково-аналітичній обробки. Поняття об'єкт походить від латинського «objicio» — кидая вперед, протиставляю. Об'єкт не просто тотожний об'єктивній реальності, а виступає в якості взаємодіє з суб'єктом її частини.

Об'єктом ОАС є конкретний господарюючий суб'єкт. Обліково-аналітична система базується на бухгалтерській інформації, що включає оперативні дані, використання для економічного аналізу статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації.

Вперше обліково-аналітична система описується в середині 90-х років авторами Л.В. Поповою і І.П. Ульяновим [6]. З тих пір всі складові системи досліджуються у взаємозв'язку і взаємообумовлений. Однак, змінюється суспільство, змінюється характер зв'язків в ньому, Україна проходить трансформаційний етап і вступає в посттрансформаційну економіку. Модель ОАС необхідно адаптувати до змін, що відбуваються.

На представленій схемі (рис. 2) показані елементи, складові обліково-аналітичну систему. Точка А являє вихідну інформаційну базу ОАС, тобто бізнес або господарську діяльність підприємства. Пряма АВ — підсистема бухгалтерського обліку та звітності, що поєднує фінансовий, управлінський і податковий облік. Вона є базовою підсистемою, так як в ній формується інформація, використовувана в тій чи іншій формі іншими підсистемами ОАС.

Пряма АС — аналіз господарської діяльності, представлений компонентами:

фінансовий аналіз (традиційний варіант), управлінський аналіз (Контролінг), податковий аналіз (що виділяється в окрему категорію на підставі податкового обліку). Пряма AD представляє підсистему аудиту внутрішнього і зовнішнього.

Площина ABED, що представляє поєднання обліково-звітної та аудиторської підсистем характеризує поточний контроль за станом обліково-аналітичного процесу і господарюючого суб'єкта.

Площина ABGC, в якій поєднуються обліково-звітна та аналітична підсистеми є поточне регулювання і планування діяльності суб'єкта.

Площина ACFD — поєднання аналітичної та аудиторської підсистем найменш розвинена в даний час, хоча, на нашу думку, вона може посилювати контрольні і регулюючі властивості попередніх площин.

Утворений в графічному поданні моделі ОАС куб з вершиною в точці Н представляє процес прийняття управлінських рішень на основі інформації підсистем обліково-аналітичної системи.

По-друге, ОАС по суті є інформаційною системою. Таким чином, елементарні системи УАС можуть бути виражені в вигляді матриць: В — (b_{km}) ; С — $(c_{кт})$; D — (d_{km}) . Кожна з яких складається з чотирьох складових — фінансової, управлінської, статистичної податкової.

Згідно з дослідженнями ОАС [6] обліково-звітна система підрозділяється на чотири категорії — фінансовий, управлінський, статистичний і податковий облік. Аналогічно підрозділяється система аналізу в ОАС. Елементарну систему аудиту в попередніх дослідженнях підрозділяли на внутрішній і зовнішній аудит, однак в сучасних умовах цілі й потреби аудиторську діяльність дещо видозмінилися.

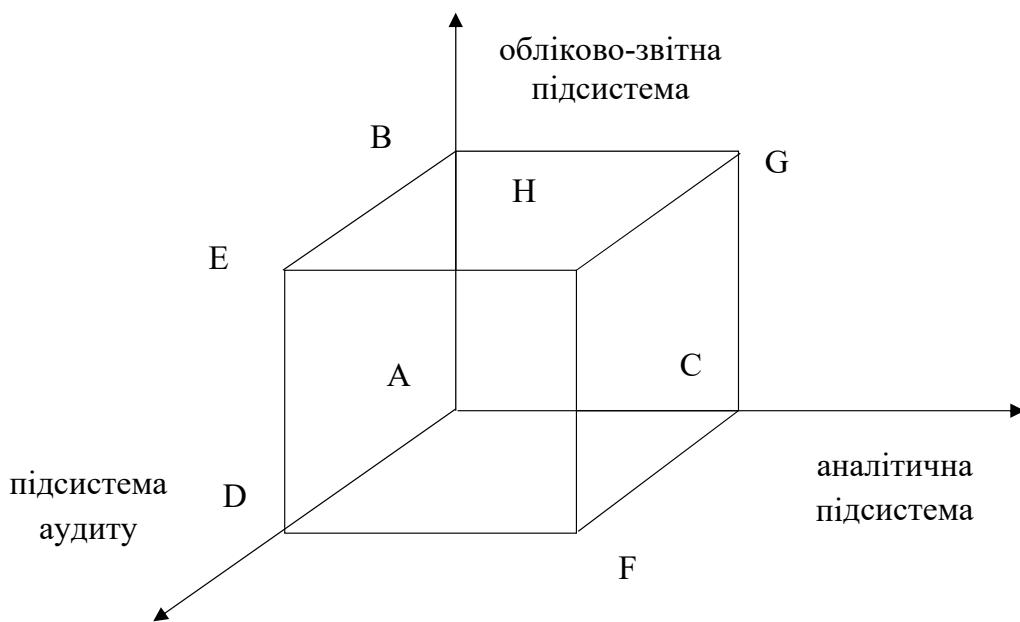

Рис. 2. Принципова схема обліково-аналітичної системи

Зацікавленим користувачам часто недостатньо для прийняття рішень тільки зовнішнього аудиторського звіту, зростає роль аудиторів у підготовці та підтверженні достовірності податкових розрахунків, відстоюванні позицій господарських суб'єктів у податкових суперечках. У зв'язку з цим пропонуємо поділяти аудиторську підсистему на фінансовий, управлінський і податковий аудит.

Висновки та пропозиції. На основі даних ОАС здійснюється управління конкретним підприємством. Однак обліково-аналітична інформація може бути використана і для аналітичних і управлінських цілей на рівні держави, в зв'язку з чим постає завдання вироблення необхідної інформаційної бази, що формується в статистичному обліку відповідно з принципами та методами ОАС.

Література

1. Берталанфі Л. Общая теория систем: критический обзор // Исследования по общей теории систем: Сборник переводов. — М.: Прогресс, 1969. — С. 23–82.
2. Богданов А. А. Тектология: Всеобщая организационная наука. — М.: Изд-во «Финансы», 2003 — 496 с.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&myid=4>
4. Краєвський В. М. Об'єднання облікових систем як передумова визначення «трьохвимірної вартості»: збірник праць всеукраїнської науково-практичної конференції [«Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні»] / В. М. Краєвський / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. — 439 с. — С. 177–179.
5. Краєвський В. М. Облік аграрного потенціалу національного багатства: монографія [Текст]: — К.: видавництво «Вік принт», 2015. — 440 с.
6. О. Н. Винер. Кибернетика. — М: Наука, 1983.
7. Податковий кодекс України (зі змінами) від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakozvitnyy4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0391-99>
9. Ульянов И. П., Попова Л. В. Бухучет. Пособие для бухгалтера и менеджера. — М.: Изд-во «Бизнес-информ» — 1999. — 292 с.
10. Інформаційно-аналітичний процес: праксеологічний підхід / [Савчук В. К., Костенко О. М., Краєвський В. М.]; за заг. ред. В. К. Савчука. — К.: видавництво «Вік Принт», 2013. — 204 с.

References

1. L. Bertalanffy (1969) General systems theory: CRITICAL overview [Global Studies in the theory of systems: collections of nerevodov], Moscow, Russia.
2. Bogdanov A. (2003) Tectology: Universal Organizational Science. Publishing House «Finance», Moscow, Russia.
3. The Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» dated 16.07.99r. № 996-XIV [electronic resource] Access: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&myid=4>
4. Krajewski V. (2009) Union accounting systems as a prerequisite for the definition of «cost of three-dimensional», Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference [«Current state and prospects of state control and audit in Ukraine»] / V. Krajewski / Kyiv National Taras Shevchenko. — Kyiv: CUP «Kyiv University».
5. V. Krajewski (2015) Accounting agricultural potential national wealth: monograph, Publishing House «Vik print», Kyiv, Ukraine.
6. O. Vyner (1983) Kybernetyka, Moscow, Russia.
7. Tax Code of Ukraine (as amended) of 02.12.2010 number 2755-VI [electronic resource] — Access: <http://zakozvitnyy4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. National provisions (standard) accounting 1 «General Requirements for Financial Reporting», approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 07.02.2013 number 73 [electronic resource]. — Access: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0391-99>
6. Ulyanov J., Popova L. (1999) Buhuchet. Posobyie for accountant and manager. Publishing House «Business-inform», Moscow, Russia.
8. Information Analysis Process praxeological approach (2013) / [V. Savchuk, Kostenko O. Krajewski V. for the Society. Ed. V. Savchuk], Kyiv, Ukraine.

Kaminska T.

*Doctor of Economics, Professor,
Department of Accounting and Taxation
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

Kraevsky V.

*Ph.D., associate professor, assistant professor of finance, banking and insurance
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

TRANS-LEVEL ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS INDICATIVE MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary. *The theoretical and methodological foundations trans-level functioning of accounting and management information systems indicative of the agricultural enterprise. The article comparative analysis on the basis of accounting and information systems with the use of appropriate technology indicators. As a result, obtained summary information, the development of which is the mission of creating trans-level accounting and management information systems indicative of the agricultural enterprise.*

Keywords: *trans-level accounting and information systems, indicative management, agricultural enterprises.*

Introduction

Accounting and information systems functioned since the introduction of society. Any stage of society development needs to be managed. Its organization is in the interaction of the control and the controlled parts. The actual state of the latter compared with the desired by the requirements of management. This comparative analysis bases on indicators of accounting information systems using appropriate technologies. The result is aggregate data, development of which is the mission of such systems.

Accounting information systems of agricultural enterprises in practice their activities are becoming different configurations depending on the purpose and place of using. The vast majority of structuring follows dispersible levels of indicative management.

Analysis of the recent research and publications.

The justification of organizational and methodological provisions in managerial hierarchical levels is of a considerable interest of number domestic and foreign scientists. In particular, special attention should be paid to works of Galushka V. P., Gudzinskas A. D., Zavadsky I. S., Kirasawa G. G., Kraevsky V. M., Lazaryshyna I. D., Savitskaya G. V., Savchuk V. K., Fatkhutdinova R. A., Filipova S. V., Black G. M., Chumachenko M. G. and other scientists.

However, various specialists, who analyze this problematic issue, invest in it a contradictory sense. It indicates an ambiguous professional interpretation of this

scientific question. We should pay special attention to trans-level functionality aspects of accounting and information systems in indicative management of agricultural enterprises.

The goal of research

To explore the theoretical and methodological foundations of accounting and information systems trans-level functioning in indicative management of agricultural enterprise.

Results of research

Any entity includes production-technology and accounting information system. The first of them is the object of management, another one is the service tool. Both systems are in constant interaction, which is provided by communication. The implementation of system functions and their correction is under the control of management. And all this complex mechanism works for the main goal – increasing of activity efficiency [11].

All accounting and information systems, data input transformate in the output information, which is then available to other users. Such accounting and information systems bring together intellectual and technical resources in the collection, processing, transfer and use necessary information. Many accounting and information systems have the reverse link which is defined as it receives notification of the goal indicative management. These accounting information systems are called cybernetic or self-regulating [3, p. 23].

Some accounting information systems provide the formulation of balanced indicators which are necessary for decision-making. The rationale for such indicators in the practical management of agricultural enterprises has three main levels of management: operational, tactical and strategic (fig. 1). Each has its own set of competencies and functions, requiring specific defined hierarchical information.

Developing the idea in the context of the explications (fig. 1), we believe that the composition of the total accounting information system of indicative management agricultural enterprises include production of account-

ing information system and accounting information system of indicative management perspective. The first hallmark is a necessary tangent directly with the production process (operational level). At the time the ones correlate with intellectual procedures, seeking solutions (tactical and strategic levels). We consider them in the details.

At the operational management level of agricultural enterprises the development of indicators is done through the business programs, production plans, marketing directory, financial reports, guidance materials, etc. At this level, management focuses on the using of internal data

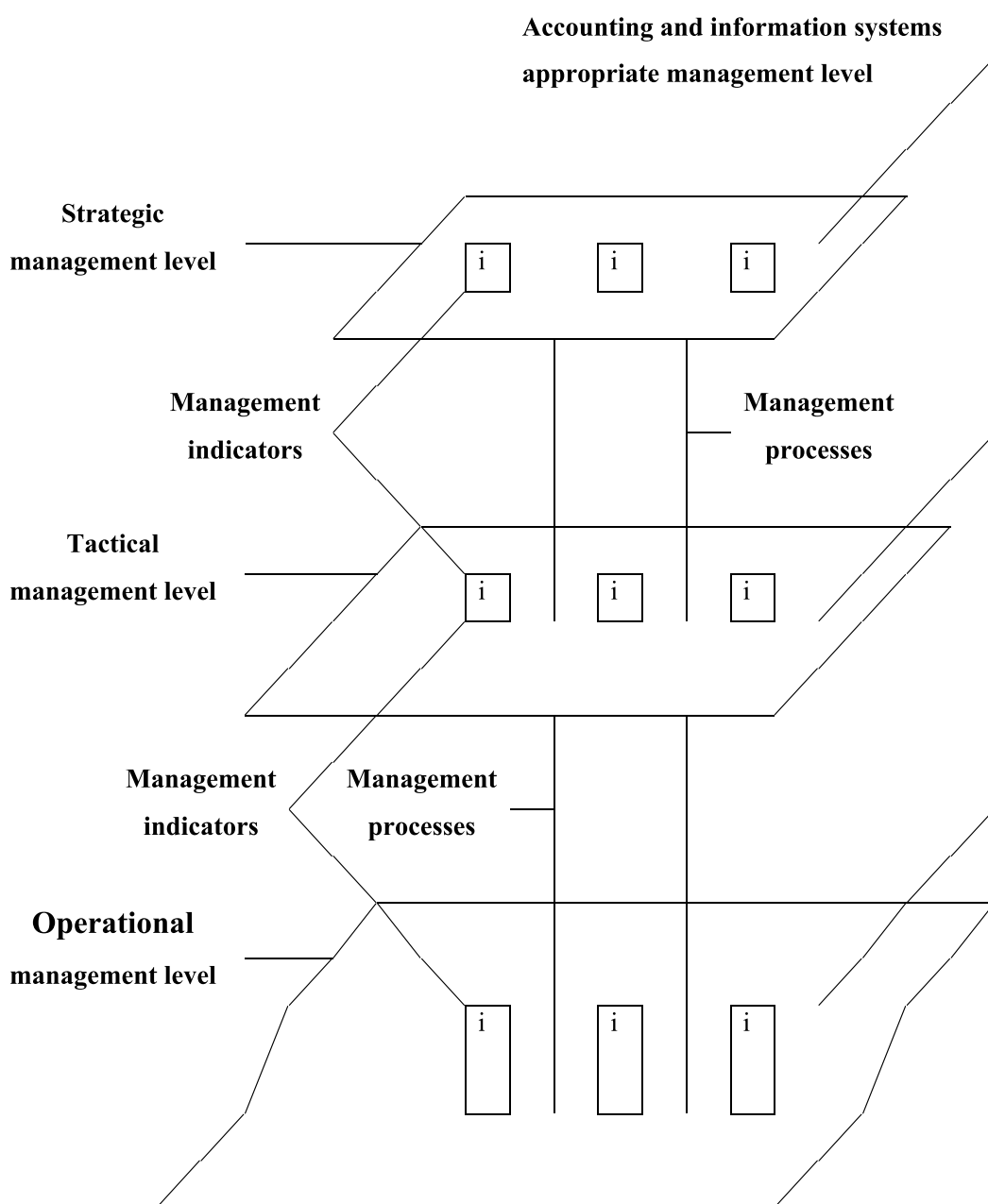

Fig. 1. Indicators position explication in the accounting and information systems at the management agricultural enterprise levels.
Developed by the author for [2, p. 92; 3, p. 24; 4, p. 54; 11].

sources, requiring high formalization. Most of the decisions made are directed to one specific action.

Meaningful and non structured information space can often be used to process disparate information optimization methods, such as linear programming. Accounting information system related to the operating stage of the management hierarchy includes the rights of the subsystems of the accounting information system of business operations, accounting and information system control processes and the accounting and information system of automation of offices [11;12, p. 166].

Accounting information system of business operations collects, processes and stores information which is the result of activities of agricultural enterprises maintains its information base, provides results of various documents, including preparation of reporting. This system evolved from the first manual accounting information systems and evolved to the level of auxiliary mechanical systems process information, and eventually to automated computer systems. It accumulates and processes information according to the results of business operations such as purchasing, sharing, selling, and summarizes the information generated by the diverse organizing of records, for example, in the files.

Accounting information system of process control is designed for operational decisions, which adjust the situational progress in the work of agricultural enterprises, for example, automatic adjustment of stock quantities of products, management of collective lines etc. Such decisions are called programmable because they are computing by the machine independently on the basis of specified selection rules. The best alternatives are installed after a certain number of events have been mapped [11].

Accounting information system of office automation provides in the activities of the agricultural enterprises functionality management and supporting their ways of communication. This system has moved to the past the traditional manual paper-based information transfer methods. To replace a typewriter and the letters appeared a text editor and email.

The next hierarchy structural unit of the balanced indicators development is tactical management level of accounting information system. It is characterized by the preparation of tactical plans and monitoring of their implementation in the agricultural sector.

Managers face uncertainty and, as result, the complexity of the situations requiring professional analysis and intuition application and personal skills for solving problems at this level. Most of the used information comes from informal sources. It is collected and evaluated by each manager by himself. At the same time, managers use computer technologies to formalize official information. Indeed, external information is very diverse. There are

many variables, including unpredictable behavioural and personal factors that make poor tactical decisions. The above-mentioned optimization models under such circumstances are insufficient, in contrast to the intuition of the leaders, although some algorithms can be implemented for the preparation of different kinds of synapses [11].

In addition to reporting accounting information of a interim function, which is focused on achieving short-term targets, indicators the tactical level of management of agricultural enterprise perform the audit guide task. These level indicative management moderators are a part of an established monitoring system, which includes budget control, production control, inventory control etc.

Continuously controlling function provides implementation opportunity of the targeting act to a managed object. Aiming to achieve a certain earlier policies management act, which is based on object data of accounting information system is called decision, and the procedures for its formation is called the process of decision support [6, p. 408; 11].

Accounting information tactical level system of agricultural enterprise management, ensure the development of balanced scorecard indicators is divided into accounting information system and accounting information system of decision-making support.

Accounting information reporting system schedules and provides reports needed by the manager. It provides users with information products, which meet their daily needs, for decision-making. This system contains information about the internal environment of the enterprise that was previously processed accounting information system of business operations [11].

Accounting information system decision support helps the manager to produce in each case in the mode of communication. It relies on computer accounting and information systems that simulate the solution using a special database. For example, spreadsheets, and other tools of modern software allow to the supervisor to get the direct answers provided to questions of type 'what if?' This distinguishes the decision-making support system from pre-defined summarizing consultation and other accounting and information systems. Practically using the decision-making support system the manager explores possible alternatives, having received experimentally verified information based on the results of the analysis of a set of assumptions before [8, p. 173–199; 11].

Strategic level of agricultural enterprises management is characterized by the fact that the mission, management objectives, long-term plans and strategy for their implementation are determined by the indicators development. Most of the strategic algorithms are often unstructured by their nature, that is why the formal indicative management accounting information system has a limited role in

the processing of information. Besides, it receives limited information on sources of collecting the necessary data to identify potential dangers and opportunities.

These circumstances determine the following characteristics of strategic information: 1) mostly external information, and a small internal array for which there is strong demand (critical and, therefore, extremely important is the study of the external environment, for example, trends in economic, technological and ecological environment, political factors, etc); 2) focus on the future (strategic planning is carried out on the basis of medium and long-term, so their predictions are vital and necessary for the managers tactical management level information about past results has secondary importance) [7, p. 170; 11].

Agricultural enterprises accounting information system of strategic management has the following basic functions: improves efficiency, promotes innovation, and generates strategic information resources. On their basis balanced indicators developed [6, p. 407; 11].

In fact, agricultural enterprises accounting information system strategic level management is presented in the form of executive accounting information system because it provides diverse information channels of communication, obtained from official and unofficial sources. Leaders received heterogeneous data in a variety of ways, including reports, letters, notifications, periodicals, advertising, etc.

From the causes of accounting information system, indicative management is extremely important at this level to avoid stiffness general structural configuration. Flexibility as a property is updated more and there is more than one way feedback. We summarized its characteristics in the following theses: 1) feedback is used for routine reporting if required corrective actions in case of violations; 2) adaptation of the feedback is carried out as a response to a fix short-term plans and budgets in circumstances where the accounting information system recorded the fact of a change in the market; 3) the 'crisis' feedback aimed at addressing the unforeseen disorders that can change long-term plans [4, p. 56; 11].

The results of the review of accounting information systems by levels of management activities of agricultural enterprises has allowed the authors to specify the characteristics of the hierarchical indicative of dispersion in the range of functional and personal responsibilities of their managers.

So, at the strategic level agricultural enterprises management needs to develop appropriate points is the responsibility of the small group leaders. We are talking primarily about the Director (President) and his deputies (Vice-presidents).

As already noted, this guidance stage the mission indicators are formulated. The same as organizational goals,

corporate strategy, key issues for its implementation, decisions regarding entering new markets, issuing additional types of products, attraction of investments, areas of research and possibilities of modern developments implementation [2, p. 96].

Tactical level of agricultural enterprises management is responsible for the balanced indicators development for the preparation and implementation of tactical plans (procedures) to implement the decisions that were adopted by senior management. At this level managers have fairly broad freedom of action regarding the mentioned plans implementation. For example, they independently determine how much should make new employees; what equipment to buy; how to use available information and other resources. This group includes production managers and functional managers. They are mainly agricultural enterprises chief specialists.

Operational level the agricultural enterprises management generates the indicators, the adjustment of each direct perpetrator. This category, in particular, includes the chiefs of sectors, team leaders, foremen of departments, foremen of units (groups), etc [5, p. 306].

Consequently, senior level management of agricultural enterprise indicators summarize the formulation of a strategy, middle – development of implementation plans and the lower – specific work which is performed in accordance with these plans.

Accounting information justification of the indicators in hierarchical enterprises management levels in the agrarian sector involves consideration of the organizational characteristics for the external management processes in agricultural production, in particular, within the system of state regulation of agro industrial complex.

Naturally, in this case, the question arises about the concepts of 'governance' and 'regulation' for function and the ratio and correction objective and subjective in the management [1, p. 186]. Therefore, despite the connection closeness, interactions and interdependence, methodology, we think the most important to establish clearer their distinction.

In our opinion, governance for content is a much broader concept that includes both managerial and regulatory functions of the state's influence on economic, social and environmental processes in agriculture, and in using its intersectional integration [9; 10].

We share the view that the main ideas which determine the indicator development in the accounting information and reflect the peculiarities of the current state of agriculture in Ukraine are: the accumulation and sharpening of contradictions of economic and political nature; the unprofitability of agricultural enterprises; the slow pace of reforming the industry; trends to narrowed reproduction.

However, domestic agriculture remains a multiplier for sustainable development that predetermines the heightened attention from the state part.

In our opinion there are global indicative joint interaction accents control of the participants in a dualistic context, 'the state agricultural enterprise (as a system AIC)': the provision of subsidies to agricultural production; strengthening of the regulatory role of the state in the reform of the sector; facilitating capacity expansion in the agricultural market; state support of agriculture; protectionism for domestic producers, etc [9; 10].

The state, through appropriate indicators tran-level accounting information systems, influences for the agricultural enterprises functioning in the framework of agricultural policy.

We are for that major institutional units of the domestic agricultural policies implementation are the Ministry of agrarian policy and food of Ukraine, Department of agro industrial development of regional and district state administrations, Agrarian Fund, State manufacturers associations etc [9; 10].

We believe that they are all representatives of the relevant levels of management and at the same time the regulated activities of agricultural enterprises outside of

themselves. Therefore, each of them generates its own indicators of certain personal location local accounting and information system. We are talking about the indicative landmarks of the managerial levels in the environment study of organizational formation, that is, the differential indicators of macro-level state, sector (district), meso-level and micro-level directly of such agricultural enterprises.

Conclusions

Thus, to summarize, it should be noted that the agricultural enterprise is a complex object. It is necessary to consider in binary awareness of functional environment, the internal component of which is characterized by strategic, tactical and operational management levels and the external causes it is organizational formation as the initial micro-level. Further, in the hierarchical management pyramid is to examine the meso-level (district, region) and macro-level (state). Each of them is localized with corresponding accounting information system that produces their own set of indicators. Their validity is determined not only manently structuring and transcendence potentiating capabilities, but mandatory based on industry-specific activities such a monograph particular object of study.

References

1. Afanasev M.V. Osnovy menedzhmenta: ucheb. posobie. / Afanasev M.V. — Xarkov: Idinzhek, 2003. — 481 s.
2. Belinskij P.I. Osnovy teoriimenedzhmenta organizacij: ucheb. posobie. / Belinskij P.I., Lukyanova L.M., Manilich M.I. — Chernovcy: "butltd", 1999. — 188 s.
3. Svekla I. D. Finansovij menedzhment v malom biznese: ucheb. posobie. / Svekla I.D. — M.: KNEU, 2002. — 84 s.
4. Vershigora E. E. Menedzhment: ucheb. posob. / Vershigora E.E. — M.: Infra-M, 2004. — 256 s.
5. Gerchikova I.N. Menedzhment: uchebnik / Gerchikova I.N. — M.: Banki i birzhi, 2002. — 478 s.
6. Griffin R.V. Osnovy menedzhmenta: uchebnik / Griffin R.V. — Lvov: bak, 2001. — 624 s.
7. Ermoshenko M. M. Menedzhment: ucheb. posobie. / Ermoshenko M.M., Eroxin S.A., Storozhenko A.A. — M.: Nacionalnaya akademiya upravleniya, 2006. — 656 s.
8. Informacionno-analiticheskij process: prakseologicheskij podxod / [Savchuk V.K., Kostenko A.M., Kraevskij V.M.]; Podobshh. red. V.K. Savchuka. — M.: izdatelstvo "Vekprint", 2013. — 204 s.
9. Oficialnyj sajt ministerstva agrarnoj politiki i prodovolstviya ukrainy / [elektronnyj resurs]. — rezhimostupa: // <http://www.minagro.kiev.ua>.
10. Oficialnyj sajt "uchebnye materialy onlajn" / [elektronnyj resurs]. — rezhimostupa: // <http://pidruchniki.com>.
11. Oficialnyj sajt "vps-xosting" / [elektronnyj resurs]. — rezhimostupa: // <http://www.topaz.ho.ua>.
12. Xmel F.I. Osnovymenedzhmenta: uchebnik / Hmel F.I. — M.: "Akademvidav", 2007. — 576 s.

Костенко Олександр Миколайович

*Кандидат економічних наук,
докторант кафедри статистики та економічного аналізу
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Костенко Александр Николаевич

*Кандидат экономических наук,
докторант кафедры статистики и экономического анализа*

Kostenko Alexander

Ph.D., associate professor, doctoral student in statistics and economic analysis

Каменська Іванна Володимирівна

*Студентка
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Каменская Ивана Владимировна

*студентка
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Kamensky Ivanna

*student
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНА ЕВРИСТИЧНІСТЬ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

АНАЛИТИКО-СИНТЕТИЧЕСКАЯ ЭВРИСТИЧНОСТЬ УЧЕТНО-ИНФОРМАЦИОННОЙ СБАЛАНСИРОВАННОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ

ANALYTICAL-SYNTHETIC HEURISTIC ACCOUNTING INFORMATION BALANCE INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE

Анотація. Досліджено аналітико-синтетичну евристичність, що спроектована на інституціональне середовище та дозволяє дисперсувати його на інститут, забезпечуючу інфраструктуру, а також синтезувати їх у зворотньому напрямку в єдиний комплекс на засадах обліково-інформаційної збалансованості. Розглянуто актуальність розвитку аналітико-синтетичного методу, як наукового напрямку, через вивчення чинників, які об'єднані до однієї типологічної моделі, що складається з двох рівнів: теоретичного та практичного.

Ключові слова: аналітико-синтетична евристичність, обліково-інформаційна збалансованість, ефективність управління.

Аннотация. Исследована аналитико-синтетическую эвристичность, что спроектирована на институциональную среду и позволяет перенести ее на институт, обеспечивающую инфраструктуру, а также синтезировать их обратно в единый комплекс на основе учетно-информационной сбалансированности. Рассмотрены актуальность развития аналитико-синтетического метода, как научного направления, через изучение факторов, которые объединены в одну типологическую модель, состоящей из двух уровней: теоретического и практического.

Ключевые слова: аналитико-синтетическая эвристичность, учетно-информационная сбалансированность, эффективность управления.

Summary. Studied analytic-synthetic heuristic that is designed on the institutional environment and allows you to move it to the Institute, providing infrastructure and synthesize them back into a single complex on the basis of accounting information balance. The actual development of the analytic-synthetic method, a scientific direction, through the study of factors that combined in one typological model, consisting of two levels: theoretical and practical.

Keywords: analytic-synthetic heuristic, accounting and balance information, the effectiveness of management.

Вступ. З розвитком суспільства і, в першу чергу, інституціональних відносин в ньому, все більшого значення набуває обґрунтовуюча галузь знань — аналітико-синтетичний метод. Евристичне (евристика від грец. εὐρίσκω — знаходжу, відшукую, відкриваю — наука, що вивчає творчу діяльність; методи, які використовуються у відкритті нового, навчанні) його підґрунтя визначає відповідну функціональність: розв'язання задач, дослідження, знаходження нового [6]. Аналітико-синтетична евристичність, спроектована на інституціональне середовище, дозволяє дисперсувати його на інститути і забезпечуючу інфраструктуру, а також синтезувати їх у зворотньому напрямку в єдиний комплекс на засадах обліково-інформаційної збалансованості.

Саме тому, зараз дуже гостро відчувається необхідність в науковому обґрунтуванні концептуальних положень забезпечення управління аналітично та синтетично обробленою інформацією. На це також звертають увагу в своїх роботах багато вчених, зокрема, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, О. Д. Гудзинський, В. М. Жук, Н. М. Малога, В. К. Савчук, Л. К. Сук та інші. Згадані автори стоять на позиціях, що за умов глибокої економічної, соціальної та екологічної кризи відсутність адекватної методології інтелектуального осмислення діяльності в контексті аналітико-синтетичної евристичності є фатально небезпечною для підприємств України, особливо в сільському господарстві.

Мета дослідження. Відтак, сьогодні потрібна не лише інтегруюча аналіз і синтез теорія, а розроблена на науковій основі система доцільного їх використання. Формування такої основи й виступає об'єктивізованим фокусом цілепокладання аналітико-синтетичної евристичності.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). Аналітико-синтетична евристичність, як база обліково-інформаційної збалансованості, в сутності свого призначення покликана сформувати механізм функціонування та розвитку системи прийняття рішень щодо інституціональної інфраструктури на основі аналітико-синтетичної методології.

Аналітико-синтетичний метод, що є фундаментальним опертям зазначеної методології, по-суті, є новим ґносеологічним інтегрованим напрямом, який поєднує або частково використовує складові багатьох наук і приватних теорій, зокрема, таких як: аналіз, синтез, філософія, логіка, управління, облік, аудит, статистика, математика, кібернетика, теорія ймовірності, теорія систем, історія, інформатика, синергетика та інших.

Актуальність розвитку аналітико-синтетичного методу, як наукового напрямку, зумовлена низкою

чинників, які ми об'єднали до однієї типологічної моделі, що складається з двох рівнів: теоретичного та практичного.

На теоретичному рівні можна виділити такі чинники:

1) відсутність цілісної системи знань, у межах якої б знайшовся повний опис феномену інтелектуального осмислення діяльності в контексті аналітико-синтетичної евристичності;

2) відсутність підходів до формування механізмів узгодження проблемоутворюючих та вирішуючих ситуацій систем у сфері інтелектуального осмислення за контекстом аналітико-синтетичної евристичності;

3) недостатня розробленість питань використання знань у сфері інтелектуального осмислення діяльності в контексті аналітико-синтетичної евристичності;

4) відсутність програм підготовки фахівців у галузі інтелектуального осмислення за контекстом аналітико-синтетичної евристичності.

На практичному рівні доцільно зосередити увагу на наступних факторах:

1) поглиблення деградуючих процесів інтелектуального осмислення в контексті аналітико-синтетичної евристичності, які набувають глобального характеру і є атрибутами сучасної цивілізації;

2) зміна підходів в епоху глобалізації до забезпечення якісних інтелектуальних оцінок за контекстом аналітико-синтетичної евристичності;

3) збільшення кількості й масштабності проблемних питань та невирішених ситуацій в функціонуванні господарюючих суб'єктів за контекстом аналітико-синтетичної евристичності;

4) наявність реальних загроз, ризиків та невизначеності їх діяльності;

5) низька мисленнева культура, в тому числі в контексті аналітико-синтетичної евристичності;

6) брак відповідних науково-дослідних центрів, розроблених довгострокових прогнозів, служб випередження і механізмів (алгоритмів) швидкого реагування в контексті аналітико-синтетичної евристичності на необхідність активізації сталого розвитку суб'єктів господарювання;

7) дефіцит або недостатня якість інформації для прийняття виважених рішень;

8) низька ефективність менеджменту та невідповідність виконуваних управлінням функцій в сьогочасній реальності умов, що склалися.

Аналітико-синтетичний метод, що спирається на обліково-інформаційну збалансованість, розглядає інституціональну інфраструктуру крізь призму ґносеологічних аспектів, які дозволяють уточнювати понятійно-категорійний апарат, встановлювати структурно-функціональні зв'язки, підтверджувати трансцендентність меж системного осмислення

суспільного устрою та формувати ієрархічну структурну композицію проблемо розв'язуючих теорій, призначених для різногалузевих фахівців. Адже сьогодні відмічається генерування ними великої кількості точок зору, які полярно тлумачать сутність, причини виникнення та результати функціонування інститутів в соціумі. Потреба в поясненні відмінностей рівня інституціонального розвитку й обумовлює застосування аналітико-синтетичного методу як міждисциплінарного підходу, що оцінює інституціональну інфраструктуру в мінливих умовах різних економічних систем [1, С. 18–22; 2, С. 13–46; 5, С. 24–31].

Враховуючи те, що змістовне наповнення аналітико-синтетичного методу опосередковується його видовою приналежністю до міждисциплінарних напрямів фундаментальної науки, остання проявляється у всебічному врахуванні економічних, соціальних, природно-екологічних, техногенних і антропогенних аспектів суспільних відносин на теоретичному і емпіричному рівнях пізнання сформованих штучно чи гомеостатичних видів інституціональної інфраструктури різної етимології.

Методологічні положення аналітико-синтетичної евристичності беруть свій початок у філософії за двома напрямками: інтелектуального пізнання та креативного мислення. Деталізація їх специфіки характеризує основні інструменти, які ними використовуються у здобутті нового знання. Серед таких засобів в особливо актуальну групу нами виділено аналіз і синтез, у зв'язку з тим, що вони застосовуються на всіх етапах гносеологічного алгоритму. В той же час, виявлено, що аналіз і синтез також виступають в ролі операцій мислення, як логічні його прийоми або розумові дії, здійснювані за допомогою абстрактних понять.

Що стосується обліково-інформаційної збалансованості, її теоретична парадигма визначається змістовною сутністю оперативно-технічного, статистичного, податкового, фінансового, управлінського обліку та контролінгу, сумісна організація яких конвергована сервісним аналітико-синтетичним їх призначенням в забезпеченні оптимального внутрішньовидового співвідношення інституціональної інфраструктури, в тому числі й на різних рівнях управління.

Онтологічні принципи обґрунтування аналітико-синтетичної евристичності:

- адекватність наукової теорії досліджуванним об'єктам;
- повнота опису дійсності;
- необхідність пояснення взаємозв'язків між різними компонентами в межах самої теорії, що забезпечує перехід від одних тверджень до інших;
- внутрішня несуперечність теорії та її відповідність вимогам дослідника.

Крім зазначеного, цей науковий напрям дозволяє передбачати та пояснювати процеси формування та активізації дестабілізуючих чинників, а також механізмів проліферації (особливий вид системної трансформації, за якої з внутрішнього середовища однієї системи утворюється інша). Висловлене аргументує твердження про обґрунтованість аналітико-синтетичної евристичності. Її простота і конструктивність визначаються можливістю звичайної перевірки головних положень, принципів, отриманої в ході застосування новизни [1, С. 28–32; 6].

Концептуальні основи аналітико-синтетичної евристичності ґрунтуються на низці таких гносеологічних положень:

- об'єктом дослідження є діяльність людини, підприємства і держави, які, представляючи триєдину органічну систему, утворюють соціум;
- враховуючи глобальну складність такої системи та обґрунтовану неповноту її інформаційного опису, необхідно брати до уваги інтуїцію, досвід, здатність узагальнення, прогнозування та низку інших психофізіологічних властивостей і можливостей дослідника.
- оскільки емпіричні експерименти з соціумом є складними в реалізації, єдиний шлях їх аналітико-синтетичного дослідження полягає у формуванні прийомів, гіпотез, моделей і алгоритмів, які засновані на результатах синергічного та емерджентного підходів до різних за своїм змістом діючих чинників;
- перевірка дієвості прийомів, гіпотез, моделей і алгоритмів має виконуватися через комп'ютерну імітацію різнорівневої інтенсивності активізації систем, прогнозування й інспірування самоорганізаційних процесів з використанням методологічного інструментарію різних наук.

Обґрунтування гносеологічних об'єктів дослідження за контекстом аналітико-синтетичної евристичності включає:

- встановлення фундаментальних закономірностей переходу системи від динамічної рівноваги до хаосу;
- якісний і кількісний опис складних нелінійних механізмів взаємодії вказаних систем, об'єктів і структур на різних стадіях розвитку;
- нормування наукових основ діагностування, моніторингу, раннього попередження та уникнення ризиків, загроз і невизначеностей, а також їх наслідків у часовій і просторовій кінетичній постановці.

У зв'язку з цим, необхідно деталізувати зазначену вище тезу, що аналітико-синтетична евристичність, будучи за змістом гносеологічним міждисциплінарним інтегративним підходом, використовує принципи, закони, методи та критерії природничих,

суспільних, економічних, технічних та інших наук. Зокрема, йдеться про інструментарій:

- суспільствознавства (основ держави та права, соціології, геополітики, геоekonomіки, геостратегії, теорії етногенезу);
- економіки (економічної теорії, політекономії, мікроекономіки, макроекономіки);
- управління та інформатики (кібернетики, теорії соціального управління, теорії інтегральних систем, теорії автоматичних систем і роботів, теорії прийняття рішень, теорії ігор, теорії катастроф, теорії криз, теорії систем, теорії ефективності, дослідження операцій, теорії моделювання, теорії мотивації, теорії розвитку, теорії відображення, теорії функціональних систем, теорії генетичної інформації, теорії гіперсистем, теорії макросистем тощо);
- обліку і аудиту (бухгалтерського (фінансового, управлінського, податкового), статистичного, оперативного-технічного обліку, контролінгу, аудиту, ревізії і контролю);
- планування (планування, прогнозування, моделювання);
- математики (методів математичного і системного аналізу, математичної статистики і теорії ймовірності, математичного моделювання, теорії біфуркацій, теорії ризику, теорії дисипативних структур, теорії множин);
- біології і фізіології (генетики, теорії еволюції, екології, нейрофізіології, теорії еволюційної епістемології, теорії коеволуції, еволюційної морфології);
- фізики (теорії дисипативних структур, теорії лазерів, теорії оптимальності, ядерної фізики і ядерної енергетики, загальної і прикладної фізики елементарних часток і твердого тіла, радіоелектроніки, спектроскопії, фізики атмосфери, фізики землі, статистичної фізики, квантової механіки);
- хімії (теорії хімічних і фізико-хімічних реакцій, хімії процесів і матеріалів, органічної та неорганічної хімії, біохімії);
- машинобудівництва (аналізу і синтезу складних систем, теорії надійності, кінематики і динаміки машин і механізмів);
- механіки (механіки рідин і газів, механіки твердого деформованого тіла);
- геології (комплексних методів геології, геофізики і геохімії) тощо.

З врахуванням наведеного, стоїмо на позиціях, що найважливішою метою удосконалення наукових основ аналітико-синтетичної евристичності слід вважати розроблення засобів і методів підвищення рівня зрілості систем управління.

Досягнення поставленої мети ґрунтується передусім на забезпеченні його гнучкості в умовах різно-

рівневої активності систем дестабілізації. Аргументи щодо необхідності застосування традиційних методологій дослідження організації управлінських структур в умовах дестабілізації є не зовсім переконливими, і науково не досить обґрунтованими, оскільки вони не здатні розробити алгоритми управління самоорганізаційними системами, а отже, і дії в умовах самоорганізації систем дестабілізації.

При цьому, передусім слід враховувати особливості динаміки функціонування складних відкритих нелінійних динамічних систем в умовах дестабілізації, головна з яких полягає у можливості спонтанної ініціації динамічного хаосу у детермінованих ситуаціях.

Аналітико-синтетична евристичність виступає базовою стратегією і апаратом системно узгодженого розв'язання завдань щодо виявлення, розпізнавання, прогнозування і мінімізації дії чинників дестабілізації у реальному масштабі часу в умовах неповноти, невизначеності, неточності, неочевидності змісту і суперечливості вихідної інформації та за неусувного граничного обмеження часу на цикл формування і реалізації рішень із запобігання наслідкам дії цих чинників в різнорівневій управлінській аспектності.

Загалом, міжрівнева пріоритетність векторів наукових досліджень аналітико-синтетичної евристичності обумовлюється не стільки майбутніми задачами, скільки проявляється в її змістовних характеристиках.

Аналітико-синтетична евристичність — це, в першу чергу, основа інтелектуально-пізнавальної, логіко-розумової діяльності, спрямованої на вирішення практичних завдань. В її основі лежить не стільки принцип констатації фактів, скільки — випередження подій, що дозволяє прораховувати (передбачати) майбутній стан об'єктів інституціональної інфраструктури. Аналітико-синтетична евристичність відіграє інтегруючу роль у реконструкції минулого, діагностиці сьогодення і прогнозуванні майбутнього. Відповідно, на це і повинні бути спрямовані поточні й перспективні наукові дослідження щодо функціонування суспільних інститутів та їх інфраструктури [3, С. 26–35; 4, С. 10–15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Такий напрям вектору пояснюється тим, що важливість політичних, економічних, соціальних та екологічних інституційних процесів вимагає від керівників різних рівнів підвищення релевантності та пертинентності інформаційної складової управлінських рішень. Неможливо зробити правильні висновки та обґрунтовані на їх основі прогнози не маючи всебічної інформації про керовані структури та зовнішнє середовище. Як показує практика, питання вираженості управлінських рішень в сучасних умовах трансформувалося в необхідність забезпечення високої якості роботи

інституційних організаційних формувань на методологічній основі аналітико-синтетичної евристичності.

Слід також зазначити, що сукупність інститутів й інфраструктури, які відображають соціум комплексним утворенням, в аналітико-синтетичному методі характеризується цільовим призначенням інтелектуалізації. Їх стабільність опосередкована фундаментальними факторами функціонування економічних систем в довгостроковій перспективі.

Вони вирішують проблеми комунікативної кооперації зменшуючи невизначеність шляхом встановлення стійкої взаємодії, а також виконують регулюючу, організаційну та обмежуючу функції [7, С. 45–62; 8, С. 17–24]. Це свідчить про те, що вітчизняна інститу-

ціонально-інфраструктурна модель управління економікою каталізує процеси реалізації ознак сталості збалансованого розвитку господарського комплексу України.

Отже, аналітико-синтетична евристичність обліково-інформаційної збалансованості інституціональної інфраструктури в практиці управління вельми корисна для оцінки стану вітчизняного суспільного організму. Праксеологічне використання зазначеної методологічної платформи дозволяє вирішувати евристично-пошукові суперечності проблемного поля обліково-інформаційного відображення аналітико-синтетичних оцінок функціонування інституціональної інфраструктури.

Література

1. Інформаційна система управління сільськогосподарським підприємством: аналітичні індикатори формування і результативності / [Камінська Т. Г., Краєвський В. М., Костенко О. М., Охріменко І. В., Савчук В. К.]. — К.: видавництво «Вік принт», 2016. — 270 с.
2. Інформаційно-аналітичний процес: праксеологічний підхід / [Савчук В. К., Костенко О. М., Краєвський В. М.]; за заг. ред. В. К. Савчука. — К.: видавництво «Вік Принт», 2013. — 204 с.
3. Краєвський В. М. Облікові системи: еволюція та вектор розвитку / Краєвський В. М. — К.: «Аграр Медіа Груп», 2012. — 192 с.
4. Львов Д. С. Институциональная экономика / Львов Д. С. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 318 с.
5. Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект) / [Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М., Савчук В. К.]; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. — К.: ІПК ДСЗУ, 2009. — 226 с.
6. Офіційний сайт Вікіпедії Вільної енциклопедії / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://uk.wikipedia.org>.
7. Охріменко І. В. Депозитарна діяльність: навч. посіб. / Охріменко І. В., Стасіневич С. А., Краєвський В. М. — К.: ЦП «Компринт», 2016. — 320 с.
8. Охріменко І. В. Регулювання біржового ринку: навч. посіб. / Охріменко І. В., Стасіневич С. А., Краєвський В. М. — К.: ЦП «Компринт», 2016. — 144 с.

References

1. Informacionnaya sistema upravleniya selskoxozyajstvennym predpriyatiem: analiticheskie indikatory formirovaniya i rezul'tativnosti / [kaminskaya t.g., kraevskij v.m., kostenko a.m., oxrimenko i.v., savchuk v.k.]. — m.: izdatelstvo «vek print», 2016. — 270 s.
2. Informacionno-analiticheskij process: prakseologicheskij podxod / [savchuk v.k., kostenko a.m., kraevskij v.m.]; pod obshh. red.v.k. savchuka. — m.: izdatelstvo «vek print», 2013. — 204 s.
3. Kraevskij v.m. uchetye sistemy: evolyuciya i vektor razvitiya / kraevskij v.m. — m.: «agrar media grupp», 2012. — 192 s.
4. Lvov d.s. institucionalnaya ekonomika / lvov d.s. — m.: infra-m, 2001. — 318 s.
5. Uchetno-analiticheskij mexanizm menedzhmenta predpriyatij (teoretiko-metodologicheskij aspekt) / [gudzinskij a.d., kirejcev g.g., paxomova t.m., savchuk v.k.]; pod obshh. red.a.d. gudzinskogo. — m.: ipk gszu, 2009. — 226 s.
6. Oficialnyj sajt vikipedii svobodnoj enciklopedii / [elektronnyj resurs]. — rezhim dostupa: // <http://uk.wikipedia.org>.
7. Oxrimenko i.v. depozitarnaya deyatelnost: ucheb. posobie. / oxrimenko i.v., stasinevich s.a., kraevskij v.m. — k. cb «komprint», 2016. — 320 s.
8. Oxrimenko i.v. regulirovka birzhevogo rynka: ucheb. posobie. / oxrimenko i.v., stasinevich s.a., kraevskij v.m. — k. cb «komprint», 2016. — 144 s.

Лисюк Альона Василівна

*Кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Лысюк Алена Васильевна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Lysiuk Alona

*PhD,
Associated professor of Accounting and Tax Department
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

**ОБЛІКОВО-НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ:
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ**
**УЧЕТНО-НОРМАТИВНЫЙ АСПЕКТ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ:
ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ**
**ACCOUNTING AND LEGAL ASPECTS OF SOCIAL ADVERTISING:
WAYS TO IMPROVE**

Анотація. В статті досліджено та проаналізовано особливості законодавчого регулювання соціальної реклами. Розглянуто податкові пільги для суб'єкта господарювання у випадку виготовлення та розміщення соціальної реклами. Надано характеристику бухгалтерському обліку операцій з соціальною рекламою. Запропоновано заходи щодо удосконалення чинного законодавства в частині виготовлення та розміщення соціальної реклами та їх облікове відображення

Ключові слова: соціальна реклама, нормативне регулювання, бухгалтерський облік, податковий облік

Аннотация. В статье исследованы и проанализированы особенности нормативного регулирования социальной рекламы. Рассмотрены налоговые льготы для предприятия в случае изготовления и размещения социальной рекламы. Охарактеризован бухгалтерский учет операций с социальной рекламой. Предложены меры по совершенствованию действующего законодательства в части изготовления и размещения социальной рекламы и их учетное отражение

Ключевые слова: социальная реклама, нормативное регулирование, бухгалтерский учет, налоговый учет

Summary. The paper investigated and analyzed the features of legal regulation of social advertising. Consider tax incentives to the entity in the case of manufacturing and placement of social advertising. Described of accounting operations with social advertising. Proposed measures to improve the current legislation regarding the production and placement of social advertising and their accounting

Key words: social advertising, regulation, accounting, tax accounting

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства роль реклами набуває все більшого значення та за умови її ефективного використання має властивості змінювати відношення індивідуума до реальності і, як наслідок, змінювати їх поведінку. Дану властивість рекламісти використовують як в економічній сфері, так і в соціальній, що призвело до формування такого явища як соціальна реклама, як різновид реклами. Метою соціальної реклами в короткостроковій

перспективі є звернути увагу та змінити відношення споживача до певної проблеми, а в довгостроковій — створення нових соціальних цінностей. Тому значення такої реклами в умовах необхідності вирішення соціальних проблем в країні є неocenним та потребує значного застосування в практиці рекламних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку соціальної реклами в Україні присвячують увагу наступні автори: Жиглей І. В. [1],

Кисель А. В. [1], Лаврик О. В. [2], Савченко О. О. [3], Халчанська О. В. [4] та інші.

Метою дослідження є аналіз чинного законодавство щодо регулювання соціальної реклами та перспективи її здійснення суб'єктами господарювання в частині отримання податкових пільг; також розглянути облікове відображення операцій з рекламними продуктами соціального характеру; запропонувати шляхи удосконалення нормативного регулювання соціальної реклами з метою підвищення обсягів її виготовлення та зростання ролі в суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними критеріями соціальної реклами є: представляє суспільні та державні інтереси, пропагує загальнолюдські цінності, направлена на досягнення благодійних цілей, є некомерційною, не містить посилок на конкретний товар і виробника, не формує імідж окремих осіб чи політичних угруповань.

Аналіз Закону України «Про соціальні послуги» [5] показав, що положення даного нормативного до-

кументу не регулюють питання соціальної реклами, оскільки ст. 3 Закону визначено основні принципи надання соціальних послуг, серед яких адресність та індивідуальний підхід, що не відповідає характеристиці поняття реклами.

При дослідженні Податкового кодексу України жодного питання, з регулювання виробництва та розповсюдження соціальної реклами не виявлено. Недосконалість чинного законодавства у даній сфері призводить до низького рівня використання рекламними агентствами соціальної реклами у зв'язку із невідомістю з основними положеннями, що регулюють відносини, які виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання даного виду реклами.

Відповідно до Закону України «Про рекламу» [6], соціальна реклама — це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку. Ст. 12 Закону

Таблиця 1

Вплив на систему бухгалтерського обліку вимог законодавства в контексті нормативного регулювання соціальної реклами (ст. 1 та ст. 12 Закону України «Про рекламу»)

№ з/п	Пункт та стаття Закону	Тлумачення	Характеристика впливу
1	Стаття 1	Соціальна реклама — це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку	Облікове забезпечення здійснюється аналогічно до облікового забезпечення реклами комерційного характеру
2	п. 1 стаття 12	Рекламодавцем соціальної реклами може бути будь-яка особа	Організація співпраці рекламної організації з контрагентами
3	п. 2 стаття 12	Соціальна реклама не повинна містити посилок на конкретний товар та/або його виробника, на рекламодавця (за винятком випадків, коли рекламодавцем є громадська організація), на об'єкти права інтелектуальної власності, що належать виробнику товару або рекламодавцю соціальної реклами	Контроль (документальний) за додержанням вимог до соціальної реклами
4	п. 3 стаття 12	На осіб, які безоплатно виробляють і розповсюджують соціальну рекламу, та на осіб, які передають свої майно і кошти іншим особам для виробництва і розповсюдження соціальної реклами, поширюються пільги, передбачені законодавством України для благодійної діяльності	Необхідність правильної побудови облікової системи з метою отримання пільг від здійснення соціальної реклами
5	п. 4 стаття 12	Засоби масової інформації — розповсюджувачі реклами, діяльність яких повністю або частково фінансується з державного або місцевих бюджетів, зобов'язані розміщувати соціальну рекламу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій безкоштовно в обсязі не менше 5 відсотків ефірного часу, друкованої площі, відведених для реклами	В контексті даного дослідження не має впливу
6	п. 5 стаття 12	Засоби масової інформації — розповсюджувачі реклами, що повністю або частково фінансуються з державного або місцевих бюджетів, зобов'язані надавати пільги при розміщенні соціальної реклами, замовником якої є заклади освіти, культури, охорони здоров'я, які утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, а також благодійні організації	В контексті даного дослідження не має впливу

визначені основні положення регулювання такого виду реклами в результаті аналізу яких окреслено їх на вплив на систему бухгалтерського обліку (табл. 1).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про рекламу», критерієм визнання соціальної реклами як такої є: досягнення суспільно корисних цілей, популяризація загальнолюдських цінностей, розповсюдження не має на меті отримання прибутку. Перший критерій є досить широким явищем і не має встановлених кількісних показників для обґрунтування. Другий критерій є неконкретизованим, оскільки не визначає суб'єкта, який не має на меті отримання прибутку. У випадку виготовлення рекламним агентством соціальної реклами на платній основі, для нього це буде звичайна діяльність від якої за звітний період буде отримано прибуток. Ґрунтовніші роз'яснення щодо розуміння та конкретизації соціальної реклами наведено в п. 2 ст. 12 даного Закону: не повинна містити посилань на конкретний товар та/або його виробника, на рекламодавця (за винятком випадків, коли рекламодавцем є громадська організація), на об'єкти права інтелектуальної власності, що належать виробнику товару або рекламодавцю соціальної реклами.

В результаті дослідження економічної сутності соціальної реклами встановлено, що основними критеріями для її визначення та ідентифікації є:

- рекламодавець такої реклами не має на меті отримання прибутку від її розповсюдження, головною і єдиною метою є досягнення суспільно корисних цілей, популяризація загальнолюдських цінностей;
- відсутні посилання на конкретний товар та/або його виробника, на рекламодавця (за винятком випадків, коли рекламодавцем є громадська організація), на об'єкти права інтелектуальної власності, що належать виробнику товару або рекламодавцю соціальної реклами.

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [7] визначає, що благодійна діяльність це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених Законом).

Отже, благодійна допомога не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати винагороди та/або компенсації. Тому законодавство України для благодійної діяльності застосовується у випадку, якщо рекламна організація надає безоплатно послугу щодо виготовлення та/або розміщення соціальної

реклами бенефіціару, яким може бути фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада.

Відповідно до ст. 197.1.15 ПКУ [8] пільги щодо операцій з ПДВ встановлено для надання благодійної допомоги, зокрема безоплатного постачання товарів/послуг благодійним організаціям, утвореним і зареєстрованим відповідно до законодавства, а також надання такої допомоги благодійними організаціями набувачам (суб'єктам) благодійної допомоги відповідно до законодавства про благодійну діяльність та благодійні організації. Тобто коло суб'єктів щодо яких поширюються пільги зазначені у ст. 197.1.15 ПКУ відрізняється від визначених суб'єктів благодійної діяльності згідно ст. 4 Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» – суб'єктами благодійної діяльності є благодійні організації, які утворені та діють відповідно до Закону, а також інші благодійники та бенефіціари [7].

Невідповідність чинного законодавства щодо регулювання благодійної діяльності призводить до неправильного тлумачення та застосування в практичній діяльності соціальної реклами, що, водночас, призводить до виникнення штрафів та додаткових витрат і перешкоджає розвитку соціальної реклами.

В результаті дослідження нормативного регулювання і податкового навантаження соціальної реклами та питань благодійної допомоги визначено, що методика бухгалтерського відображення виготовлення і розміщення рекламних продуктів соціального характеру здійснюється відповідно до методики відображення інших видів реклами, проте необхідно враховувати статус контрагента та вимоги законодавства про благодійну діяльність. При здійсненні соціальної реклами суб'єкт господарювання повинен враховувати вимоги чинного законодавства для правильного відображення розрахунків з державним бюджетом за податками (табл. 2).

Операції з надання послуги соціальної реклами благодійній організації на безоплатній основі не підлягають оподаткуванню ПДВ, проте якщо відомо, що матеріали куплені для виготовлення соціальної реклами, яка надається як благодійна допомога (не є господарська діяльність підприємства), то платник податку не має право на податковий кредит при такому придбанні (п. 198.3 ПКУ), у випадку, якщо податковий кредит включено в суму ПДВ, то платник податку має збільшити податкові зобов'язання з ПДВ у періоді, коли буда здійснена безкоштовна передача (п. 189.1, п. 198.5 ПКУ).

У випадку надання послуги соціальної реклами неблагодійній організації на безоплатній основі такі операції не звільняються від оподаткування ПДВ та при придбанні матеріалів для її виготовлення платник

**Вимоги чинного законодавства до податкового навантаження операцій
з рекламними продуктами соціального характеру**

Статус контрагента	Форма оплати	Податок на додану вартість	Податок на прибуток	Податок з доходів фізичних осіб
Благодійна організація	Безоплатно	звільнені від оподаткування ПДВ (ст. 197.1.15. ПКУ), не мають право на податковий кредит	дохід від реалізації визначається за звичайною ціною, платник має право включити до витрат собівартість таких товарів (робіт, послуг) *	Фізособа (п. 170.7 ПКУ): нецільова в межах допустимого розміру (пп. 170.7.3 ПКУ) — не обкладається податком; цільова та відповідає вимогам пп. 170.7.4 ПКУ — в повному розмірі не обкладається податком
	Платна основа	Не діє законодавство про благодійну діяльність		
Неблагодійна організація	Безоплатно	операція визнається поставкою, збільшення ПЗ платником податків у періоді здійснення операції (пп. 14.1.185 ПКУ), компенсація ПК	дохід від реалізації визначається за звичайною ціною, платник має право включити до витрат собівартість таких товарів (робіт, послуг) *	Додаткові вимоги до сплати та/або пільги відсутні
	Платна основа	Не діє законодавство про благодійну діяльність		

* [9]

ПДВ не має право на податковий кредит, а якщо право використано, то у періоді, коли відбулася безоплатна передача, платник ПДВ збільшує податкові зобов'язання на суму використаного податкового кредиту. У такому випадку при наданні безоплатної послуги соціальної реклами суб'єкт господарювання отримує збитки на суму повної собівартості наданої послуги та нараховує двічі податкові зобов'язання.

Щодо визнання витрат та доходів за операціями з виготовлення і безоплатної реалізації рекламних продуктів соціального характеру, органами ДПСУ (консультація № 581 [9]) зроблено наступний висновок: якщо платник податку на прибуток безоплатно надає товари (роботи, послуги), незалежно від статусу отримувача, дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) визначається за звичайною ціною. Платник тут має право включити до витрат собівартість таких товарів (робіт, послуг).

Відповідно до пп. 136.10.6 ПКУ облікове відображення витрат здійснюється у складі інших витрат звичайної діяльності, що не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, зокрема: а) суми коштів або вартість товарів, виконаних робіт, наданих послуг, добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до Державного бюджету України або бюджетів місцевого самоврядування, до неприбуткових організацій, визначених у статті 157 цього розділу в розмірі, що не перевищує чотирьох відсотків оподаткованого прибутку попереднього звітного року.

Отже, в результаті дослідження чинного законодавства і податкового навантаження операцій з виготовлення та розповсюдження рекламних продуктів соціального характеру встановлено його недоскона-

лість і неефективність для рекламних організацій, що перешкоджає розвитку соціальної реклами. Неефективність виявляється у тому, що положення чинного законодавства не встановлюють вимоги щодо виготовлення та розміщення рекламних продуктів соціального характеру організаціями і не надають додаткових пільг для економічного заохочення спеціалізованих підприємств щодо самостійного здійснення таких господарських операцій.

З метою збільшення обсягів соціальної реклами в суспільстві запропоновано встановити вимогу виробникам та розповсюджувачам соціальної реклами щодо обов'язкового виготовлення та розповсюдження рекламних продуктів соціального характеру в межах не менше 5 відсотків річного обсягу виготовлення та розповсюдження рекламних продуктів.

Для стрімкого розвитку соціальної реклами в суспільстві та забезпечення виконання нею своїх функцій необхідно удосконалити чинне законодавство, що встановлюватиме вимоги і сприятиме заохоченню спеціалізованих підприємств до виготовлення та розміщення рекламних продуктів соціального характеру. Запропоновано удосконалити чинне законодавство з реклами і положення Податкового кодексу України (табл. 3), та визначено їх вплив на облікове відображення здійснення господарських операцій рекламних продуктів соціального характеру.

Закон України «Про благодійну діяльність» [7] визначає, що суб'єктами благодійної діяльності є благодійні організації, які утворені та діють відповідно до цього Закону, а також інші благодійники та бенефіціари.

Пропозиції щодо розширення кола осіб на співпрацю щодо соціальної реклами, з яким поширюються

Таблиця 3

Удосконалення чинного законодавства щодо регулювання питань з соціальної реклами та їх вплив на систему бухгалтерського обліку

Чинне законодавство, що регулює питання соціальної реклами	Пропозиції щодо удосконалення законодавства щодо регулювання питань з соціальної реклами	Вплив на облікове відображення операцій з рекламними продуктами соціального характеру відповідно до пропозицій
п. 197.1.15 ст. 197 ПКУ надання благодійної допомоги, зокрема безоплатне постачання товарів/послуг благодійним організаціям, утвореним і зареєстрованим відповідно до законодавства ...	надання благодійної допомоги, зокрема безоплатне постачання товарів/послуг суб'єктам благодійної діяльності, утвореним і зареєстрованим відповідно до законодавства ...	Розширено коло контрагентів, співпраця з якими щодо виготовлення та розміщення соціальної реклами регулюватиметься положенням п. 197.1.15 ст. 197 ПКУ
ст. 1 Закону України «Про рекламу» соціальна реклама — це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку	соціальна реклама — це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку рекламодавцем	Уточнено суб'єкта рекламного процесу, що не має на меті отримання прибутку від розповсюдження соціальної реклами, що дає змогу рекламному підприємству формувати ціноутворення на такі послуги, що визначає облік доходів та витрат, відповідно до подібних послуг
ст. 12 Закону України «Про рекламу» доповнити:		
виробники і розповсюджувачі реклами зобов'язані надавати послуги з виготовлення та розповсюдження соціальної реклами в межах не менше 5 відсотків річного обсягу виготовлення і розповсюдження реклами		Облік таких операцій здійснюється на окремих субрахунках з метою підвищення контролю та достовірності і оперативності річного звітування
особи, які безоплатно виробляють та розповсюджують соціальну рекламу у розмірі більше 5 відсотків від річного обсягу виготовленої та розповсюдженої ними реклами, мають право отримати бюджетне цільове фінансування для відшкодування витрат		Отримані грошові кошти відображаються кореспонденцією рахунків Д 31 К 48, з подальшим списанням на доходи підприємства у розмірі, що не перевищує здійснених витрат на соціальну рекламу за період

пільги щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість, сприятимуть зменшенню податкового навантаження таких операцій і уникненню плутанини при визначенні статусу контрагента для можливості застосування встановлених пільг.

Чинним законодавством не встановлено суб'єкта рекламного процесу, що не має на меті отримання прибутку. Отже, якщо рекламне підприємство здійснює операції з рекламними продуктами соціального характеру, то також підпадає під даний критерій і не має право встановлювати ціну за надану послугу більше ніж повна собівартість виготовленої послуги. Дана ситуація є викривленою, оскільки суб'єкти господарювання, які виготовляють та/або розмішують рекламні продукти встановлюють ціну на послуги згідно власної системи ціноутворення. Тому запропоновано уточнити визначення поняття «соціальної реклами» шляхом доповнення речення «розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку рекламодавцем».

Для отримання бюджетного цільового фінансування разом з документами, що підтверджують надання послуг з соціальної реклами на безоплатній основі, необхідно додати оформлені відповідним чином статистичні дані про проведення й ефективність соціальної

реклами. Зібрання даних щодо ефективності соціальної реклами (наприклад, шляхом опитування споживачів реклами) можна прописати окремим пунктом договору як обов'язок рекламодавця.

Фінансування рекламних організацій здійснюватиметься частково за рахунок фонду, що сформований на основі стягнених штрафів за порушення законодавства про рекламу; та частково за рахунок коштів, спрямованих на розвиток соціальної діяльності держави. Формування і наповнення фонду штрафів за порушення законодавства про рекламу потребує реалізації посиленого контролю, що здійснюють у межах своїх повноважень визначені органи державної влади за рекламою, що дасть змогу підвищити імідж та довіру до реклами, а також збільшити обсяг коштів для сприяння розвитку соціальної реклами.

Висновки та подальші дослідження. Розвиток соціальної реклами вимагає формування достовірного її облікового забезпечення, що потребує удосконалення чинного законодавства. На основі проведеного моніторингу запропоновано удосконалити норми чинного законодавства щодо здійснення соціальної реклами та відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку відповідно до пропозицій. Пропозиції

з удосконалення чинного законодавства щодо регулювання питань з соціальної реклами і системи бухгалтерського обліку розширяють обсяги виготовлення та розміщення соціальної реклами в суспільстві, що вплине на формування і розвиток свідомості споживачів.

Також дані пропозиції сприяють підвищенню мотивації спеціалізованих рекламних агентств до виготовлення соціальної реклами та її розвитку в суспільстві загалом.

Література

1. Жиглей І. В. Реклама як складова соціальних витрат: обліково-аналітичний підхід [Текст] / Ірина Вікторівна Жиглей, Анна В'ячеславівна Кисель // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. — Том 15. — № 2. — С. 142–147.
2. Лаврик О. В. Соціальна реклама в сучасному медіапросторі: до визначення поняття [Електронний ресурс] / О. В. Лаврик. — Режим доступу: http://www.science.crimea.edu/zapiski/2008/filologiya/uch_21_1fn/lavrik.pdf.
3. Савенко О. О. Визначення поняття «соціальна реклама» [Електронний ресурс] / О. О. Савенко. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/75860.doc.htm
4. Халчанська О. В. Сприйняття соціальної реклами споживачами [Електронний ресурс] / О. В. Халчанська // Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в сучасному світі: збірник наукових праць. — Полтава: Освіта, 2007. — 154 с. — Режим доступу: <http://lib.znate.ru/docs/index-178300.html?page=11>.
5. Закон України «Про соціальні послуги» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
6. Закон України «Про рекламу» зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=270%2F96-%E2%F0>
7. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
8. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. № 2755 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Наказ ДПС України № 581 від 05.07.2012 «Узагальнююча податкова консультація щодо порядку визначення доходу та витрат за операціями з безоплатної передачі товарів (робіт, послуг)» <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovozakonodavstvo/nakazi/61658.html>.

References

1. Zhygley, I.V. and Kysel A.V. (2014), «Advertising as a part of social costs: accounting and analytical approach», *Ekonomicnyi analiz: zb. nauk. prats*, Part 15, vol. 2, pp. 142–147.
2. Lavryk O.V. (2008), «Social advertising in the contemporary media space: the definition», available at: http://www.science.crimea.edu/zapiski/2008/filologiya/uch_21_1fn/lavrik.pdf (Accessed 1 December 2016).
3. Savenko O.O. (2010), «The definition of «social advertising», available at: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/75860.doc.htm (Accessed 5 December 2016).
4. Khalchanska O.V. (2007), Perception of social advertising customers, *Psykholoho-pedahohichni aspekty rozvytku osobystosti v suchasnomu sviti*, available at: <http://lib.znate.ru/docs/index-178300.html?page=11> (Accessed 4 December 2016).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine «Social Services», available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (Accessed 1 December 2016)
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine «About advertising», available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=270%2F96-%E2%F0> (Accessed 1 December 2016).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine «On charity and charitable organizations», available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (Accessed 2 December 2016).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 28 November 2016).
9. State Fiscal Service of Ukraine (2012), Order DPS Ukraine № 581 «Integrated tax advice on the procedure for determining income and expenses from transactions with the free transfer of goods (works, services)», available at: <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovozakonodavstvo/nakazi/61658.html> (Accessed 25 November 2016).

Овчарик Роман Юрійович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Овчарик Роман Юрьевич
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры учета и налогообложения
Киевский кооперативный институт бизнеса и права

Ovcharyk Roman
Ph.D., associate professor of accounting and auditing
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

**АУДИТ НА БАЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ:
ПРОДУКТИВНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**
**АУДИТ НА БАЗЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ:
ПРОДУКТИВНОСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ**
**AUDIT BASED COMPUTER PROGRAMS:
PRODUCTIVITY, PROFITABILITY AND TRENDS**

Анотація. Розглянуто організацію аудиторських перевірок в комп'ютерному середовищі. Узагальнено переваги і недоліки прикладних комп'ютерних програм з аудиту в практиці вітчизняних аудиторських фірм. На основі проведених досліджень проаналізовано вплив використання комп'ютерних прикладних програм на продуктивність і рентабельність аудиту. Встановлено, що ефективність аудиторських перевірок помітно зростає із застосуванням аудиторами спеціалізованих програмних продуктів. Доведено, що проведення аудиторської перевірки з використанням прикладних програм в порівнянні з традиційним методом – помітно скорочується. Дослідження проведені в напрямі науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування «Київський кооперативний інститут бізнесу і права».

Ключові слова: аудит, комп'ютерні технології, прикладні комп'ютерні програми аудиту, продуктивність аудиторської перевірки, рентабельність аудиту.

Аннотация. Рассмотрена организация аудиторских проверок в компьютерной среде. Обзор преимущества и недостатки прикладных компьютерных программ по аудиту в практике отечественных аудиторских фирм. На основе проведенных исследований проанализировано влияние использования компьютерных приложений на производительность и рентабельность аудита. Установлено, что эффективность аудиторских проверок заметно возрастает с применением аудиторскими специализированных программных продуктов. Доказано, что проведение аудиторской проверки с использованием прикладных программ по сравнению с традиционным методом – заметно сокращается. Исследования проведены в направлении научно-исследовательской работы кафедры учета и налогообложения «Киевский кооперативный институт бизнеса и права».

Ключевые слова: аудит, компьютерные технологии, прикладные компьютерные программы аудита, производительность аудиторской проверки, рентабельность аудита.

Summary. Considered organization audits in the computer environment. Overview advantages and disadvantages of application software in the audit practice of domestic audit firms. Based on the studies analyzed the impact of the use of computer applications the performance and profitability of the audit. It is established that efficiency audits significantly increased with the use of auditors specialized software. It is proved that an audit of the use of applications compared to the traditional method of - significantly reduced. Studies conducted in the direction of research department of accounting and taxation «Kyiv Cooperative Institute of Business and Law.»

Keywords: audit, computer technology, applied computer program audit, performance audit, efficiency audit.

Постановка проблеми. Автоматизація аудиту дала поштовх на досягнення значних результатів в діяльності аудиторських фірм, вплинула на зменшення витрат діяльності, скорочення чисельності аудиторського персоналу, що в результаті впливає на прибутковість роботи аудиторських компаній. На сьогоднішній день, зокрема на великих підприємствах, без автоматизованого робочого місця не обходиться жодна фінансова операція. Автоматизація і комп'ютеризація є однією з найважливіших стадій інноваційних технологій. Економічна література стверджує, що комп'ютеризацію пройшли найбільш розвинені країни Заходу, держави Східної Європи, включаючи й Україну [7, с. 125]. Інтенсивний розвиток електронно-обчислювальної техніки і технологій, використання прикладних бухгалтерських програм забезпечило значний позитивний вплив на ефективність аудиту і вдосконалення його методів. Комп'ютерна обробка бухгалтерських даних забезпечує автоматизоване збирання і обробку інформації, необхідної для оптимізації управління в різних сферах діяльності. Вдосконалення аудиторської роботи відповідно до вимог ринку, певним чином, залежить від комп'ютеризації облікових та аналітичних систем, автоматизованого видавання документів та їх збереження. Найбільш ефективним шляхом вирішення проблеми є чітка, своєчасна і достовірна методика перевірки будь-якого об'єкта бухгалтерського обліку. Таким чином, автоматизація аудиту виступає актуальним об'єктом дослідження в науковій літературі і практиці практикуючих аудиторів, оскільки дослідження проводились лише виключно на процесі автоматизації, а не досліджувались продуктивність і рентабельність останнього.

Аналіз досліджень і публікацій. Сферу використання комп'ютерної техніки в аудиті багато науковців оцінюють по-різному. Деякі автори вважають, що застосовувати електронно-обчислювальні машини необхідно лише у випадках здійснення складних економіко-математичних розрахунків, зберігання аудиторського архіву; інші – при складанні і оформленні документів тощо. Вивченню автоматизації аудиторських перевірок присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців, зокрема таких як: Білухи М. Т., Виноградової М. О. Галкіна Є. В., Германчук Г. О., Жидевої Л. І., Івахненкова С. В., Камінської Т. Г., Кудрицького Б. В., Кузик Н. П., Кузьмінського А. М., Немченко В. В., Олійник С. О., Осмятченко В. О., Парушіна Н. В., Петрик О. А., Редько О. Ю., Суворова С. П., Терещенко Л. О., Федорової Г. В. Шатковської Л. С. та інших. Справді, вказані напрями використання комп'ютерів є перспективними і необхідними для організації аудиту. Так, на думку М. О. Виноградової і Л. І. Жидеєвої «... головна

перевага використання прикладних комп'ютерних програм для складання робочих документів аудитора полягає в якісній зміні технології аудиту, праці аудитора ...» [4, с. 272]. Окрім того, Немченко В. В. та Редько О. Ю. стверджують, що «... застосування у аудиторському контролі економічного аналізу, статистичних розрахунків і економіко-математичних методів (на технічній базі комп'ютеризації) підвищує наукову достовірність аудиту і його ефективність у раціональному господарюванні в умовах ринкових відносин ...» [5, с. 55]. Вказані міркування є, безумовно, правильними й обґрунтованими. Але сучасний розвиток комп'ютерної техніки і програмного забезпечення дозволяє значно розширити сферу застосування електронно-обчислювальних машин у процесі аудиту, залучити комп'ютер до виконання будь-яких логічних, аналітичних, розрахункових чи інших процедур і тим самим підвищити продуктивність і рентабельність аудиту.

Формування цілей статті (постановка задачі). Метою дослідження є аналіз рентабельності і продуктивності аудиту в комп'ютерному середовищі та їх формування під впливом використання аудитором прикладних комп'ютерних програм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення аудиту в комп'ютерному середовищі ґрунтується на міжнародних нормативах аудиту: МНА № 401 «Аудит в умовах комп'ютерних інформаційних систем»; МНА 1000 «Процедури міжбанківського підтвердження»; МНА 1001 «Середовище комп'ютерних інформаційних систем (КІС) – автономні мікрокомп'ютери»; МНА 1002 «Середовище КІС – інтерактивні комп'ютерні системи; МНА 1003 Середовище КІС – системи баз даних»; МНА 1009 «Методи аудиту з використанням комп'ютерів».

На основі порівняння суті комп'ютерних інформаційних систем аудиту різними науковцями виведено власне визначення. Комп'ютерні інформаційні системи аудиту – це середовище комп'ютерних прикладних програм тісно взаємопов'язаних між обліком, аудитом та управлінням, при умові використання комп'ютера будь-якого типу або розміру в процесі оброблення суб'єктом господарювання фінансової інформації, суттєвої для аудиторської перевірки, незалежно від того, використовується програмний продукт або комп'ютер останнім чи третьою стороною (аудитором).

Проведений аналіз ринку прикладних комп'ютерних програм з аудиту, дав можливість стверджувати, що останні під час інтенсивного використання мають свої переваги і недоліки (табл. 1).

Відповідно до МСА № 401 «Аудит у середовищі комп'ютерних інформаційних систем», загальна мета та обсяг аудиторських робіт не повинні змінюватися лише

Таблиця 1

Аналіз ринку комп'ютерних програм для проведення аудиту

Назва комп'ютерної програми	Переваги і недоліки прикладної комп'ютерної програми
IT Аудит: Аудитор	<u>Переваги:</u> продукт може використовуватись при проведенні внутрішнього аудиту компанії, зокрема фінансового аудиту. <u>Недоліки:</u> немає прямої прив'язки до змін в законодавстві, зокрема в податковому обліку.
Експрес Аудит: ПРОФ	<u>Переваги:</u> автоматичне заповнення типових бланків і шаблонів звітних документів; розрахунок рівня істотності, розрахунок основних показників для аналізу, орієнтація на регіональну та галузеву специфіку; постійне оновлення методичної частини та формування на їх основі програми аудиту; виписка з нормативних документів з коментарем. <u>Недоліки:</u> залежність від авторської розробки; незмінна структура або формат шаблону, які можна придбати за додаткові кошти; редагування тільки кожного конкретного документа; не можна доповнити власні розділи; немає алгоритмів розрахунку й дані вводяться вручну.
Audit System / 2tm Deloitte and Touch Tho-matsu	<u>Переваги:</u> стандартний інтерфейс і фоновий режим; робота над проектом як у команді, так і індивідуально; сумісність з іншими програмними продуктами та настройка відповідно до умов користувача. <u>Недоліки:</u> вітчизняним аудиторським фірмам потрібно розробляти окремий модуль що базується на національній системі бухгалтерського обліку.
Audit Expert	<u>Переваги:</u> формування порівняльних даних для вирішення аналітичних завдань; отримання основних фінансових показників; проведення порівняльного середньогалузевого аналізу й аналізу з підприємствами конкурентами. <u>Недоліки:</u> здебільшого підходить для проведення економічного аналізу та порівняння показників і визначення кореляційних залежностей.
Аудит-Майстер «ДАСО» «Аудит-Інформ»	<u>Переваги:</u> дозволяє використовувати власну методологію; ведення картотеки суб'єктів; пошук за реквізитами; функція контролю в разі повторної перевірки клієнта; дослідження роботи аудиторів. <u>Недоліки:</u> за умови повторної перевірки фірми в картотеці формується новий запис; не визначається розмір вибірки та аудиторський ризик.
Audit NET	<u>Переваги:</u> максимальна відповідність системи з прийнятою в аудиторській фірмі методологією; робота у віддаленому режимі й оперативне надходження в центральний офіс; чітке розмежування прав доступу співробітників до інформації; відповідність різних версій для маленьких, середніх і великих аудиторських фірм з поєднанням внутрішнього і зовнішнього аудиту; можливість графічного зображення реалізації проекту аудиту (час і послідовність проведення); автоматизація процесу аудиту та діяльності аудиторської фірми. <u>Недоліки:</u> програма є виключно мережною системою та потребує обов'язкового встановлення сервера, відсутність класифікатора помилок і нормативної бази.
SAP AG TER 10	<u>Переваги:</u> велика функціональність; інтеграція всіх бізнес-процесів підприємства; модульний принцип побудови, як дозволяє ізолюване використання окремих компонент систем або їх комбінації, якщо це необхідно з точки зору виробничо-економічних умов; розвинута система звітності, в якій кожна операція потрапляє до різних видів звітності; незалежність продукту від конкретної галузі; відкритість, можливість формування власних програмних продуктів в середовищі системи; підтримка різних мов; доступ в систему протоколюється відповідно до прав користувача; сучасні технологічні підходи на базі архітектури клієнт-сервер; система налаштовується засобами, що доступні користувачу, до конкретних особливостей підприємства, зміни можливі протягом всього часу експлуатації продукту. <u>Недоліки:</u> призначений здебільшого для автоматизації менеджменту (управління) компанією. Блоки об'єктів автоматизації не взаємопов'язані.

тому, що аудит проводять у середовищі електронної обробки даних [1, 2, 8]. Використання комп'ютерів впливає на організацію фінансового обліку, управлінського обліку, аудиту, а також на методику і техніку внутрішньогосподарського контролю на підприємстві. Відповідно, система електронної обробки даних може суттєво впливати на процедури, які використовують аудитори при вивченні й оцінці системи обліку і внутрішнього контролю, а також на зміст, час проведення та обсяг аудиторських процедур. Таким чином, методика аудиту

з використанням комп'ютерів — є сукупність аудиторських комп'ютерних програм, за допомогою яких відбувається вивчення й оцінка об'єктів дослідження. При проведенні аудиту, аудитор може використовувати комп'ютер, як при веденні бухгалтерського обліку вручну, так і при автоматизації обліку. Отже, в першому випадку, аудитору необхідно вирішувати проблему наявності необхідного програмного забезпечення для аудиту бухгалтерських записів по всіх господарських операціях або підсумковим записам відповідних підсумкових

документів (регістрів). У другому випадку, для аудиту економічного суб'єкта слід тільки застосувати відповідну програму відповідних інформаційних технологій.

Досвід показав, що при проведенні аудиту використовуються існуючі програми бухгалтерського обліку, юридичні бази даних, програми аналізу фінансово-господарської діяльності, деякі інші спеціалізовані програми. Таких широко розповсюджених програм декілька, а саме: «Грант», «Консультант Плюс», «Юрисконсульт», «Ліга : Закон». Ці програми виконують головну роль – дозволяють швидко відшукати і надають для перегляду і друку потрібний нормативний документ з бухгалтерського обліку, оподаткування різних видів діяльності, правового регулювання підприємництва тощо.

Аудитори також використовують електронні довідники різних ставок податків, банківських процентів, курсів валют, допустимі норми витрат на рекламу, представницьких витрат, витрат на відрядження, розмірів мінімальної оплати праці, коефіцієнтів тарифної сітки та інших важливих свідчень. Такі довідники в юридичних базах відсутні, і необхідно переглянути багато документів, щоб відшукати одну-дві потрібні цифри, а в бухгалтерських програмах зазвичай пода-

ні тільки ті довідники, які використовуються в програмі напряму для бухгалтерського обліку. Необхідно відзначити, що на сьогоднішній день аудитори використовують не тільки програмні продукти, пов'язані безпосередньо з аудитом, а і найбільш зручні для нас спрощені програми Microsoft Office, такі як: «Word», «Excel» і т.д. Всі ці показники характеризують рівень якості аудиторської програми та впливають на продуктивність і ефективність аудиторської перевірки. Для перевірки безпеки програм можуть використовуватися, як загальні технології тестування і забезпечення якості, так і програми які розроблені спеціально для цих напрямків.

Відповідно до здійсненої роботи в напрямі науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування Київського кооперативного інституту бізнесу і права та ПВНЗ «Міжнародний університет фінансів» було проведено аналіз продуктивності та рентабельності аудиту на аудиторських фірмах м. Києва. Для порівняння було відібрано 15 аудиторських фірм з різною чисельністю аудиторів (табл. 2, рис. 1), але за умови використання комп'ютерних прикладних програм.

Таким чином, найбільш ефективною є аудиторська перевірка із використання комп'ютерних систем, яка

Таблиця 2

Продуктивність і рентабельність аудиту на базі використання комп'ютерних прикладних програм

Група чисельності аудиторів під час аудиторської перевірки, осіб	Середні витрати часу на проведення перевірки, днів / люд.-годин	Кількість проведених перевірок за 2014 р., шт.	Продуктивність аудиту (витрати часу) в розрахунку на одного умовного аудитора, люд.-годин	Рентабельність аудиту в комп'ютерному середовищі, %
до 3	10 / 175	4	21,9	8,5
3-5	8 / 225	7	8,0	12,3
більше 5	5 / 245	9	4,5	13,1

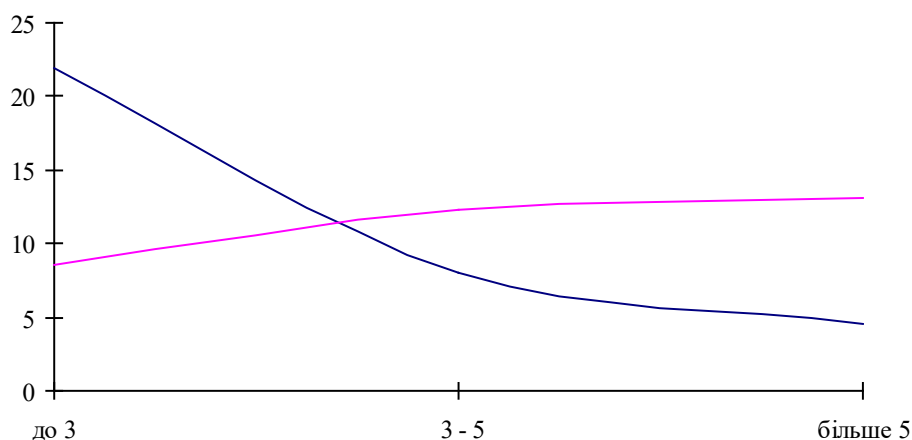

Рисунок 1. Вплив продуктивності та рентабельності аудиторських перевірок в комп'ютерному середовищі на ефективність аудиту

проводиться групою аудиторів в складі 4 аудиторів. Заслугує уваги той факт, що із зростанням кількості проведених аудиторських перевірок на базі використання прикладних програм витрати часу на перевірку значно скорочуються, що є позитивним фактором в аудиторській діяльності аудиторських фірм.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, сучасний аудит дуже тісно пов'язаний з інформаційними технологіями. У зв'язку з цим, що зростає ступінь автоматизації облікового процесу на вітчизняних підприємствах – збільшується вплив комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку на достовірність і повноту інформації, які були сформовані у звітності. Можна стверджувати, що ефективність аудиторських перевірок помітно зростає із застосуванням самими аудиторами спеціалізованих програмних продуктів. Час проведення аудиторської перевірки в порівнянні з традиційним методом проведення, помітно скорочується, підвищується продуктивність праці, відповідно

зростає рентабельність. Слід звернути увагу на тому, що за результатами дослідження відібраної кількості аудиторських компаній – темпи росту продуктивності аудиту в комп'ютерному середовищі в 0,3 п. перевищують темпи росту його рентабельності. У зв'язку з цим розширюється можливість проведення супутніх послуг аудиту, і це в кінцевому результаті, забезпечує підвищення якості обслуговування клієнтів.

Таким чином, переваги застосування комп'ютерної техніки при проведенні аудиту полягають в: зменшенні обсягу даних, що оброблюються вручну; економії часу на виконання одноманітних прийомів порівняння фактичних даних з обліковими; зменшенні ризику появи арифметичних помилок, порушених при відображенні даних в облікових регістрах; перевірки тотожності чи взаємної ув'язки показників різних форм звітності в автоматичному порядку; компактному зберіганні і багаторазовому використанні даних бухгалтерського обліку.

Література

1. Міжнародні стандарти аудиту [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/msa/>
2. Международные стандарты аудита (МСА) ISA. [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ifrs.org.ua/mezhdunarodny-e-standarty-audita-msa-isa-ukrayins-ka-mova/>
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості на супутніх послуг [Текст] / Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), 2010. – 352 с.
4. Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є. Аудит: Навчальний посібник. – Ужгород; ДВНЗ УжНУ, 2015 – 296 с.
5. Костюк-Пукаляк О.М. Аудит: учеб. [для студ. ВУЗ] / Костюк-Пукаляк О.М., Левицкая М.Г. – Коломия: Интелект-Нова, 2015. – 654 с.
6. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю., Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 540 с.
7. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті. Навчальний посібник / В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан. Видання друге, перероблене і доповнене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 440 с.
8. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю., Підручник – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.

References

1. Mizhнародni standarty audytu [elektronnyj resurs] / Rezhym dostupu: <http://vvv.apu.tsom.ua/msa/>
2. Mezhdunarodnye standarty audyta (MSA) ISA. [elektronnyj resurs] / Rezhym dostupu: <http://vvv.ifrs.org.ua/mezhdunarodny-e-standarty-audita-msa-isa-ukrayins-ka-mo va/>
3. Mizhнародni standarty kontroliu iakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti na suputnikh posluh [Tekst] / Mizhнародna federatsiia bukhhalteriv (IFATs), 2010. – 352 s.
4. Kolisnyk H.M., Sliusarenko V.Ye. Audyт: Navchal'nyj posibnyk. – Uzhhorod; DVNZ «UzhNU, 2015. – 296 s.
5. Kostiuk-Pukaliak O.M. Audyт: ucheb. [dlia stud. VUZ] / Kostiuk-Pukaliak O.M., Levytskaia M.H. – Kolomyia: Yntel'lekt-Nova, 2015. – 654 s.
6. Audyт (Osnovy derzhavnoho, nezalezhnoho profesijnoho ta vnutrishn'oho audytu) / Za red. prof. Nemchenko V.V., Red'ko O.Yu., Pidruchnyk. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2014. – 540 s.
7. Informatsijni systemy i tekhnolohii v obliku ta audyti. Navchal'nyj posibnyk / V.D. Shkvir, A.H. Zahorodnij, O.S. Vysochan. Vydannia druhe, pereroblene i dopovnene. L'viv: Vydavnytstvo L'vivs'koi politekhniki, 2014. – 440 s.
8. Audyт (Osnovy derzhavnoho, nezalezhnoho profesijnoho ta vnutrishn'oho audytu) / Za red. prof. Nemchenko V. V., Red'ko O.Yu., Pidruchnyk. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2012. – 540 s.

Райковська Інна Тадеушівна

*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Райковская Инна Тадеушевна

*к.э.н., доцент, доцент кафедры учета и налогообложения
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Raikovska Inna Tadeushivna

*Candidate of economic sciences, associate professor,
associate professor of Department of Accounting & Taxation
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

СОДЕРЖАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА В СОВРЕМЕННОЙ РЫНОЧНОЙ СРЕДЕ

CONTENTS OF STRATEGIC ANALYSIS IS IN MODERN MARKET ENVIRONMENT

Анотація. Стаття присвячена дослідженню різних трактувань та визначенню сутності поняття стратегічного аналізу з метою виявлення підходів до розкриття його змісту та основних особливостей.

На підставі критичного аналізу економічної літератури виділено вісім підходів до трактування сутності стратегічного аналізу і визначено, що стратегічний аналіз є самостійним напрямом аналітичного дослідження, який займає провідне місце на кожному із етапів стратегічного управління підприємством та передбачає змістовний опис економічного суб'єкта, виявлення особливостей, тенденцій, можливих і неможливих напрямів його розвитку задля своєчасної та адекватної реакції на зміни в середовищі його функціонування та формування конкурентних переваг, які в довгостроковій перспективі забезпечать зростання вартості бізнесу.

Відповідно до сучасного розуміння стратегічного аналізу виділено його основні риси, які передбачають забезпечення швидкого реагування підприємства на зміни зовнішнього середовища за допомогою розроблених стратегічних методів і моделей, сформованого стратегічного мислення працівників суб'єкта господарювання з метою досягнення стратегії його розвитку.

Ключові слова: стратегічний аналіз, стратегічне управління, зовнішнє середовище, внутрішнє середовище, стратегічні рішення.

Аннотация. Статья посвящена исследованию разных трактовок и определению сущности понятия стратегического анализа с целью определения подходов к раскрытию его содержания и основных особенностей.

На основе критического анализа экономической литературы выделены восемь подходов к трактованию сущности стратегического анализа и определено, что стратегический анализ является самостоятельным направлением аналитического исследования, который занимает ведущее место на каждом из этапов стратегического управления предприятием и предусматривает содержательное описание экономического субъекта, выявление особенностей, тенденций, возможных и невозможных направлений его развития с целью своевременной и адекватной реакции на изменения в среде его функционирования и формирования конкурентных преимуществ, которые в долгосрочной перспективе обеспечат рост стоимости бизнеса.

В соответствии с современным пониманием стратегического анализа выделены его основные черты, которые предусматривают обеспечение быстрого реагирования предприятия на изменения внешней среды с помощью разработанных стратегических методов и моделей, сформированного стратегического мышления работников субъекта хозяйствования с целью достижения стратегии его развития.

Ключевые слова: стратегический анализ, стратегическое управление, внешняя среда, внутренняя среда, стратегические решения.

Abstract. The article investigates different interpretations and definitions of the concept of strategic analysis aiming at identifying the ways of revealing its components and peculiarities.

Based on the critical analysis of economic literature, the author singles eight approaches to interpretation of the essence of strategic analysis and indicates that strategic analysis is independent direction of analytical research, that occupies a leading place on each of the stages of strategic management an enterprise and envisages rich incontent description of economic subject, exposure of features, tendencies, possible and impossible directions of his development for the sake of timely and adequate reaction on changes in the environment of his functioning and forming competitive edges that in a longterm prospect will provide increase of business cost.

According to the modern understanding of strategic analysis, its main signs are singled out, which presuppose ensuring of quick response of the enterprise to the changes of the external environment with the help of developed strategic methods and models, strategic thinking of the employees of an economic entity aimed at achieving its development strategy.

Keywords: strategic analysis, strategic management, external environment, internal environment, strategic decisions.

Постановка проблеми. Сформовані ринкові відносини в Україні, виникнення і розвиток міжнародних і фінансових зв'язків зумовили перетворення в сфері господарювання. Для ефективного здійснення своєї господарської діяльності підприємствам слід оперативно реагувати на будь-які зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Такі дії вимагають проведення стратегічного аналізу, оскільки він як основна складова внутрішнього економічного механізму підприємства має великий вплив на результативність підприємницької діяльності. У свою чергу, аналітична робота, яка використовує різноманітні методи аналізу, повинна служити основою для організації та прийняття управлінських рішень для забезпеченні стратегії розвитку підприємства.

На сучасному етапі залишаються відкритими питання змістовного наповнення стратегічного аналізу та його завдань, а також місця стратегічного аналізу в системі управління підприємством. Необхідність вирішення зазначених проблем та їх вплив на розвиток економіки підприємства і суспільства в цілому обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи стратегічного аналізу базуються на теорії менеджменту і розглядаються в працях відомих вчених — І. Ансоффа, К. Друрі, М. Десмонда, Б. Карлоффа, Р. Келлі, М. Х. Мескона, М. Мінцберга, А. А. Томпсона, Д. Хана, Р. Холла.

Питання сутності стратегічного аналізу, його місця в системі стратегічного управління розглядали в своїх працях і вітчизняні вчені, серед яких: Т. Г. Бурденюк, А. С. Гакман, Р. О. Костирко, І. С. Левик, В. В. Пастухова, І. М. Парасій-Вергуненко, П. Р. Пуцентейло, І. В. Саух та ін. Незважаючи на потужний науковий доробок вітчизняних і зарубіжних авторів у сфері стратегічного аналізу, залишаються малодослідженими питання критичної оцінки суперечностей різних наукових поглядів з сутності даного поняття. Тому вважаємо необхідним провести переосмислення на-

явних напрацювань та розробок й чіткого визначення змісту, завдань та характерних рис стратегічного аналізу.

Формулювання цілей статті передбачає обґрунтування теоретичних основ стратегічного аналізу, удосконалення його змістовного наповнення, визначення завдань та характерних рис у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах ринкової економіки України зростає роль стратегічного аналізу, який є однією з важливих складових системи фінансового управління суб'єкта господарювання. Аналітичне забезпечення займає провідне місце у стратегічному управлінні. Це пояснюється, насамперед, необхідністю отримання достовірної інформації про дійсний потенціал економічної стійкості для визначення стратегічних орієнтирів сталого розвитку будь-якого підприємства.

Конкурентна боротьба, нестабільність розвитку ринку, зростаюча невизначеність, динамічність зовнішнього середовища, призвели до необхідності зміни системи управління вітчизняними підприємствами та використання нових підходів до управління. Стратегічний підхід до управління висуває перед ним нові завдання, які пов'язані з аналізом діяльності підприємства (рис. 1).

Так, вирішення зазначених завдань стратегічного управління підприємства можливе при проведенні стратегічного аналізу, тому розглянемо економічну сутність стратегічного аналізу.

Сьогодні не існує єдиного підходу щодо трактування сутності стратегічного аналізу, його завдань, об'єктів та етапів, також однозначно не визначено його предмет та інструментарій. Найперші праці, в яких присутні згадки про стратегічний аналіз, трактують його сутність та процес формування стратегії підприємства як єдине ціле (І. Х. Ансофф [1, с. 46]) та вважають, що стратегічний аналіз є основою здійснення правильного стратегічного вибору, на

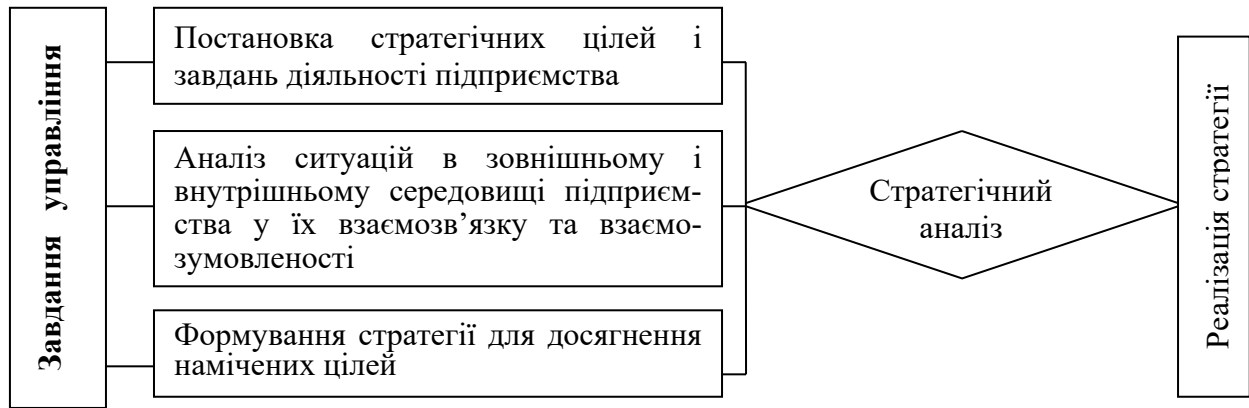

Рис. 1. Завдання стратегічного управління (розроблено автором)

основі обґрунтованих альтернатив та критеріїв вибору (А. А. Томпсон, А. Дж. Стрікленд) [22, с. 35]

У розглянутих більш сучасних трактуваннях стратегічного аналізу встановили, що вчені роблять акцент на різних підходах:

- 1) самостійний напрям дослідження [2; 12; 13; 16; 18; 20; 25];
- 2) прогнозування [9; 18];
- 3) дослідження [14; 15; 21];
- 4) SWOT-аналіз [17];
- 5) спосіб перетворення інформації, отриманої у результаті аналізу середовища, на стратегію (стратегічний план) підприємства [4; 6; 7];
- 6) виконання функції управління, яке спрямоване на перспективу [3; 11; 14; 15; 22];
- 7) аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища з метою визначення напрямку розвитку [5; 10; 14; 24];
- 8) метод, що забезпечує процес стратегічного планування та контролінгу інформаційно-аналітичними даними [8].

Автори [2; 12; 13; 16; 18; 20; 25] виділяють стратегічний аналіз як самостійний напрям дослідження в стратегічному управлінні, як окрему систему, оскільки елементи стратегічного аналізу присутні на кожному із етапів стратегічного управління: від визначення стратегічних цілей до реалізації стратегії та оцінки її ефективності.

С. З. Мошенський, О. В. Олійник [16, с. 345] визначають стратегічний аналіз як ефективне стратегічне управління, яке допомагає підприємству реалізувати його стратегічне бачення. Т. Г. Бурденюк [2, с. 132] пропонує визначити стратегічний аналіз як систему комплексного дослідження економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємозалежності із факторами внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на діяльність господарюючого суб'єкта в минулому, теперішньому та майбутньому періодах, котра забезпечує формування ефективної стратегічної поведінки для досягнення намічених цілей. Л. А. Костир-

ко [12, с. 276], З. Є. Шершньова, С. В. Оборська [25, с. 356] виокремлюють стратегічний аналіз як вид, не окреслюючи повністю його особливостей та призначення в системі стратегічного управління.

З позиції І. М. Парасій-Вергуненко [19, с. 44] виникнення стратегічного аналізу пов'язано із еволюцією поняття управління. Стратегічний аналіз автор розглядає як самостійний вид аналізу і ми погоджуємося з цим твердженням, оскільки він зорієнтований на майбутнє.

В. В. Пастухова [20, с. 70] розглядає стратегічний аналіз як інструмент системи стратегічного управління, який використовується як основа прогнозування позиції підприємства на привабливих ринках. Погоджуємося з тим, що стратегічний аналіз використовується в стратегічному управлінні, проте він не лише прогнозує позицію на ринку, але й в якому напрямі та яким чином потрібно розвиватися підприємству.

Процедури стратегічного аналізу та стратегічного планування або прогнозування взаємопов'язані та тісно переплетені. Ключовим моментом тут є кінцевий результат — досягнення стратегічної цілі. Стратегічний аналіз включає в себе прогнозування, який є основою стратегічного планування. Тому, не слід ототожнювати стратегічний аналіз із плануванням (А. С. Гакман [4, с. 73]) та прогнозуванням (М. А. Болюх [9, с. 246], І. М. Парасій-Вергуненко [19, с. 44]).

Є. В. Мних під стратегічним економічним аналізом розуміє дослідження економічної системи за параметрами, які визначають її майбутній стан. Його особливість полягає у проєкції минулого і теперішнього стану об'єкта та перспективу, враховуючи спадковість чи повну стійкість зміни економічних показників [15, с. 56].

П. Р. Пуцентейло висловлює схожу думку, що стратегічний аналіз — це процес дослідження виробничо-господарської діяльності підприємства і умов її здійснення в довгостроковій перспективі, засіб перетворення даних, отриманих в результаті аналізу

середовища, в базу даних для прийняття стратегічних рішень. Стратегічний аналіз покликаний перетворити всю наявну економічну інформацію та інформацію неекономічного характеру в прийнятну для прийняття стратегічного рішення [21, с. 198].

Не погоджуємося з підходом В.В. Ординської [17, с. 44] щодо ототожнення стратегічного аналізу та SWOT-аналіз, оскільки останній дає змогу оцінити лише поточний стан підприємства та його зовнішнє середовище з метою визначення конкурентних переваг і можливостей розвитку, тоді як стратегічний аналіз спрямований на оцінку перспективного стану ресурсів підприємства і сегментів ринку із метою виявлення стратегічних позицій і відповідного використання ресурсів для найкращого освоєння перспективних сегментів. Тобто стратегічний аналіз вибирає напрям майбутнього, а SWOT-аналіз як один із методів стратегічного аналізу формує набір альтернативних стратегій.

Т.В. Головка та С.В. Сагова [6] визначають стратегічний аналіз як процес визначення критично важливих ключових понять зовнішнього і внутрішнього середовищ, які можуть вплинути на здатність підприємства досягати своїх цілей як у коротко-, так і довгостроковій перспективі.

А.С. Гакман [4, с. 73] та О.Б. Гордон [7, с. 98] висловлюють однакову позицію, що стратегічний аналіз — це спосіб перетворення бази даних, одержаних в результаті аналізу середовища, в стратегічний план підприємства, однак дана точка зору є дещо вузьконаправленою.

Позиція К.І. Редченка є більш ширшою і трактує стратегічний аналіз як комплексне дослідження позитивних і негативних факторів, які можуть вплинути на економічне становище підприємства у перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства [22, с. 38].

С.М. Жукевич трактує стратегічний аналіз як підприємницький аналіз, практично-методичний інструментарій якого не є «чистим аналізом», а своєрідним аналітичним апаратом, який дозволяє одночасно досліджувати зовнішнє та внутрішнє підприємницьке середовище, уточнювати місію і формувати стратегічні цілі підприємства, відслідковувати реалізацію стратегічних рішень [10, с. 8].

І.Д. Фаріон, Т.Р. Фецович визначають стратегічний аналіз окремого підприємства як процес визначення максимально можливих основних аспектів функціонування зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть вплинути на здатність підприємства досягти поставленої мети. Автори відмічають, що він потрібний підприємству для виходу на новий якісний рівень розвитку, де його оцінка і коригування діяль-

ності є одночасно закінченням і початком процесу стратегічного аналізу [24, с. 195].

З позиції І.С. Левик [13], наведені вище підходи можна доповнити наступними поглядами на трактування сутності стратегічного аналізу, які ще недостатньо досліджені:

1) визначення необхідного рівня потенціалу підприємства та можливості його максимального використання для досягнення стратегічних цілей;

2) прогнозування змін у зовнішньому середовищі, аналіз варіантів перетворення загроз на можливості;

3) аналіз ефективності стратегії, яка реалізується в цей час та можливості її модифікації чи заміни з метою прискорення досягнення стратегічних цілей.

Погоджуємося з даними визначеннями, і вважаємо, що стратегічний аналіз можна виділити як самостійний напрям аналітичного дослідження, який займає провідне місце на кожному із етапів стратегічного управління підприємством та має характерні риси, завдання, функції, предмет та об'єкт. У підтвердження нашої позиції, І.В. Саух наводить відмінності стратегічного аналізу від традиційного: можливість врахування зовнішніх факторів; довгостроковий характер; використання, поряд з традиційною, специфічної методології; орієнтація на майбутнє; мета здійснення [23, с. 36].

Незважаючи на різноманітність підходів до визначення сутності стратегічного аналізу, вважаємо, що їх можна об'єднати і сформулювати такі загальні риси стратегічного аналізу, котрі виділяють його з поміж інших видів аналітичних досліджень:

1) незамінний елемент кожного з етапів стратегічного управління — стратегічний аналіз безперервно проводить оцінку діяльності та коригує її одночасно закінченням і початком процесу стратегічного аналізу;

2) аналітичний апарат дослідження впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на підприємство. Нестабільність зовнішнього середовища та зміни у внутрішньому зумовлюють необхідність постійного моніторингу, а у разі необхідності потребують перегляду місії компанії, цілей діяльності, стратегічних планів і механізмів їх здійснення;

3) дослідження майбутніх подій та перспективна спрямованість аналізу характеризується впливом в майбутньому періоді на формування ефективної стратегічної поведінки суб'єкта господарювання для досягнення намічених цілей;

4) комплексність аналітичних досліджень. Характерною відмінністю стратегічного аналізу від інших видів аналізу є вивчення не окремих господарських операцій, а комплексне дослідження всієї діяльності підприємства;

5) здійснення аналітичних досліджень до початку господарських операцій, а не після них. В цьому аспекті стратегічний аналіз поєднує елементи прогнозування, планування та менеджменту. При аналітичному обґрунтуванні оптимальних шляхів досягнення стратегічних цілей необхідно враховувати минулий досвід, тенденції розвитку економічних процесів, що склалися в ретроспективі.

Відповідно, роль стратегічного аналізу в системі управління підприємством визначається його перевагами, які дають змогу: створити інформаційну базу для прийняття стратегічних рішень на основі оцінювання внутрішнього і зовнішнього середовища; зменшити негативний вплив змін зовнішнього і внутрішнього середовища на результати діяльності підприємства; швидко реагувати на зміни та вносити відповідні корективи до стратегії, яка реалізується на даному етапі діяльності підприємства; визначити необхідний рівень потенціалу підприємства та дію чинників зовнішнього середовища, які в поєднанні дають змогу досягнути його стратегічних цілей [19, с. 4]. Виходячи з цього, основним цільовим спрямуванням стратегічного аналізу слід окреслити формування сукупності альтернатив для прийняття стратегічних рішень, які забезпечать конкурентні переваги досліджуваного об'єкта та його прибутковість в довгостроковій перспективі з максимальним використанням потенціалу підприємства та змін у зовнішньому середовищі на свою користь. Отримані дані про об'єкт управління є базою для визначення загальної концепції та способів управління ним.

Висновки та подальші дослідження. Підсумовуючи вищезазначене дослідження, дійшли наступних висновків. По-перше, розглянувши позиції науковців щодо трактувань стратегічного аналізу, його можна визначити як одну із важливих складових системи управління суб'єкта господарювання, оскільки він конкретизує стратегію розвитку підприємства. Стра-

тегічний аналіз як функція управління сприяє забезпеченню такої взаємодії підприємства із середовищем, що дозволяє йому підтримувати свій потенціал на рівні, необхідному для досягнення цілей підприємства і дає можливість виживати в довгостроковій перспективі. Нестабільність зовнішнього середовища та зміни в внутрішньому зумовлюють необхідність постійного нагляду і у разі необхідності вимагають перегляду призначення підприємства, цілей діяльності, стратегічних рішень.

По-друге, виходячи з наведеного визначення та еволюційного розвитку поняття стратегічного аналізу, окреслили його характерні риси: незамінний елемент кожного з етапів стратегічного управління; аналітичний апарат дослідження впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на підприємство; дослідження майбутніх подій та перспективна спрямованість аналізу; комплексність аналітичних досліджень та здійснення їх до початку господарських операцій, а не після них. Визначені риси дозволять керівництву підприємства правильно та адекватно ринковим умовам окреслити місію та стратегію його розвитку.

По-третє, визначивши місце стратегічного аналізу в стратегічному управлінні підприємства, дійшли висновку, що стратегічний аналіз можна виділити як самостійний напрям дослідження, який займає провідне місце на кожному із етапів стратегічного управління підприємством та виділили характерні риси та основне завдання стратегічного аналізу, яке полягає змістовному та формальному описі об'єкта дослідження, виявленні особливостей, тенденцій, можливих і неможливих напрямів його розвитку. Дотримання вказаних цілей дозволить підприємствам своєчасно та адекватно реагувати на зміни в середовищі їх функціонування та формувати конкурентні переваги, що в довгостроковій перспективі забезпечать зростання вартості бізнесу, методами визначення якої окреслені подальші наші дослідження.

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. — М.: Экономика, 1989. — 284 с.
2. Бурденюк Т.Г. Стратегічні аналітичні дослідження в управлінні підприємством / Т.Г. Бурденюк // Вісник Тернопільського національно-економічного університету. — 2004. — № 9. — С. 131–133.
3. Володькіна М. В. Стратегический менеджмент. / М. В. Володькіна. — К.: Знання, 2002. — 149 с.
4. Гакман А. С. Місце стратегічного аналізу в функціонуванні діяльності підприємства / А. С. Гакман // Матеріали I-ої Всеукр. наук.-практ. конф. — 2002. — С. 71–73.
5. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент: Навч. — метод. посібник / З.І. Галушка, І.Ф. Комарницький / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. — Чернівці, 2006. — 247 с.
6. Головка Т. В. Стратегічний аналіз: [навч. — метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Т. В. Головка, С. В. Сагова; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Кужельного. — К.: КНЕУ, 2002. — 198 с.
7. Гордон О. Б. Стратегічний аналіз на підприємстві / О. Б. Гордон // Вісник національного університету «Львівська Політехніка». — 2007. — № 577.
8. Демьянова О. В. Методические основы стратегического анализа на промышленном предприятии (на примере мебельной промышленности Республики Татарстан): Дис. канд. экон. наук: 08.00.05. / О. В. Демьянова. — Казань, 2004. — 269 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cis2000.ru/cisFinAnalysis/Accounting.shtml>
9. Економічний аналіз / [Болох М. А., Бурчевський В. З., Горбатюк М. І. та ін]; за ред. М. Г. Чумаченка. — [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
10. Жукевич С. М. Стратегічний аналіз діяльності підприємств споживчої кооперації: Автореф. дис. кан. екон. наук: 08.06.04 — бухгалтерський облік, аналіз та аудит / С. М. Жукевич. — Тернопіль, 2006—24 с.
11. Ковальчук М. І. Стратегічний аналіз у сільському господарстві: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / М. І. Ковальчук. — К.: КНЕУ, 2003. — 259 с.
12. Костирко Л. А. Стратегічний аналіз в обґрунтуванні вибору фінансово-економічної стратегії господарюючого суб'єкта / Л. А. Костирко // Наук. журнал. — № 16. — 2004. — С. 275–276.
13. Левик І. С. Суть стратегічного аналізу, його місце та роль в системі управління підприємством / І. С. Левик // Основи фінансового аналізу. — 2009. — № 3. — С. 173–178.
14. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник / Є. В. Мних. — К.: Центр навч. літератури, 2003. — 412 с.
15. Мних Є. В. Сучасний економічний аналіз: питання методології та організації / Є. В. Мних // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006. — № 1. — С. 55–61.
16. Мошенський С. З. Економічний аналіз: підруч. [для студ. екон. спеці. вищ. навч. зал.]. / С. З. Мошенський, О. В. Олійник. — [2-ге вид., доп. і перероб.]. — Житомир: ПП «Рута», 2007. — 704 с.
17. Ординська В. В. Значення узагальнюючого аналізу при визначенні стратегії маркетингу / В. В. Ординська // Фінанси України. — 1998. — № 8. — С. 42–48.
18. Парасій-Вергуненко І. М. Концептуальні засади стратегічного аналізу в банках / І. М. Парасій-Вергуненко // Фінанси України. — 2004. — № 8. — С. 111–117.
19. Парасій-Вергуненко І. М. Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика: [Монографія] / І. М. Парасій-Вергуненко. — К.: КНЕУ, 2007. — 360 с.
20. Пастухова В. В. Аналіз системи стратегічного управління підприємством: методологічний аспект / В. В. Пастухова // Фінанси України. — 2000. — № 10. — С. 69–74.
21. Пуцентейло П. Р. Стратегічний аналіз як важливий елемент збалансованого використання економічного, технологічного та ресурсного потенціалу підприємства / П. Р. Пуцентейло // Стратегія збалансованого використання економічного, технологічного та ресурсного потенціалу країни: зб. наук. праць II міжнар. наук.-пр. конф. — Тернопіль: Крок, 2016. — С. 196–199.
22. Редченко К. І. Стратегічний аналіз у бізнесі: [навч. посібник]. / К. І. Редченко. — 2-ге вид., доповн. — Львів: «Новий світ-2000», 2003. — 272 с.
23. Саух І. В. Стратегічний аналіз: уточнення категоріально-понятійного апарату / І. В. Саух // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. — Житомир: ЖДТУ, 2014. — № 4(70). — С. 31–38.
24. Фаріон І. Д. Аналіз стратегії розвитку при застосуванні інформаційних технологій / І. Д. Фаріон, Т. Р. Фецович // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка / редкол.: В. П. Мікловда (гол. ред.), М. І. Пітюлич, С. С. Слава та ін. — Ужгород: ПП «Повч Р. М.», 2010. — Спецвип. 29. Ч. 1: Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці. — С. 195–197.
25. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: [навч. посібник] / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. — К.: КНЕУ, 1999. — 545 с.

References

1. Ansoff, I. (1989), *Strategicheskoe upravlenie [Strategic management]*, Ekonomika, Moscow, Russia.
2. Burdenyuk, T.G. (2004), «Strategichni analitichns doslidzhennya v upravlinni pidpriemstvom», *Visnyk Ternopil'skogo natsionalno-ekonomichnogo universitetu*, vol. 9, pp. 131–133.
3. Volodkina, M.V. (2002), *Strategicheskiiy menedzhment [Strategic management]*, Znannya, Kyiv, Ukraine.
4. Gakman, A.S. (2002), «Mistse strategichnogo analizu v funktsionuvanni diyalnosti pidpriemstva», *Materialu I-oyi Vseukrainskoi naukovo-praktichnoi konferencyii [Materials of the First Allukrainian research and practice conference]*, Ukraine, pp. 71–73.
5. Galushka, Z.I. and Komarnitskiy, I.F. (2006), *Strategichniy menedzhment [Strategic management]*, Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovicha, Chernivci, Ukraine.
6. Golovko, T.V. and Sagova, S.V. (2002), *Strategichniy analiz [Strategic analysis]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Gordon, O.B. (2007), «Strategichniy analiz na pidpriemstvi», *Visnyk natsionalnogo universitetu «Lvivska Politehnika»*, vol. 577.
8. Demyanova, O.V. (2004), «Metodicheskie osnovy strategicheskogo analizu na promyshlennom predpriyatii (na primere mebelnoy promyshlennosti Respubliki Tatarstan)», *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy and management by a national economy (economy, organization and management by enterprises, industries, complexes is industry)*, Kazan state finance economical institute, Kazan, Russia.
9. Bolyuh, M.A. Burchevskiy, V.Z. and Gorbatiyuk, M.I. (2003), *Ekonomichniy analiz [Economic analysis]*, 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. Zhukevich, S.M. (2006), «Strategichniy analiz diyalnosti pidpriemstv spozhivchoyi kooperatsiyi», *Ph. D. Thesis, Buhgalterskiy oblik, analiz ta audit, Ternopil, Ukraine.*
11. Kovalchuk, M.I. (2003), *Strategichniy analiz u silskomu gospodarstvi [Strategic analysis in agriculture]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
12. Kosturko, L.A. (2004), «Strategichniy analiz v obgruntuvanni viboru finansovo-ekonomichnoyi strategiyi gospodaryuyuchogo sub'ekta», *Naukovyi zhurnal*, vol. 16, pp. 275–276.
13. Levik, I.S. (2009), «Sut strategichnogo analizu, yogo mistse ta rol v sistemi upravlinnya pidpriemstvom», *Osnovu finansovogo analizu*, vol 3, pp. 173–178.
14. Mnuh, E.V. (2003), *Ekonomichniy analiz [Economic analysis]*, Tsentr navch. literaturi, Kyiv, Ukraine.
15. Mnuh, E.V. (2006), «Suchasniy ekonomichniy analiz: pitannya metodologiyi ta organazatsiyi», *Buhgalterskiy oblik i audit*, vol. 1, pp. 55–61.
16. Moshenskiy, S.Z. and Oliynik, O.V. (2007), *Ekonomichniy analiz [Economic analysis]*, 2nd ed, PP. «Ruta», Zhitomir, Ukraine.
17. Ordinska, V.V. (1998), «Znachennya uzagalnyuyuchogo analizu pri viznachenni strategiyi marketingy», *Finansu Ukrayini*, vol. 8, pp. 42–48.
18. ParasIy-Vergunenکو, I.M. (2004), «Kontseptualni zasadi strategichnogo analizu v bankah», *Finansu Ukrayini*, vol. 8, pp. 111–117.
19. ParasIy-Vergunenکو, I.M. (2007), *Strategichniy analiz u bankah: teoriya, metodologiya, praktika [Strategic analysis in banks: theory, methodology, practice]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
20. Pastuhova, V.V. (2000), «Analiz sistemu strategichnogo upravlinnya pidpriemstvom: metodologichniy aspekt», *Finansu Ukrayinu*, vol. 10, pp. 69–74.
21. Putsenteylo, P.R. (2016), «Strategichniy analiz yak vazhliivy element zbalansovanogo vikoristannya ekonomichnogo, tehnologichnogo ta resursnogo potentsialu pidpriemstva», *Zbirnik naukovuh prats II Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferencyii [Collection of scientific labours of the second international research and practice conference]*, *Strategiya zbalansovanogo vikoristannya ekonomichnogo, tehnologichnogo ta resursnogo potentsialu krayini [Strategy of the balanced use economic, technological and resource potential of country]*, PDATU, Ternopil, Ukraine, pp. 196–199.
22. Redchenko, K.I. (2003), *Strategichniy analiz u biznesi: [Strategic analysis is in business]*, 2nd ed, «Noviy svIt – 2000», Lviv, Ukraine.
23. Sauh, I.V. (2014), «Strategichniy analiz: utochnennya kategorialno-ponyatiynogo aparatu», *Visnyk Zhitomir'skogo drzhavnogo tehnologichnogo universitetu*, vol. 4 (70), pp. 31–38.
24. Farion, I.D. and Fetsovich, T.R. (2010), «Analiz strategiyi rozvitku pri zastosuvanni informatsiynih tehnologiy», *Naukoviy visnyk Uzhgorod'skogo universitetu*, vol. 29, pp. 195–197.
25. Shershnova, Z.E. (1999), *Strategichne upravlinnya [Strategic management]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

Шпак Валентин Аркадійович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Шпак Валентин Аркадьевич

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой учета и налогообложения,
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Shpak Valentin

*Doctor of Economics, professor, Head of the department of accounting and taxation,
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING

Анотація. У статті досліджено шляхи розвитку бухгалтерського обліку як інформаційної системи управління суб'єктами господарювання із залученням широкого спектру знань з інших наукових дисциплін, зокрема, філософії, математики, теорії систем.

Ключові слова: метатеорія обліку, теорія та методологія обліку, математична інтерпретація технології бухгалтерського обліку, система бухгалтерського обліку.

Аннотация. В статье исследованы пути развития бухгалтерского учета как информационной системы управления субъектами хозяйствования с привлечением широкого спектра знаний из других научных дисциплин, в частности, философии, математики, теории систем.

Ключевые слова: метатеория учета, теория и методология учета, математическая интерпретация технологии бухгалтерского учета, система бухгалтерского учета.

Summary. In the article the ways of development of accounting as an information management system business entities with a wide range of knowledge from other disciplines, such as philosophy, mathematics, systems theory.

Key words: accounting metatheory, theory and methodology, mathematical interpretation of accounting technology accounting system.

Постановка проблеми та аналіз наукових публікацій. Сучасний розвиток науки про бухгалтерський облік ґрунтується на комплексному підході до досліджень його теорії та методології із залученням широкого спектру знань з інших наукових дисциплін, зокрема, філософії, математики, теорії систем тощо. Бухгалтерський облік у дослідженнях вчених постає вже не стільки як спосіб та засіб відображення фактів господарського життя і складання звітності, а як система оброблення та інтерпретації облікової інформації, що забезпечує прийняття управлінських рішень.

Зрушення у напрямку розвитку нових концепцій проявляються у збільшенні кількості досліджень з проблем теорії та методології бухгалтерського обліку. Слід

відзначити монографії Н.М. Малюги «Бухгалтерський облік в Україні: теорія і методологія, перспективи розвитку», М.С. Пушкаря «Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія», «Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти)», С.Ф. Голова «Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку», колективу авторів під редакцією М.П. Войнаренка «Системи обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики», інші публікації науково-практичного і навчально-методичного спрямування відомих вчених та молодих науковців. Однак щодо фундаментальних концептуальних досліджень проблем теорії та методології бухгалтерського обліку

за час, що минув після переходу України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, у вітчизняній обліковій науці ще досить мало.

Метою статті є дослідження напрямів та шляхів розвитку бухгалтерського обліку як інформаційної системи управління суб'єктами господарювання.

Виклад основного матеріалу. Філософський підхід до бухгалтерського обліку дає можливість дослідити першопричини, економічну сутність, логіку взаємозв'язку, співвідношення та інші суттєві характеристики (предмет, загальні принципи, методи тощо) таких фундаментальних облікових понять як теорія, система, методологія та організація бухгалтерського обліку. Досить влучно та лаконічно характеристику методології бухгалтерського обліку дав Г. Г. Кірейцев: «Методологія — це філософія науки, а методологія бухгалтерського обліку — це філософія бухгалтерської науки» [1, с. 55].

Суттєвою проблемою подальшого розвитку бухгалтерського обліку, на наш погляд, є переважно консервативний підхід у розумінні місця та ролі бухгалтерського обліку в системі соціально-економічних відносин як способу відображення діяльності суб'єктів господарювання, яке ґрунтується на стереотипах минулого — сприйнятті бухгалтерського обліку скоріш як мистецтва, ремесла пов'язаного з обліком (рахівництво), а не науки (рахунковедення) з власною теорією та методологією обліку. На думку Н. М. Малуги: «Недостатня розробка наукових основ обліку, його теоретичної бази повинна привернути увагу молодих науковців, які в своїх дослідженнях будуть намагатись відійти від ремеслового характеру і забезпечити майбутнє науки про бухгалтерський облік через визначення його ролі в управлінській і соціально-економічній діяльності, обґрунтування його прогностичної функції» [2, с. 113].

Розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку сприяє гармонізація вітчизняної облікової системи з міжнародною. Незважаючи на прагматичний підхід до розроблення основ методології та організації бухгалтерського обліку у П(С)БО, а також завдяки стандартизації облікових правил на основі МСФЗ, значно розширився понятійний апарат вітчизняного бухгалтерського обліку, суттєво змінились принципи і методи побудови та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Цілком очевидно, що розвиток бухгалтерського обліку безпосередньо пов'язаний з розвитком його наукових теорій. У процесі розвитку теорії бухгалтерського обліку науковцями пропонуються різні парадигми, концепції обліку, що містять адекватні нинішнім реаліям та запитам моделі бухгалтерського обліку

(стратегічний облік, креативний облік, соціальний облік, екологічний облік тощо). Відбувається накопичення і узагальнення знань емпіричним та індуктивним шляхом.

Проведений аналіз публікацій з проблеми розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку дає підстави вважати, що наукова думка поступово наближується до розроблення інтерпретації метамоделі бухгалтерського обліку, яка б пояснювала і відображала спільні риси та підходи до побудови підсистем бухгалтерського обліку. Можна сказати, що відбувається поступовий перехід від емпіричних та індуктивних до теоретичних та дедуктивних методів пізнання предмету дослідження.

Одним із цікавих у науковому плані напрямків розвитку бухгалтерського обліку вважаємо спроби розроблення метатеорії бухгалтерського обліку. Загальну характеристику метатеорії дає А. В. Соколов, який відзначає, що філософія — це метатеорія людського пізнання [3]. Більш конкретно стосовно метатеорії бухгалтерського обліку висловлюється Р. С. Рашитов, який підкреслює, що розвиток обліку у подальшому і його становлення пов'язані зі становленням його метатеорії [4]. Серед українських вчених цій проблемі приділив значну увагу М. С. Пушкар у монографії «Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія», в якій він зазначає, що існуюча теорія так званого «бухгалтерського обліку» вичерпала свій інтелектуальний ресурс, відстає у розвитку від інших наук, залишилася на узбіччі науково-технічного прогресу. Тому ця робота (монографія «Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія») присвячена проблемі створення альтернативної парадигми теорії обліку — метатеорії бухгалтерського обліку. Теорія бухгалтерського обліку ізольована від досягнень таких наук, як теорія систем, теорія інформації, кібернетика, менеджмент, маркетинг, логістика тощо, і навіть від практики обліку, оскільки в останні роки розвивається управлінський і стратегічний облік, які потребують розроблення концептуальних основ, а теорія залишається байдужою до цих підсистем обліку, пояснюючи на примітивному науковому рівні функціонування лише підсистеми фінансового обліку [5]. С. Ф. Легенчук так пояснює важливість та значення розроблення метатеорії бухгалтерського обліку: «... ефективний розвиток бухгалтерського обліку можливий лише за наявності розробленої метатеорії, основна задача побудови якої зводиться до пошуку адекватної економічним умовам моделі бухгалтерського обліку» [6, с. 132].

Вважаємо, що сьогодні розроблення метатеорії бухгалтерського обліку є складною, можливо навіть малоперспективною справою, про що свідчить досить обережне ставлення інших вчених до дослідження

цієї проблеми, проведеного у працях Р. С. Рашитова, М. С. Пушкаря. Хоча дослідження у цьому напрямку є корисними, оскільки вони сприяють розвитку наукової думки та дають перспективу розвитку власне теорії та методології бухгалтерського обліку. Метатеорія у загальному її сприйнятті — це теорія теорій, яка аналізує структуру, методи та властивості іншої теорії, предметом чи об'єктом наукового пізнання якої є сама теорія. Якщо філософію, математику і, меншою мірою, теорію систем, економічну теорію, які є науками з сильною версією теоретичних розробок, можна у певному сенсі вважати відповідно метатеоріями природничих та суспільно-економічних наук, оскільки їхні теорії побудовані на дедуктивній основі, то сучасний стан теорії бухгалтерського обліку більшою мірою відповідає основам бухгалтерського обліку з вкрапленнями різних поглядів (парадигм), уявлень та ідей (концепцій), що пояснюють певні явища, процеси, взаємозв'язки між ними, ніж повноцінній теорії — вищій формі знання, яка дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки облікової системи. Якщо розмірковувати по-іншому, то відбувається підміна понять, коли теорію бухгалтерського обліку необхідно вважати метатеорією для теорій (фактично основ) фінансового, управлінського, податкового, стратегічного, креативного, соціального, екологічного та інших різновидів обліку.

М. Ю. Медведев стосовно сучасного стану теорії бухгалтерського обліку зауважує: «Теорій створювалося просто неймовірна кількість, але всі вони «вигадувалися», а не «виглядалися з природи», як це робили і продовжують робити фізики, хіміки та представники інших професій — галузей діяльності, які не підпадають під сумнів як наукові дисципліни. Тільки уявіть, чого були б варті всі ці таблиці Менделєєва ..., якщо б вони базувалися не на можливості експериментального підтвердження, а на нормативних актах, як це має місце в бухгалтерському обліку! Однак «виглянути з природи» можна не тільки фізичну формулу, а й не менш «об'єктивний» закон обліку: як вже було сказано, вони проявляються неявним чином, але все ж таки проявляються, а тому їх пошуки не здаються нам безперспективним заняттям» [7].

Перспективним, на наш погляд, є залучення математичного понятійного апарату та підходів до обґрунтування засад бухгалтерського обліку. Спроби дати інваріантну математичну інтерпретацію системі бухгалтерського обліку здійснювались раніше А. П. Рудановським, І. П. Шером, Л. Ломбарді, Р. С. Рашитовим, пізніше О. І. Кольвахом та інш. Однак справа не рухалась далі, ніж застосування математичного підходу у моделюванні подвійного запису на рахунках бухгалтерського обліку. Слушно думку щодо місця і ролі по-

двійного запису та кореспонденції рахунків у системі бухгалтерського обліку висловив В. В. Ковальов: «... бухгалтерський облік вчить найголовнішому, тому, що потрібно для успішного управління бізнесом — розумінню принципів організації, формування і циркулювання грошових потоків у фірмі. Бухгалтерські рахунки і проводки — лише інструмент, за допомогою якого ці потоки приводяться в систему» [8, с. 123]. Хоча потрібно зауважити, що подвійний запис та рахунки бухгалтерського обліку залишаються специфічними та унікальними елементами методу бухгалтерського обліку, які є визначальним фактором впливу на методологію бухгалтерського обліку як науки та організацію бухгалтерського обліку як практичної діяльності.

Н. А. Блатов, розмірковуючи про перспективи розвитку теорії бухгалтерського обліку, наводить слова Мануїла Канта: «...у кожній науці стільки істини, скільки в ній математики» [9]. Розвиваючи цю тему, О. І. Кольвах зауважує: «Мова математики, як показує вся історія розвитку науки, має необхідну одноманітність у розумінні і більшу спільність в логічних судженнях і висновках, ніж просто професійна мова, близька до природної. Тому математична модель бухгалтерського обліку, незалежна від конкретних форм існування бухгалтерського обліку, але здатна набувати форми будь-якої з них, має перспективу бути зрозумілою та прийнятою фахівцями в будь-якій країні світу. Саме завдяки одноманітному та компактному математичному образу бухгалтерського обліку будуть зрозумілі спільність і відмінності між національними системами обліку, які і є каменем спотикання при переході на міжнародні стандарти» [10].

У працях О. І. Кольваха запропоновано математичну інтерпретацію технології бухгалтерського обліку на базі проблемно-орієнтованої системи засобів матричної алгебри, яку він визначив як ситуаційно-матрична бухгалтерія, в основу якої покладено такі елементи методу бухгалтерського обліку як кореспонденція рахунків та бухгалтерські проведення, але при цьому вони представлені у вигляді математичних понять та елементарних операцій матричної алгебри.

Вважаємо, що інваріантна модель математичної інтерпретації технології оброблення облікової інформації при будь-яких алгоритмах (формах обліку, комп'ютерних програмах) облікових процедур, яка базується лише на подвійному записі, не може відображати всі аспекти бухгалтерської системи і бути основою загального обґрунтування цілісного уявлення про закономірності та суттєві зв'язки облікової системи загалом. Але певний позитив у розвиток теорії, методології та практики бухгалтерського обліку вона вносить, і це насамперед стосується комп'ютеризації обліку.

У сучасних дослідженнях дедалі більше привертає увагу системне сприйняття бухгалтерського обліку, яке дозволяє розглядати розвиток бухгалтерського обліку не тільки з позиції поліпшення окремих його елементів, а комплексно з урахуванням останніх досягнень теорії систем, теорії організації, інших системно-орієнтованих наук.

Будь-яка система ґрунтується на базових твердженнях (постулатах), серед яких виділимо такі: всі елементи (навіть різномірні) об'єднують у систему спільна (генеральна) мета; генеральна мета не визначається самою системою, а встановлюється із зовні; мета системи може мати декілька цілей, у відповідності з якими система може мати декілька підсистем (А. А. Богданов — системи виокремлюються з континууму суб'єктивно у відповідності з цілями дослідження); взаємозв'язок між елементами системи характеризується наявністю ієрархічної залежності (А. Л. Левич — ієрархічна побудова систем — не тільки природничо-наукове узагальнення, а й один зі способів аксіоматизації теорії множин, який дозволяє запобігти логічним протиріччям, пов'язаним із безконтрольною побудовою об'єктів з елементів); стабільність системи визначається сталістю найбільш слабкого її елемента [11].

Системність бухгалтерського обліку традиційно асоціюється із автоматизацією оброблення облікової інформації, яка протягом другої половини ХХ століття більшістю сприймалась як єдино можливий шлях удосконалення бухгалтерського обліку. Майже всі дослідження, присвячені проблемам бухгалтерського обліку (дипломні роботи у тому числі), містили принаймні підрозділ (параграф) одних і тих самих пропозицій у формі блок-схем щодо удосконалення інформаційної системи бухгалтерського обліку з використанням обчислювальної техніки. Такий «ритуальний» підхід до автоматизації бухгалтерського обліку однобоко висвітлював проблеми бухгалтерського обліку, віддаючи перевагу питанням удосконалення методики, форм ведення бухгалтерського обліку і не приділяючи належної уваги питанням теорії, методології, організації облікової системи.

Зміна у сприйнятті поняття «системи» від ототожнення її з систематизацією (процедурою формального упорядкування), коли системність розглядалась як синонім всебічного охоплення предмета дослідження або як лексичний штамп (за яким нічого не стоїть), до розуміння системності як взаємозв'язку та співвідношення між частинами і цілим, відбулась завдяки становленню та розвитку теорії систем, розробленню методології системних досліджень тощо. Теорію систем можна вважати якщо не метатеорією, то, в певному сенсі, «мета методологією» для інших наук. Принципи

системності дедалі частіше використовуються у науковій практиці для пізнання складних соціально-економічних явищ (систем), зокрема систем управління господарською діяльністю підприємств та бухгалтерського обліку.

Дослідження систем у науці довгий час здійснювалось методом редукціонізму (методологічний підхід, який передбачав зведення складного до простого, цілого до суми властивостей частин). У подальшому було доведено, що властивість цілого не є сумою властивостей його складових. Система як цілісність є дещо більше, ніж сума її елементів. Зокрема, була виявлена властивість емерджентності систем: системи володіють властивостями, які можуть бути відсутні у його елементів.

Економічні системи загалом і система бухгалтерського обліку зокрема є складними, нелінійними, динамічними системами, які неможливо повністю математично описати формульною моделлю, дотримуючись чітких, універсальних та однозначно сформульованих правил, що дозволять будувати адекватні реальності моделі економічних явищ та процесів. Крім математичних моделей, які є інструментом кількісного та символічного відображення алгоритмів функціонування бухгалтерської системи, для цього необхідно використовувати вербальні та графічні описи.

Розмірковуючи над питанням застосування різних підходів до опису економічних систем В. Н. Спіцнадель пише: «Незважаючи на те, що математичні моделі мають важливі переваги — чіткість, можливість суворої дедукції, перевірки і т. д. — не слід відмовлятися від використання моделей, сформульованих звичайною мовою. Вербальна модель краще, ніж відсутність моделі взагалі... Багато теорій, що мають величезний вплив у науці, є нематематичними за характером..., а в інших випадках математичні конструкції, покладені в їхню основу, усвідомлюються пізніше і охоплюють лише окремі аспекти відповідних емпіричних даних... Математика, власне, зводиться до встановлення алгоритмів, які є більш точними, ніж алгоритми звичайної мови... Імовірно, краще мати спочатку якусь нематематичну модель з усіма її недоліками, але таку, що охоплює деякий непомічений раніше аспект досліджуваної реальності і дозволяє сподіватися на подальше розроблення відповідного алгоритму, ніж починати зі скороспілих математичних моделей» [12, с. 34–35].

Висновки. Розвиток системи бухгалтерського обліку передбачає насамперед обґрунтування теоретичних та методологічних засад його організації. Такий підхід дозволяє розвивати бухгалтерський облік, запроваджуючи нові ідеї, концепції, парадигми, які народжуються на перетині різних наук, зокрема математики, теорії систем, теорії організації тощо.

Література

1. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: Научный доклад на VI Международной конференции «Научные исследования в сфере бухгалтерского учета, контроля и анализа: теоретико-практическое значение и направления дальнейшего развития», Житомир, 18–19 октября 2007 г. — Житомир: ЖГТУ, 2007. — 68 с.
2. Малиюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. — Житомир: ЖДТУ, 2005. — 548 с.
3. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие. / А. В. Соколов. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. — 461 с.
4. Рашитов Р. С. Логико-математическое моделирование в бухгалтерском учете. / Р. С. Рашитов. — М.: Финансы, 1979. — 128 с.
5. Пушкар М. С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: Монографія. / Н. С. Пушкар. — Тернопіль: Карбланш, 2007. — 359 с.
6. Легенчук С. Ф. Метатеорія бухгалтерського обліку: сутність та шляхи побудови. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 1 (16) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2010_1/14.pdf
7. Медведев М. Ю. Бухгалтерский учет для посвященных. — М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. — 320 с.
8. Ковалев В. В. Бухгалтерский учет как наука и практика / Вестник Санкт-Петербургского университета, Сер. 5., Вып. 1 (№ 5), 2003 г.
9. Блатов Н. А. Основы общей бухгалтерии в связи с торговым, промышленным и сметным счетоводством. — Л.: Экономическое образование, 1926. — с. 389.
10. Кольвах О. И., Калмыкова О. Я. Двойная запись как универсальный метод моделирования экономических отношений. Журнал Аудит и финансовый анализ. ООО Издательство «ДСМ Прес», Москва. — № 2, 2008. — С. 49–64.
11. Організація систем. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://philosophy.kpi.ua/all/Material.doc>
12. Спицнадель В. Н. Основы системного анализа: Учеб. пособие. — СПб.: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2000. — 326 с.

References

1. Kyrejtsev H. H. Hlobalyzatsyia ekonomyky y unyfykatsyia metodolohyy bukhhalterskoho ucheta: Nauchnyj doklad na VI Mezhdunarodnoj konferentsyy «Nauchnye yssledovanyia v sfere bukhhalterskoho ucheta, kontroliya y analiza: teoretyko-praktycheskoe znachenye y napravlenyia dal'nejsheho razvytyia», Zhytomyr, 18–19 oktiabria 2007 h. — Zhytomyr: ZhHTU, 2007. — 68 s.
2. Maliuha N. M. Bukhhalters'kyj oblik v Ukraini: teoriia j metodolohiia, perspektyvy rozvytku: Monohrafiia. — Zhytomyr: ZhDTU, 2005. — 548 s.
3. Sokolov A. V. Obschaia teoryia sotsyal'noj kommunykatsyy: Uchebnoe posobyie. / A. V. Sokolov. — SPb.: Yzd-vo Mykhajlova V. A., 2002. — 461 s.
4. Rashytov R. S. Lohyko-matematycheskoe modelyrovanye v bukhhalterskom uchete. / R. S. Rashytov. — M.: Fynansy, 1979. — 128 s.
5. Pushkar M. S. Metateoriia obliku abo iakoiu povynna staty teoriia: Monohrafyia. / N. S. Pushkar. — Ternopil': Kart-blansh, 2007. — 359 s.
6. Lehenchuk S. F. Metateoriia bukhhalters'koho obliku: sutnist' ta shliakhy pobudovy. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats'. Vypusk 1 (1b) [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://vvv.nbuv.gov.ua/portal/sots_gum/ptmbo/2010_1/14.pdf
7. Medvedev M. Yu. Bukhhalterskyj uchet dlia posviaschennykh. — M.: YD FBK-PRESS, 2004. — 320 s.
8. Kovalev V. V. Bukhhalterskyj uchet kak nauka y praktyka / Vestnyk Sankt-Peterburhskoho unyversyteta, Ser.5., Vyp.1 (№ 5), 2003 h.
9. Blatov N. A. Osnovy obschej bukhhalteryi v sviazy s torhovym, promyshlennym y smetnym schetovodstvom. — L.: Ekonomycheskoe obrazovanye, 1926. — s. 389.
10. Kol'vakh O. Y., Kalmykova O. Ya. Dvojnaiia zapys' kak unyversal'nyj metod modelyrovanyia ekonomycheskykh otnoshenyj. Zhurnal Audyt y fynansovyj analiz. ООО Yzdatel'stvo «DSM Pres», Moskva. — № 2, 2008. — S. 49–64.
11. Orhanizatsiia system. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://philosophy.kpi.ua/all/Material.dots>
12. Spytynadel' V. N. Osnovy systemnoho analiza: Ucheb. posobyie. — SPb.: Yzdatel'skyj dom «Byznes-pressa», 2000. — 326 s.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
Серія: «Економічні науки»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
Серия: «Экономические науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
Series: «Economic sciences»

№ 1 (1)

Головний редактор — *Камінська Т.Г.*

Київ 2017

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м.Київ, вул. Ломоносова, буд. 18
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35
E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 20.01.2017. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура PetersburgС. Друк офсетний.
Умовно-друкованих аркушів 9.53. Тираж 100. Заказ № 217.
Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.